

KARI E. TURUNEN

IHMISENPOJAN KIUSAUKSET

ARATOR

IHMISENPOJAN KIUVAUKSET

KARI E. TURUNEN

IHMISENPOJAN KIUSAUKSET

ARATOR

Verkkoversio julkaistu perikunnan
ja Arator Oy:n luvalla.

URN:ISBN:978-951-39-9963-6
ISBN 978-951-39-9963-6 (PDF)

Jyväskylän yliopisto, 2024

© Kari E. Turunen

Arator Oy
www.arator.fi
Taitto ja kannet: Marko Kitti
Takakannen kuva: Riitta Piltonen

ISBN 978-952-9619-22-1 (paperback)
Juvenes Print, Tampere 2013

ISBN 978-952-9619-23-8 (PDF)

Sisällys

Lukijalle	7
Ihmisen suhde maailmaan eli eksistentialiset tarpeet	11
Olemassaolon kipeys eli eksistentialiset tunteet	25
Ihmisen puolustautuminen eli defensiiviset tunteet	35
Narsistiset yllykkeet	45
Minä ja itse	55
Ihmisenpojan kiusaukset	68
Paavalin kristillinen eksistentialismi	82
Vuorisaarnan kahdeksan ensimmäistä autuaaksi julistusta	96
Psykodynamiikka ja kilvoittelu, lännen ja idän tie	168
Lähteet	196

Lukijalle

Dosentti YTT Kari E. Turusen laajan filosofis-psykologisen kirjallisen tuotannon jatkoksi ilmestyy nyt teos, joka sisältää kiinnostavia tulkintoja kristinuskosta. Kirjan ideana on tuoda esiin Turusen käsityksiä Uudesta testamentista, Paavalin ihmiskäsityksistä ja Vuorisaarnan opetuksista. Monissa aikaisemmissa kirjoituksissaan Turunen on jo sivunnut Uutta testamenttia ja tehnyt siitä oman filosofis-psykologisen näkemyksensä pohjalta tulkintoja. Kirjoittajan psykodynaaminen tarkastelutapa luo tuoretta ja vanhasta päätöksestä vapauttavaa ymmärrystä eräille Uuden testamentin keskeisille kohdille.

Turusen mukaan kyseessä on tulkintayritys, jonka pohjalta jokainen voi muodostaa oman käsityksensä. Teoksen eetoksen mukaan ihminen on aina enemmän tai vähemmän harhassa. Samassa hengessä voi toivoa, että teksti toimisi lukijalle oman ajattelun ja ymmärtämisen virikkeenä. Tulkinnat ovat kiinnostavia

ja antoisia. Kuten teoksessa korostetaan, ei kaikkia raamatun tekstejä voi kirjaimellisesti suoraan uskoa. "On oikeastaan kyettävä tiedostamaan, mitä niissä yritetään sanoa. Osa tekstistä on itsetuntemuksen ja ihmistuntemuksen kautta hyvin ymmärrettävissä." Turunen korostaa, että Uusi testamentti ja erityisesti Paavalin ajattelu on ollut hänelle inspiraation lähde. Hänen pyrkimyksensä on ollut mennä tämän inspiraation avulla myyttisten kuvien ja menneiden aikojen ilmaisutavan läpi niiden takana olevia ideoita kohti.

Teoksen alussa rakennetaan tarkasteluille lyhyessä ja tiiviissä muodossa käsitteellinen kehys, joka auttaa ymmärtämään myöhempiä näkemyksiä. Teoksen viisi ensimmäistä lukua käyvät läpi Turusen teorian ihmisen maailmaan liittymisen struktuurista ja mielen rakenteista. Siinä esitetään kokemuksen koordinaatisto ja puite, johon ihminen on eksistentiaalisessa perustilanteessaan asetettu. Jo tällä perusasetelmalla on kiintoisa yhteys esimerkiksi synnin käsitteeseen, joka esitetään analyttisemmin viimeisessä luvussa. Neljä viimeistä lukua sisältävät Turusen näkemyksensä pohjalta luomia Uutta testamenttia koskevia tarkasteluja.

Tutkijan ihanteiden mukaisesti teos on pyritty kirjoittamaan hyvällä suomen kielellä, vierasperäisiä sanoja ja ilmaisuja kaihtaen. Laajempaa perehtymistä varten on tekstiin lisätty jonkin verran alaviitteitä,

joiden kautta voi päästä eteenpäin. Teksti edellyttää, että uskaltautuu tarkastelemaan itseään avoimesti ja rohkeasti. Se haastaa meidät tunnistamaan, tunnustamaan ja ymmärtämään vapautuneesti ja tiedostaen inhimillistä todellisuutta.

Teoksen viitteet kohdistuvat pääosin Turusen omiin teoksiin. Tämä ei tarkoita, ettei Turunen olisi velkaa ja kiitollinen muille ajattelijoille. Kaikki ajattelijat ovat velkaa edeltäjilleen. Filosofia on kuitenkin ytimeltään käsitetaidetta, ja sen tärkein tehtävä on uusien käsitteiden luominen. Ne ovat se vipu, joilla ymmärrys vääntää meille maailmasta ymmärrettävämmän kuvan.

Turusen filosofiasta löytyy niin tieto-oppi (Minusta näyttää – johdatus reflektiiviseen filosofiaan), tieteenfilosofia (Tieto ja tiede), arvoteoria (Arvojen todellisuus, Halut, arvot ja valta), kuin myös psykologia (useita teoksia) ja pedagogiikka (Ihmisen kasvatus, Opetustyön perusteet). Käsillä olevassa teoksessa on lisäksi hiukan metafyyysisiä elementtejä. Kokonaisuutta voi pitää hyvin johdonmukaisena.

Sisältö on rakennettu Turusen aikaisemmin kirjallisessa muodossa julkaisemattomista radioluennoista ja kirjoituksista eri vuosikymmeniltä. Alun neljä artikkelia ovat olleet lyhyitä radioesitelmiä. Niiden jatkoksi on koottu yksi artikkeli Minä ja itse, eräiden Turusen julkaistujen teosten pohjalta. Seuraavat kaksi artikkelia Ihmisenpojan kiusaukset ja Paavalin

kristillinen eksistentialismi ovat ilmestyneet jo 80-luvulla Ryhmätyö-lehdessä. Vuorisaarnan kahdeksan ensimmäistä autuaaksi julistusta perustuvat Turusen esitykseen kahdeksanosaisessa radio-ohjelmassa Vuorisaarna filosofin silmin. Teoksen viimeinen artikkeli Psykodynaamiikka ja kilvoittelu, lännen ja idän tie on Uudessa Valamossa Heinävedellä 2003 pidetty esitelmä, jossa on sen luonteen vuoksi henkilökohtainen sävy.

Esko Paakkola

KT, teoksen toimittaja

Ihmisen suhde maailmaan eli eksistentiaaliset tarpeet

Me liitymme maailmaan tunteidemme välityksellä. Näin tapahtuu kaikissa elämäntilanteissa, vaikka emme ole siitä aina tietoisia. Tunteiden vaikutuksen huomaamme oikeastaan vain silloin, kun ne esiintyvät voimakkaina elämän kuohuvissa tilanteissa. Mutta ne ohjaavat meidän liittymistämme ihmisiin ja asioihin silloinkin, kun ne näyttävät olevan poissa. Tunteet ovat itse asiassa kaiken todellisuuden kohtaamisen rakenteellinen osa.

Tässä ei kuitenkaan paneuduta yksityiskohtaisesti joihinkin tiettyihin tunteisiin, vaan kuvataan aluksi eräitä ihmisen perustarpeita. Sisäisen elämäme näkökulmasta meillä on kolme perustarvetta, joita voi kutsua eksistentiaalisiksi tarpeiksi, olemassaolon perustarpeiksi. Ne ovat jäsentymisen, liittymisen ja tekemisen tarve.

Jäsentyminen

Ei ole sen syvempää inhimillistä tarvetta kuin jäsentyminen¹. Huomaamme tämän tarpeen olemassaolon lähinnä jäsentyneisyyden puutteena, toisin sanoen jäsentymättömyyden tunteena.

Tavallinen jäsentymättömyyttä aiheuttava kokemus on esimerkiksi uuteen työpaikkaan meneminen. Varsinkin mennessään ensimmäiseen työpaikkaansa uusi työntekijä joutuu aluksi jäsentymään, sillä hänellä ei ole vielä kokemusta, eikä siis valmiuksia ymmärtää ja käsittää kaikkia kohtaamiaan asioita.

Uudessa työpaikassa on jäsenyttävä muun muassa fyysiseen ympäristöön, huoneiden ja laitteiden sijaistiin, laitteiden toimintaan, organisaatioon ja toimenkuviin, vallitsevaan tapaan käsitellä asioita tai asiakkaita, käytettyyn kieleen, ihmissuhteisiin, laitoksen perusideoihin ja asenteisiin. Jäsentyminen ei tapahdu hetkessä, vaan se vaatii aikaa. Olo voi olla jonkin aikaa hyvin painostava ja stressaava – vaikka minua perehdytettäisiin työhöni hyvin. Hetken voi tuntua siltä, ettei ymmärrä mistään mitään.

Vaikka uusi voi olla innostavaa, voi sen haltuun saaminen olla työlästä, usein juuri nuorille ihmisille, mutta monesti myös kokeneille ja kypsemmille. Jä-

¹ Asiasta laajemmin ks. Turunen, Kari E. Mieli ja sielu, s. 55-132.

sentymisen ahdistavuus saattaa johtaa uusien tilanteiden välttelemiseen.

Jäsentymisen tarvetta emme välttämättä huomaa, koska tutussa ympäristössä, työssä, organisaatiossa ja tuttujen tehtävien parissa olemme yleensä hyvin jäsentyneitä. Mutta kun kohtaamme jotain uutta ja yllättävää, esimerkiksi joudumme uudelle seudulle tai uuteen maahan tai vaikkapa johonkin katastrofitilanteeseen, saatamme tuntea olevamme hyvin jäsentymättömiä ja ahdistuneita. Tällöin huomaamme jäsentymisen tarpeen ja paineen sielussamme. Se kuluttaa energiaa ja on rasittavaa, mutta juuri siksi pieni jäsentymättömyys voi olla myös virkistävää.

Jäsentymisen täytyy siis olla jotain energiaa, joka meissä liikkuu ja kuluu kohdatessamme tai kuullessamme uusia asioita. On tavallaan hämmästyttävää, että ihminen pystyy lopulta jäsentämään hyvin monikerroksisia ja -ulotteisia asioita. Monet ovat esimerkiksi vierastaneet tietokoneita ja tietojärjestelmiä – ja mutkikkailta ne aluksi tuntuvat –, mutta askaroimalla niiden kanssa ne muuttuvat tutuiksi ja jopa itsestään selviksi.

Jäsentyminen ja jäsentäminen työskentelevät siis sielussamme² osaksi – ehkä suurimmaksi osaksi – ilman omaa ponnistustamme ja siksi me lopulta voimme olla perillä hyvin monimutkaisista asioista. Sik-

² Sielu-käsitteellä viitataan tässä ihmisen tunne-elämän kokonaisuuteen. Turunen, Kari E. Tunne-elämä, esim. s. 28-36 ja Mieli ja sielu, s. 12-17 ja 21-53.

si uusien asioiden pelkääminen on monesti turhaa, vaikka niihin perehtyminen toki kuluttaa energiaa ja tuntuu vaativalta. Me opimme asioita paljolti vain seurustelemalla sitkeästi asioiden kanssa.

Nykyaikainen yhteiskunta on kiihtyvässä muutoksessa, ja tästä johtuen meidän tulee jäsentyä yhä uudelleen todellisuuteen tai sen osiin. Jos ajatellaan esimerkiksi yritystoimintaa, huomataan, että yritysten täytyy muuttua, koska markkinat, tekniikka, kulutustottumukset ja yhteiskunnan arvostukset muuttuvat. Siksi on uusittava laitteita, organisaatiota sekä tiedot ja koulutus. Tästä tulee tietysti paineita. Jäsentymisen vaatimus luo kasvavaa stressiä kehittyvässä maailmassa, ja näin myös koulutuksen tarvetta. Koska nykyaikaisessa yhteiskunnassa uudelleenjäsentymisen vaatimukset ovat niin kovia, joudutaan ihmisiä kouluttamaan yhä uudestaan. Koulutus on keino auttaa orientoitumaan uudella tavalla uusiin elämäntilanteisiin.

Jäsentyminen ja koulutus liittyvät eräaseen tuttuun ilmiöön, nimittäin ajatteluun. Jos joudun ratkaisun paikkaan, muutokseen tai kriisiin, niin minulla ei ole muuta mahdollisuutta kuin istua alas ja alkaa ajatella. Kun lopulta keksin uuden ajatuksen, tiedän, missä olen ja mitä pitää tehdä, tunnen tilanteen selkeytyvän ja oleni muuttuu jäsentyneemmäksi ja turvallisemmaksi.

Ajattelu ei ole sama asia kuin jäsentyminen, joka on hyvin syvä tarve, mutta ajattelu on tärkein jäsen-

tymisen välittäjä. Emme toki aina huomaa edes, että olemme ajattelevia olentoja, vaikka joskus meidän on pakko mielessämme ponnistella käsittääksemme tilanteemme tai oppiaksemme uusia ajatuksia. Ajatus ei muutu ja kehity hetkessä ja se vaatii aikaa ja tietoista ponnistusta.

Koska ajattelu on näin keskeinen jäsentymisen välittäjä, on luonnollista, että koulutus kohdistuu ajatteluun. Mitä koulutus on? Se on suurelta osin – ei tosin kokonaan – sitä, että opiskelijalle opetetaan käsitteitä, käsitteellisiä viitekehyksiä, puhetapoja, teorioita, näkemyksiä ja tietoja³. Yksinkertaisesti niitä voi kutsua käsitteiksi ja ajatuksiksi. Niillä on tarkoitus hallita todellisuutta, ja yleensä siinä myös onnistutaan. Koulutus on ajatusaiheiden luomista tulevaan työhön, yhteiskuntaan ja kulttuuriin jäsentymistä varten. Lopullinen jäsentyminen toteutuu kuitenkin oman kokemuksen kautta.

Koulutuksessa siis käsitellään muun muassa koulutettavan mieltä ja ajattelua. Kun hän saa uusia käsitteitä, ajatuksia ja näkemyksiä, hänen voi olettaa jäsentyvän uusiin tehtäviin paremmin. Viime kädessä tietysti kokemus opettaa ja auttaa jäsentämään asiat asianmukaisesti. Nykyaikaisessa yhteiskunnassa ei kuitenkaan voi olettaa ja odottaa, että ihmiset itse

³ Taitojen opetuksesta ks. Turunen, Kari E. Opetustyön perusteet, s. 148-175.

keksisivät paikan päällä kaikki asiat, kuten oli ennen monien töiden kohdalla. Nykyään ihmisiä ”ennakkokäsitellään” eli koulutetaan, jotta heillä olisi valmiuksia jäsentyä joskus hyvin vaativiin ja moniulotteista käsittämistä vaativiin työtehtäviin. Koulutus voi nykyään kestää vuosia, jopa vuosikymmeniä, ja lisäksi puhutaan elinikäisestä oppimisesta. ”Kehityksen kehittyessä” – jos näin voi sanoa – tilanteen tasalla pysyminen on yhä vaativampaa.

Jokainen voi oivaltaa jäsentymisen tarpeen syvät juuret, vaikka edeltävät esimerkit olivat varsin ulkoisia. Jäsentymisen riipaisee meitä sisäisesti ja jos paine on kohtuuton, voi sielunelämämme järkkäyä ja äärimmäisessä tapauksessa murtua. Näin jäsentymisen on yhteydessä mielenterveyteen. Jäsentymisen voi järkkäyä myös muiden sielullisten ongelmien vuoksi, esimerkiksi pelon ja ahdistuksen takia, mutta yksinkertaisesti näitä tunteita herää siksi, että emme tahdo jaksaa aina vastata niihin vaatimuksiin, joita esimerkiksi työssämme kohtaamme. Jäsentymisen vaatimukset voivat ylittää voimavaramme.

Monesti terve sielunelämä sulkee sellaisen ulkopuolelleen, jota se ei jaksaa kohdata, mutta aina elämän paineissa tämä ei onnistu. Yhteiskunta vaatii kohtuullisen jäsentynyttä käyttäytymistä sikäli, että jos yksilö ei elä riittävän jäsentyneesti, hänet saataan viranomaisten toimesta ”jäsentää”, esimerkiksi sijoitetaan johonkin laitokseen.

Liittyminen

Jäsentymisen ohella ihmisellä on toinen tärkeä eksistentiaalinen tarve eli olemassaolon välttämättömyys, nimittäin liittyminen⁴. Tämänkään tarpeen syvyyttä emme välttämättä havaitse, koska yleensä meillä on itse kullakin läheisemme, kotimme, kotiseutumme ja kansamme, joihin olemme liittyneet, ja näin liittymisen tarpeemme tulee huomaamattamme tyydytetyksi. Saatamme aavistaa liittymisen tarpeen ankaruuden, kun kuvittelemme, että joutuisimme kaikista näistä erilleen. Joku on varmasti joutunut ja tietää tällaisen iskun ankaruuden. Toisaalta elämään kuuluu aivan luonnollisena asiana sekä liittyminen että eroaminen, mistä seuraa monenlaisia myllerrystä sieluumme.

Eroaminen tai erilleen joutuminen aiheuttaa yleensä ahdistusta ja surutyötä sisimmässämme. Kun menetämme läheisen ihmisen, se tuntuu iskuna. Nykyaikainen psykologia näkee asian niin, että yksilön itsenäistyminen, välttämätön erilleen kasvu, vaatii myös ahdistusprosessien läpikäymistä. Tämä saattaa tapahtua huomaamatta, niin vähän kerrassaan, että sitä ei kovin tietoisesti havaita. Yksilö kaipaa joka tapauksessa liittymistä johonkin, vaikka toisaalta elämässä täytyy aina etsiä uusia liittymiä.

⁴ Asiasta laajemmin ks. Turunen, Kari E. *Mieli ja sielu*, s. 137-161.

Liittyminen on varsinkin lapselle suorastaan elintärkeää, ei vain fyysisen kasvun, vaan myös sisäisen elämän kehityksen kannalta. Liittyminen äitiin on ensimmäinen merkittävä ihmissuhde ja sitä voi kutsua perusliittymäksi⁵. Tässä liittymässä yksilö saa ensimmäisen kosketuksen peruskokemuksiin ja kehittyy perustunteissa. Eristetty yksilö ei kehittyisi. Elämä on suhteessa olemista.

Ihmisellä on taipumus lyödä juurensa ympäristöön, mikä on erityisen ilmeistä ja tärkeää lapsen varhaisessa elämässä. Me siis tavallaan tahtomattamme liitymme, tavalla tai toisella. Näiden juurien irrottaminen vaatii oman työnsä. Toisaalta kestävätkään ihmissuhteet eivät ole ongelmattomia, pikemminkin päinvastoin; vaikeita suhteita emme voi välttää. Oikeastaan voi sanoa yleisesti, että kaikki elämäntilanteet ovat liittymistilanteita, niin kuin ne ovat myös jäsentymistilanteita. Juuri tässä merkityksessä on kyse eksistentiaalisista tarpeista, olemassaolon välttämättömyyksistä.

Kaikki liittyminen ihmisiin, yhteisöihin, kieleen ja kulttuuriin kehittää yksilöä. Siksi liittyminen on niin tärkeää, vaikka sillä on aina omat rajoittavat puolensa. Sen vuoksi yksilölle on tärkeää päästä eroon joistakin liittymistä, vaikkei se käykään aina kivuttomasti. Avioliitto, ihmissuhde tai jokin työyhteisö voi

⁵ Ks. tarkemmin Turunen Kari E. Ihmisen kasvatusta, s. 200-205.

olla ahdistava, mutta eroaminen voi olla myös koetelevaa. Vuorovaikutus uuden kulttuurin kanssa voi olla vaivalloista ja työlästä, mutta myös antoisaa.

Yksinkertaisuuden vuoksi ajatellaamme kahden yksilön kohtaamista. Satunnainenkin kohtaaminen herättää aina tunteita. Saatamme asioida jonkun ihmisen kanssa aivan asiallisesti, niin kuin aikuisille kuuluu, mutta samalla voi käynnistyä muita prosesseja. Ne ovat yleensä tiedottomia, mutta nostavat silti pintaan tunteita. Toinen ihminen tuntuu helpolta, toinen vaikealta – nämä tilanteet herättävät hyvin monenlaisia kokemuksia. Juuri tunteet välittävät liittymistä, niin kuin ajatukset välittävät jäsentymistä.

Meillä jokaisella on ystäviä tai työtovereita, joiden lähellä on helppo olla ja toisia, jotka saavat meidät vähän kipsiin. Toisen seurassa omat ajatukset kuulostavat viisailta, ja tekee mieli jatkaa ajatusten vaihtoa. Toisen seurassa ajatukset kuolevat jo lennossa, tuntuvat typeriltä, eikä yhteyttä tee mieli jatkaa. Toinen ihminen on eräänlainen kaiku omille tuntemuksilleni. Niin satunnaiset kuin kestävämmät ihmissuhteet kuvastavat juuri molempia osapuolia, molempien tunteita.

Pysyvät ihmissuhteet ovat monesti siksi vaikeita, koska niissä kietoutuvat toisiinsa molempien osapuolten epäkypsyydet niin monimutkaiseksi verkoksi, että elämään ei tahdo löytyä selvyyttä. Tunteissa on kyse tiedottomammista voimista kuin ajattelussa,

ja siksi ne ovat niin sitovia, pakottavia ja laukeamattomia.

Liittyminen on yleinen eksistentiaalinen tarve ja välttämättömyys, jota tunteet välittävät. Riippuu tunteistamme laadusta ja kehityksestä, kuinka liitymme todellisuuteen. Jos lapsuuden varhaiset kokemuksemme ovat systemaattisen huonoja – satunnaisia huonoja kokemuksia on toki kaikilla –, seuraa siitä, että meistä tulee tavallaan ”liittymisvammaisia”. Tunne-elämämme ei kehity ihmisiin ja yhteiskuntaan liittymisen kannalta suotuisasti. Siksi liittyminen ja hyvät kokemukset ovat kehityksen kannalta niin tärkeitä.

Jos liittymisen kykyä halutaan kehittää, silloin täytyy kehittää tunteita. Tunteet kehittyvät ihmissuhteissa, mikä on juuri tunteiden aluetta. Erityisen ratkaisevasti tunteet kehittyvät lapsuudessa, jolloin lapsi on tavallaan ympäristön armoilla eikä voi valita eikä itse vaikuttaa asioiden kehitykseen. Toisaalta tunteita kehittävät tärkeällä tavalla monet harrastukset, erityisesti taiteet, kirjallisuus, uskonto ja monet muut inhimilliset toiminnat. Kasvatuksessa tämä olisi otettava huomioon pyrittäessä kehittämään kykyä liittyä ja saada yhteys ihmisiin ja kulttuurin eri ilmiöihin.

Monet nykyaikaiset niin sanotun prosessuaalisen koulutuksen muodot, pyrkivät vaikuttamaan myös tunne-elämäämme. Muun muassa työnohjausta käy-

tetään tässä merkityksessä yhä enemmän. Tunteiden kehittyessä tulee liittyminen todellisuuteen vivah-teikkaammaksi, vapaammaksi, osallistuvammaksi ja ymmärtävämmäksi.

Tekeminen

Elämä ei ole vain jäsentymistä ja liittymistä, vaan se on jatkuvaa liikettä. Kolmatta eksistentiaalista tarvetta kutsun yksinkertaisesti tekemiseksi⁶. Se on ehkä kaikista ankarin tarve. Ihminen ei voi nimittäin jähmettyä paikalleen, suolapatsaaksi, vaan hänen on kaiken aikaa tehtävä jotain. Mielen tasapainolle on ehkä kovin isku se, että tekeminen estetään.

Lapset, jos ketkä, ovat nimenomaan tekeviä olen-toja. He eivät niinkään mietiskele, vaan ovat loputto-massa liikkeessä, aamusta iltaan, ja aikuiset ihmettelevät ja kadehtivat heidän energiaansa. Tekeminen on lapsen olomuoto. Liittyminen on lapsen kehitykselle tärkeää, mutta sen alue on aluksi suppea. Suppein ja viimeksi kehittyvä on silti jäsentymisen. Maailma avartuu tässä merkityksessä vain vähitellen. Nyky-aikana aikuinen jäsentyy jo lähes koko maailmaan tiedotusvälineiden takia; lapsi aluksi vain omaan huoneeseensa ja kotiinsa.

⁶ Asiasta laajemmin ks. Turunen, Kari E. *Mieli ja sielu*, s. 163-177.

Aikuinen ei kaipaa vain tekemistä sinänsä, vaan hän kaipaa nimenomaan jotain yhteiskunnallisesti hyväksytyä ja arvostettua tekemistä. Me tarvitsemme roolin ja tehtävän. Usein emme tiedosta, kuinka kipeästi sitä todella kaipaamme. Mutta esimerkiksi roolin menetys, työttömyys, aseman menetys, syrjään joutuminen ja eläkkeelle siirtyminen voi olla kova ja pitkään mieltä muokkaava kokemus. Se vaatii uutta liittymistä ja elämän uutta jäsentämistä. Mutta elämä on lisäksi roolien vaihtoa ja menetystä sekä samalla roolien tavoittelua ja jopa taistelua niistä.

Niin kuin ajattelu välittää jäsentymistä ja tunteet liittymistä, niin myös tahto tekemistä. Tahto on kuitenkin hyvin arvoituksellinen sielunilmiö. Tavallisesti nimitämme tahdoksi mielessämme muodostamiamme päämääriä, tavoitteita ja sitä, että ponnistelemme kohti jotain. Nämä ovat tahdon ilmenemis-
muotoja, mutta itsetuntemusta edellyttävä kysymys on, mistä tahto on peräisin.

Yhteiskunta on valtava rooli- ja tehtäväkoneisto, joka jatkuvasti kehittyy ja muuttuu. Pelkistetysti ajatellen nuorella ihmisellä ja aikuisella ei ole monesti muuta mahdollisuutta kuin katsella yhteiskuntaan, sen rooleihin ja tehtäviin, ja valittava sieltä sellainen, jonka haluaa ja jonka saa.

Työtehtävissä ja rooleissa täytyy tahtoa sitä, mitä varten ne ovat perustettu. Jokin taho on määritellyt

ne. On toimittava sen mukaan, mitä laitos, firma tai yhteisö tahtoo. Hyvin omaperäisesti tahtova joutuu todennäköisesti lähtemään tahtomaan muualle. Meidän tahtomme on siis pitkälti yhteiskunnan roolien, tehtävien ja työn määräämää ja ohjaamaa, joten niin sanotun vapaan tahdon osuus on käytännössä suhteellisen vähäinen. Silti me kaipaamme näitä rooleja, koska ne ovat oman arvostuksemme ja kuvittelemamme ulkopuolisen arvostuksen lähtökohta. Niinpä on sanottu, ettei ihminen kaipaa mitään niin kuin tehtävää ja roolia. Monesti me kaipaamme yhä arvostetumpaa roolia, ehkä vanha ei enää tunnu millään.

Tekemisen on sanottu olevan kaikista terveellisin puoli ihmistä. Paneutuessaan tekemään yksilö unohtaa muun ja uppoutuu siihen. Hän kokee olevansa myös hyödyllinen. Niinpä on erityisen tärkeää, että tietyille erityisryhmille, kuten vanhuksille, kehitysvammaisille, vaikeille nuorille, alkoholisteille löydettäisiin jotain sopivaa tekemistä tai sopiva rooli. Silloin saattavat liittymisen ja jäsentymisen ongelmat osaksi tasoittua, työntyä sivuun tai jopa parantua. Jo pelkkä avohoito voi antaa roolin tunnetta, mikä auttaa itsearvostuksessa, sekä liittymään että jäsentymään auttavasti yhteiskuntaan. Ongelmana on tietysti se, mistä löydettäisiin kullekin sellainen tehtävä, jonka yksilö kokisi arvokkaaksi tai muilta ongelmiltaan kykenisi sen vastaanottamaan.

Tekemistä välittää tahto ja suuri osa tahtoa tulee ulkoapäin yhteiskunnan laitoksista. Mutta osa tahtoaamme, tahdon valmiuttamme, ovat ne taidot, joita olemme onnistuneet omaksumaan. Kun omaksumme uusia taitoja, voi tekemisen eksistentiaalinen tarve ja mahdollisesti roolin tarpeemme tyydyttyä uusia teitä.

Olemassaolon kipeys eli eksistentiaaliset tunteet

Sielussa on tunteita, jotka pakottavat ihmistä tietoiseen suhteeseen todellisuuden kanssa. Näitä tunteita voi kutsua eksistentiaalisiksi tunteiksi, koska ne syventävät eksistenssiä, tietoista suhdetta maailmaan. Ihminen haluaa yleensä välttää niitä, koska ne aiheuttavat äärimmillään jopa sisäistä kipua ja tuskaa. Nämä tunteet ovat häpeä, ahdistus ja tyhjyyden kokemus.

Häpeä

Inhimillinen maailma on täynnä vaatimuksia, todellisia tai luuloteltuja. Meissä on painetta täyttää nuo vaatimukset, vaikka saatamme joskus myös vastustaa niitä. Vaatimukset voivat koskevat oikeaa käyttäytymistä, hyväksytyjä asenteita, ”oikeita” käsityksiä, onnistumista tai menestymistä. Jos emme

niitä täytä, vaikkapa vain vahingossa, saatamme tuntea häpeää. Näin voi käydä, jos emme käyttäyty oikein, emme tiedä jotain, epäonnistumme, tai olemme poikkeavia, väärää rotua tai vaikkapa vain köyhiä.

Häpeä on hyvin luonnollinen ja jopa välttämätön tunne.⁷ Esimerkiksi moraalisiin vaatimuksiin liittyvä yleensä häpeää, jos niitä rikotaan. Häpeän puute, kyvyttömyys hävetä, voi olla itse asiassa joissain tapauksissa vakava häiriö, vaikka toisaalta se on niin orjuuttava tunne. Tunteilla on usein tämä kaksoisluonne. Niitä on vaikea nimittää muutta mutkitta hyväiksi tai pahoiksi; ne ovat vain osa ihmisen kokemuksta.

Häpeä on hyvin luonnollista, vaikka se jää yleensä arkisessa kokemuksessa tiedottomaksi säätelijäksi. Yleistäen voi ajatella seuraavasti. Jos lapsi elää perheessä, joka noudattaa jotain suhteellisen säännönmukaista elämänmuotoa ja jos lisäksi tämä elämänmuoto on likimain yhteensopiva ympäröivän yhteiskunnan elämäntavan kanssa, lapsi ja nuori oppii luonnostaan häpeämään näistä muodoista poikkeamista.

Häpeä on tunne, joka herää kehityksen kuluessa vähitellen, niin kuin myös muut sielunenergiat. Josain vaiheessa, jo ennen murrosikää, lapset alkavat olla erityisen herkkiä ympäristön paineille ja alkavat

⁷ Häpeästä tarkemmin ks. esim. Turunen, Kari E. Tunne-elämä, s. 57-78.

noudattaa niitä joskus jopa piinallisesti erilaisissa asioissa kuten muun muassa pukeutumisessa, asenteissa, puhetavoissa ja tavaroiden hankinnassa. He alkavat vaatia myös vanhemmiltaan niiden normien mukaista käyttäytymistä, jotka he ovat huomaamattaan sisäistäneet. Nuoret saattavat häpeillä vanhempiaan, heidän toimintaansa ja seuraansa.

Murrosikää on sanottu sosiaalisen syntymän vaiheeksi, sillä juuri heräävän häpeän voimasta nuori herkistyy ympäristöstä tuleville vaatimuksille. Häpeä on sosiaalinen aisti. Joskus se voi murrosiässä tulla niin liikkuvaksi, että se panee nuoren ennakkoimaan yliherkästi ympäristön oletettuja reaktioita esimerkiksi pukeutumisessa ja vanhempien kanssa kaupungilla liikuttaessa. Yliherkkyys aiheuttaa suorastaan käpristymistä omaan yksityiseen maailmaan, kun ympäristön vaatimusten tyydyttämisessä aina tunnetaan epäonnistumista. Tämä yleensä tasoittuu itsestään iän myötä.

Aikuinen on ehkä kypsynyt häpeässä niin, ettei se vaivaa häntä kiusallisesti. Mutta monesti on kyse vain siitä, että aikuinen on oppinut käyttäytymään sisäistämiensä tai olettamiensa vaatimusten mukaisesti. Tämä on varmasti hyvä yhteiskunnan jatkuvuuden kannalta, mutta se voi olla myös kehitystä ehkäisevä tekijä. Yliherkkänä tunteena häpeä, vaikka se jää tiedottomaksi, aiheuttaa kiusallista varuillaan oloa, neuroottisuutta ympäristön suhteen.

Häpeän leviäminen yhteisössä tulee kuvaavalla tavalla esiin silloin, kun häpeämme toisen puolesta eli tunnemme myötähäpeää. Me olemme siis tietoisia ”oikeasta” käyttäytymisestä ja saatamme tuntea, että toinen ei ymmärrä käyttäytyä oikein. Näin voi käydä aivan tuntemattoman henkilön kanssa, koska olemme sisäistäneet käsityksiä siitä, mikä on oikein tai sopivaa jossain tilanteessa. Saatamme häpeillä jonkun esiintymistä esimerkiksi TV:ssä. Erityisesti häpeää herättää luonnollisesti esimerkiksi läheisten, lapsien, aviopuolison, aatetovereiden, oman maan kansalaisten ”erehdykset” ja töppäilyt. Häpeä tuntuu tällöin aivan kuin kiertyvän meihin asti, meidän häpeäksi.

Häpeä on siis kaksijakoinen. Jos se jää kehittymättä, esimerkiksi epämääräisten, muodottomien ja epäjohdonmukaisten kasvuolojen vuoksi, yksilö ei opi sosiaalista huomioonottamista, ja saattaa käyttäytyä ”häpeämättömästi”. Kaoottiseksi jäänyt häpeä on pakko torjua kokemuksesta, ja se saattaa kääntyä vihaksi ympäristöä kohtaan. Häpeä on ehkä tärkein ihmisen kontrolloija. Se on siis myös tärkeä moraalin säätelijä.

Epämääräisenä ja yliherkkänä häpeä on hyvin kiusallinen tunne, joka orjuuttaa koko olemisemme. Näin sillä on ilmeisesti jokin tasapainoinen olemistapa, jota on vaikea määritellä. Eksistentiaaliseksi tunteeksi häpeää voi kutsua siksi, että se herättää tietoisuutemme erityisesti sosiaalisen ympäristön vaatimuksille.

Menneisyudessa rangaistukset olivat usein häpeärangaistuksia, julkista häpäisemistä (esim. jalkapuu kirkonmäellä). Rangaistuksiin liittyy monesti häpeää, vaikka sen aiheuttamista ehkä yritetään välttää. Nykyään tiedotusvälineet huolehtivat häpäisemisestä ja ne katsovat olevansa jopa moraalin vartijoita. Tällöin tosin leikitään myös yleisön vahingonilolla, kateudella ja kostonhimoisilla tunteilla. Ennen sanottiin, että ”etkö sinä edes häpeää”, jos oli tehnyt jokin väärää. Näin ymmärrettiin häpeän tarpeellisuus. Usein työyhteisöjen ilmapiirissä liikkuu arvovaltaa, oikeita käsityksiä, oikeita puhetapoja ja oikean käyttäytymisen vaatimuksia. Nämä saattavat kohdistaa häpeän painetta niiden rikkojaa kohtaan. Aatteelliset yhteisöt, niin uskonnolliset kuin tieteellisetkin, voivat olla tässä merkityksessä hyvin ahtaita ja toisinajattelua rankaisevia. Valta toteutuu käytännön elämässä häpeän ja joskus suorastaan häpäisemisen avulla – ja tämä on monesti lähes huomaamatonta.

Ahdistus

Toinen eksistentiaalinen tunne ahdistus kuuluu puolestaan liittymistilanteisiin, ennen kaikkea liittymien purkautumiseen, eroamiseen. Jo aivan pieni lapsi kiinnittyy sisäisesti esimerkiksi äitiin. Eroon joutuminen aiheuttaa tuskaa eli ahdistusta. Samoin aikui-

nen on monin tavoin liittynyt läheisiinsä, kotiseutuunsa, ystäviinsä ja esimerkiksi kulttuuriin ja aatteisiin. Eron tekeminen tärkeisiin kohteisiin – mikä on joskus tarpeellista – aiheuttaa väistämättä ahdistusta, tuskaisia prosesseja.

Häpeällä on se luova puoli, että se panee meidät hakemaan uusia muotoja elämälle. Vanhaa vitsiä ei voi kertoa kovin montaa kertaa uudelleen, esimerkiksi taiteilijat suhtautuvat joskus vanhoihin töihinsä hiukan häpeillen. Samojen asioiden toistaminen alkaa ennen pitkää hävettää. Samoin ahdistus liittyy tilanteisiin, joissa on etsittävä uusia suhteita, uusia kohteita ja uutta yhteyttä. Tämä on monesti välttämätöntä johtuen elämän kovista koettelemuksista, mutta usein ahdistus ajaa meitä aivan itsestään hakemaan jotain uutta. Siksi se voi olla luova tunne, vaikka se voi olla myös musertava – ja se saattaa siltä tuntua, ainakin hetken aikaa. Luovuus, uusi liittyminen todellisuuteen vaatii usein ahdistuksen läpikäyntiä, vanhan hylkäämistä ja poistyyöstämistä. Näin käy tavallisesti kehityskriiseissä.

Nykyään ahdistuksen⁸ ajatellaan kuuluvan kehitykseen aivan luonnostaan. Lapsen täytyy vähän kerrassaan oppia olemaan ilman äidin läheisyyttä yhä pidempiä aikoja. On opittava olemaan itsekseen ja it-

⁸ Laajemmin ahdistuksesta Turunen, Kari E. Ihmissielun olemus, s. 93-104 ja Ihmisen ymmärtäminen s.45-59.

sensä varassa yhä enemmän. Lapsi tai nuori käy näin sielussaan läpi puolittain tiedottomia ahdistusprosesseja, joissa hän itse asiassa itsenäistyy. Myöhemminkin elämä on osaksi eroamista, joten meidän on päästettävä irti vanhasta ja itsenäistytävä yhä uudelleen. Tämä merkitsee, että meidän on aina uudelleen liityttävä, ja me haemme uusia liittymiä, koska elämme niistä.

Ahdistuksen yliherkkyys on raskasta, vaikka siihen kätkeytyy parhaimmillaan luovuutta. Luovissa prosesseissa, taiteessa, kirjallisuudessa tai tieteessä, on saatava suhde johonkin uuteen. Ahdistuksen puute, sen rakenteellinen vakava estyminen sielussa, merkitsee yhteyden katkeamista todellisuuteen, ja vakavimmassa tapauksessa omaan maailmaan sulkeutumista. Tämä voi johtua muun muassa siitä, että ahdistuksen todellisen suuruuden ja voiman vuoksi se on torjuttava kokemuksesta. Ahdistuksella on siis tietynä kohtuullisena tunteena tärkeä tehtävä ihmisen sielussa. Se ei ole vain kielteinen tunne, vaikka se kokemuksena on tietysti epämiellyttävä ja haluamme välttää sitä – joskus kaikin keinoin.

Ahdistusta, samoin kuin häpeää, on syytä nimitellä eksistentiaaliseksi tunteeksi, koska se pitää tietoisuuttamme hereillä niistä liittymistä, joita meillä on ympäristöön. Se opettaa meille sen, että sisäisen elämämme kehityksen näkökulmasta ympäristö ja erityisesti sen ihmiset ovat meille välttämättömiä ja arvokkaita. Ahdistus on myös kasvattava tunne.

Tyhjyys

Kolmas eksistentiaalinen tunne on tyhjiys tai kaipaammasta näkökulmasta mielettömyyden tunne. Tyypillisimmillään se tulee esiin seuraavasti. Ihmisellä on taipumus kiinnittyä tekemään ja tavoittelemaan jotain. Monesti ajattelemme, että kun pääsemme päämääräämme, sen jälkeen olemme onnellisia, ehkä pitkän aikaa. Ilon ohella meidät saattaa yllättää kuitenkin tyhjyyden tunne. Se esiintyy usein saavutusten yhteydessä, ja jopa vähän ennen työn loppuaikin.

Kaikki voi tuntua yllättäen aivan turhalta ja merkityksettömältä, saavutettu ei tunnukaan sen vaivan arvoiselta, mikä siihen ehkä oli sijoitettu. Jo pelkkä lomalle jääminen voi aiheuttaa tyhjiydensekaisia tuskaisia paineita, joten loma ei aluksi tunnu täyttävänkään odotuksia. Lomalle täytyy tottua ja se voi viedä muutamia päiviä. On irrottava työroolista ja työpäivien arkisesta menosta, mikä ei aina ole helppoa.

Tyhjiyden voi käsittää myös myönteisesti, vaikka tosiasiaassa ei ole kyse miellyttävästä tunteesta. Ihmisen on uusiuduttava tavoitteidensa suhteen. Vanhaan ei voi jäädä kiinni, se olisi luonnotonta, estäisi kehityksen ja johtaisi elämän vääristymiseen. Siksi sielumme ikään kuin ravistelee meidät irti siitä, mihin olimme kiinnittyneet, ja meidän on ryhdyttävä

keksimään elämälle uusia päämääriä. Tämä ei aina onnistu helposti vaan vaatii aikaa, ja tuo aika voi tuntua vaikealta.

Tyhjyyden tunne voi yllättää meidät, kun menettämme entiset tehtävämme, työn, aseman, arvostuksen tai roolin. Työttömyys, eläkkeelle siirtyminen tai jostain tehtävästä syrjäytyminen voi aiheuttaa tyhjyyden tunteen. Tällöin on pakko orientoitua elämässä uudelleen ja vanha on työskenneltävä pois, eikä se elävässä elämässä tapahdu suinkaan aina kivutta.

Itse asiassa on aivan luonnollista, että aika ajoin meidät voi yllättää mielettömyyden tunne, työn tai elämän mielettömyys. Näin voi käydä aivan luistavan työn ja elämänkulun keskellä. Se kuuluu ikään kuin sielun ja inhimillisen kokemuksen luonnolliseen aaltoiluun ja siihen uudistuspaineeseen, jota elämässä aina on. Me olemme hakemassa jatkuvasti mieltä ja mielekkyyttä elämäämme, koska mielettömyyden ja tyhjyyden tunne on meitä uhkaamassa. Usein me myös pakenemme tekemiseen aavistettua ja pelättyä tyhjyyden tunnetta.

Masennus tai depressio saattaa johtua päälle käyvästä merkityksettömyyden ja arvottomuuden tunteesta. Tällainen depressio voi seurata melkein minkä tahansa sellaisen loppuun suoritettun urakan jälkeen, mihin mieleemme on vahvasti kiinnittynyt. On mahdollista, että masennus vaivaa kohtuuttomasti, jolloin se on merkki siitä, että yksilö ei jaksaa, syystä tai

toisesta, nähdä arvoa elämällään; ehkä tiedottomat toiveet ovat niin kovat. Esimerkiksi sielun kieltäytyminen tarkoituksettomuuden tunteen kohtaamisesta voi johtaa omaan tekemiseen kohdistuvaan arviointikyvyn heikkenemiseen. Voi olla vaikea arvioida, mitä pitäisi tehdä ja mikä on arvokasta. Tyhjyyden torjunta voi johtaa pakonomaiseen touhuamiseen tai kiinnittymiseen johonkin tehtävään.

Eksistentiaalisten eli olemassaolon tunteiden häpeän, ahdistuksen ja tyhjyyden tehtävänä on tavaltaan pitää sielumme valppaana todellisuuteen nähden. Ne tekevät meidät ympäristöstä riippuvaisiksi, mutta toisaalta myös herättävät meidät sen suhteen, usein kipeästi. Me haluamme niitä välttää, mutta niiden täydellinen torjuntakaan kokemuksesta ei ole kehitykselle eikä mielenterveydelle hyväksi. Näin ne eivät ole suinkaan yksinkertaisia tunteita, vaan pikemmin moni-ilmeisiä ja moniselkoisia.

Ihmisen puolustautuminen eli defensiiviset tunteet

Osa tunteista kutsutaan tässä yhteisnimellä defensiiviset eli puolustavat tunteet. Puolustaviksi niitä voidaan kutsua siksi, että ne suojaavat meitä jopa fyysisesti, mutta erityisesti ne puolustavat meidän henkistä koskemattomuuttamme ja arvoamme.

Viha

Viha nähdään usein kielteisenä tunteena ja sen ilmaisemista saatetaan pitää tuomittavana. Se onkin arveluttava tunne, koska se voi johtaa ikäviin sairauksiin, esimerkiksi väkivaltaan. Mutta vihalla sie-lunenergiana on tehtäviä, joiden perusteella sitä voi pitää luonnollisena ja tarpeellisena tunteena.

Vihan tehtävä, jos niin voidaan sanoa, on puolustaa yksilön koskemattomuutta. Tämä ei tarkoita välttämättä fyysistä puolustautumista, vaan esimerkik-

si omien pyrkimysten suojaamista ja ylläpitämistä. Tällöin emme yleensä puhukaan vihasta tai aggressiivisuudesta, vaan päättäväisyydestä, määrätietoisuudesta, pitkäjäntteisyydestä ja peräänantamattomuudesta. Niissä on mukana energiaa, joka voidaan tunnistaa vihaksi. Vihaa⁹ voi kutsua rajadefensiksi eli sielunenergiaksi, koska se luo rajaa ja siten suojaa yksilölle tärkeitä asioita. Näitä ovat esimerkiksi tärkeät tavoitteet, mutta myös arat sielunalueet ja -aiheet. Esimerkiksi avioliitossa voi olla asioita, joista ei voi puhua ja jotka aiheuttavat suuttumista toisessa osapuolella, jos niitä ottaa esille.

Vihalla on monenlaisia tehtäviä. Sen yksi luonnollinen tehtävä on muun muassa auttaa yksilöä itsenäistymään. Ajatellaan esimerkiksi nuorta murrosikäistä. Hän on voinut lapsena olla hyvin ymmärtävän ja vastuullisen huolenpidon kohteena, mutta kehitykseen kuuluvat itsenäistymisen paineet voimistuvat vähitellen. Tunteet heräävät murrosiässä osittain jo yhtä voimakkaiksi kuin aikuisilla, ja näin käy myös vihalle. Tunteiden luonnollinen herääminen saattaa saada hetkeksi, muutamiksi viikoiksi tai kuukausiksi, ylikorostuneen ilmaisu.

Niinpä aikaisemmin hyvin sopeutunut lapsi muuttuu hetkeksi vihaiseksi nuoreksi, joka puolustaa henkilökohtaisia rajojaan ärtyneen korostuneesti. Nuori

⁹ Vihasta tarkemmin esim. Turunen, Kari E. Tunne-elämä, s. 81-97.

alkaa ottaa elämäänsä omiin käsiinsä ja haluaa ohjata sitä itse. Tähän saatetaan tarvita vihan energiaa. Vanhempien valta on ikään kuin nujerrettava ja on luotava oma reviiri, oma toiminta-alue. Tämä kuuluu kehitykseen, vaikka hetken voi esiintyä kuohuva kriisi. Aikuinen päättää pitkälle omasta elämästään, ja nuoren on tämä päätösvalta lunastettava. Siihen saatetaan tarvita vihaa, vaikka ei ehkä aina hyökkäävää aggressiota. Nuori voi olla esimerkiksi hiljaa mielessään vihainen, vaikka ei näytä sitä ulospäin.

Erilaisissa vallan, järjestyksen tai elämäntavan uudelleenjakotilanteissa yksilöt kokevat itsenäisyytensä, määräämisoikeutensa, valtansa ja asemansa uhatuksi. Käytännössä nämä muutokset herättävät vihaa ja usein aggressiivista käyttäytymistä. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi avioerot, työpaikkojen organisaatiomuutokset, tehtävien ja päätösvalan uudelleen jakaminen, valtuuksien poisottaminen. Viha on puolustava tunne, defenssi. Yksilö puolustaa asemaansa, päätösvaltaansa ja itsenäisyyttään.

Persoonallisuuden osana viha voi olla joko estynyt tai ylikorostunut. Jatkuva ylikorostunut viha merkitsee ankaran rajan tekemistä ympäristöön ja kohtamisen torjuntaa. Kyse on siitä, että yksilö suojaaa tällöin arkoja sielunalueita, jotka häneen ovat voineet muodostua esimerkiksi lapsuuden kovista oloista ja syvästä epäluottamuksesta ympäristöön. Yksilön ympärillä voi olla kova vihan luoma panssari, joka

rajoittaa yhteyttä ihmisiin. Toisaalta jokainen tarvitsee jonkinlaisen suojan, ikään kuin kuoren ympärilleen, mutta se voi olla joko hienostunut tai karkea.

Estynyt viha puolestaan merkitsee sitä, että yksilöllä on kohtuuton paine elää ympäristönsä ehdoilla; sen tyydyttämistä kaikin keinoin ja tunnetta siitä, että siinä epäonnistuu jatkuvasti. Suhde ympäristöön on tavallaan neuroottinen. Minän rajat ovat hämärtyneet, ja yksilö ei pysy omissa käsityksissään ja tavoitteissaan eikä osaa tehdä päätöksiä. Hän ei kykene puolustamaan omaa reviiriänsä ja orjailee ahdistuneesti ympäristöä. Vihan energia ei tällöin toimi myönteisesti rajaa luoden. Yksilön olisi löydettävä se, miksi rajan tekemisen kyky on hämärtynyt, mikä on estänyt vihan ja saatava se asianmukaisesti liikkeelle. On syytä korostaa, että tasapainoinen viha sielunvoimana ei luo aggressiivisuutta, vaan selkeyttä. Ylikorostunut viha puolestaan luo väkivaltaista järjestystä ja liiallista yksinkertaisuutta elämään.

Pelko

Toinen defensiivinen tunne on pelko¹⁰. Periaatteessa se on välttämätön ja myönteinen tunne, koska se saa

¹⁰ Laajemmin pelosta esim. Turunen, Kari E. 2004 Tunne-elämä, s. 127-132 ja Ihmisen ymmärtäminen, 97-101.

ihmisen olemaan varovainen ympäristön suhteen. Ihmisen on itse asiassa aina ajateltava esimerkiksi toimintojensa seurauksia, niiden merkitystä sekä hänelle itselleen että muille. Jos pelko estyy tai katoaa kokemuksesta, se saattaa merkitä uhkarohkeutta, välinpitämättömyyttä ja röyhkeyttä.

Pelko on siis viisas tunne, koska se tavallaan pakottaa meidät ottamaan huomioon, mitä mahdollisesti seuraa tai mitä on tulossa. On hyvä ennakoida muiden reaktioita ja siksi on syytä arvioida sanomisiaan ja toimiaan etukäteen. Mutta juuri ihmissuhteissa pelko voi tuntua piinalliselta. Esimerkiksi hylätyksi tulemisen pelko on yksi syvimpiä inhimillisiä pelkoja, vaikka se olisi täysin tiedoton.

Jos pelko on tasapainossa yksilön persoonallisuudessa, se luo vain tiettyä myönteistä varautumista tulevaan, esimerkiksi liikenteessä tai työssä. Se ei tunnu tällöin välttämättä kovin piinalliselta, vaan merkitsee vain valppautta ja vastuullisuutta. Ihmiset kärsivät paljon eriasteisesta jännittämisestä, mikä on merkki pelosta. Jännittäminen liittyy sosiaalisiin tilanteisiin kuten esiintymiseen, arvioinnin kohteeksi joutumiseen ja koetilanteisiin. Tällaiseen pelkoon on voinut vaikuttaa vaikka se, että koulussa arvioidaan monia asioita ja epäonnistuminen johtaa usein häpeään, sosiaaliseen kasvojen menetykseen.

Pelolla on myönteinen tehtävänsä ihmissuhteissa ja sosiaalisissa tilanteissa. Tavalliset sosiaaliset tilan-

teet voivat olla pelon sävyttämiä, esimerkiksi vieraiden ja arvovaltaisten henkilöiden tapaaminen. Aina pelko ei tunnu sosiaalisissa tilanteissa selvästi, vaikka se on tapahtumien taustalla ja tiedottomasti viireillä eri tilanteissa. Pelko saa meidät huomioimaan muut ihmiset ja ennakoimaan heidän käyttäytymistään.

Pelon kokemus riippuu tilanteen tulkinnasta. Sama tilanne saattaa herättää kauhua joissain yksilöissä ja jopa pakoreaktioita, mutta toisissa vain myönteistä kannustinta parempaan suoritukseen. Äärimmäinen pelko merkitsee jähmettymistä ja arviointikyvyn heikkenemistä.

Pelko on erityisesti miesten maailmassa hävettävä tunne ja siksi sitä kutsutaan usein ahdistukseksi, koska se on hyväksyttävämpää. Naisten ja miesten maailman normit ovat erilaisia. Naiset esimerkiksi saavat pelätä asioita, joita miesten maailmassa ei saa pelätä. Miesten maailman normit pitävät pelkoa halveksittavana ilmiönä, vaikka se kuuluu terveeseen sielunelämään.

Sosiaalinen todellisuus saattaa tuntua uhkalta, vaikka narsismin näkökulmasta juuri se on saavutusten aluetta yksilölle. Yliherkkä pelko merkitsee taipumusta pakenemiseen, asioiden ja tapahtumien välttelmistä, ja jos se ei ole mahdollista: jatkuvaa painetta sielussa. Tämä on monesti täysin tiedotonta, opittua pelättyjen asioiden välttelyä ilman, että sitä

edes huomaa, mutta se voi myös piinallista pelon jatkuvaa kokemista.

Voi hyvällä syyllä kysyä, kuinka paljon ihmiset yleensä – jokainen meistä – jättää asioita tekemättä tosiasiallisesti nimenomaan pelosta, vaikka sitä ei joko huomaa tai ei myönnä itselleen. Yksilö voi vältellä tapaamisia samoin kuin esiintymistä, työpaikan vaihtamista, tehtävän vastaanottamista, ulkomaille matkustamista, opiskeluun lähtemistä, seurustelua ja avioliittoa siksi, että syvimmiltään pelkää niitä. Tällöin keksimme selityksiä menettelyllemme. Ne voivat olla osaksi tietysti tosia, mutta varsinainen totuus voi löytyä pelosta. Ihminen etsii aina selityksiä, joiden hän arvelee olevan sosiaalisesti hyväksyttävistä, ehkäpä juuri häpeän ja pelon vuoksi.

Korostunut pelko voi sittenkin olla viisas tunne, koska yksilö ehkä tiedottomasti tietää kykynsä ja rajansa ja siksi välttää joitain asioita. Näin kenenkään pelkoa ei tule tuomita, vaikka toisaalta on hyvä muistaa, että on luonnollisesti olemassa täysin turhaa pelkoa. Pelko voi estää meitä kohtaamasta ja tavoittelemasta asioita, jotka lopulta olisivat meille iloksi ja hyödyksi. Pelon voittamisesta seuraa yleensä myönteisiä kokemuksia, uusia yhteyksiä ja toimintamahdollisuuksia.

Pelko estää meitä usein kohtaamasta sellaisia silunaiheita, jotka syystä tai toisesta tuntuvat vaikeilta.

Jokainen tietää, että omassa itsessä on alueita tai kokeneita, joista ei mielellään keskustele. Ehkä torjumme niitä koskevat puheet aivan huomaamattamme ja siirrymme toiseen aiheeseen. Emme välttämättä lainkaan edes kuule, mistä on tosiasiallisesti puhe. Pelko pyörittää joskus asiat näkyvistä ennen kuin ne tulevat tietoisuuteen.

Helpommin kuin itsessämme huomaamme tietysti aristelun läheisissämme, esimerkiksi aviopuolisissa. Tiettyjen asioiden esiin nostaminen herättää pelkoa tai vihaa tai molempia. Me suojaamme sisimmässämme jotain selvittämätöntä ja aristavaa kohtaa, omaa epäkypsyyttämme.

Kateus

Kolmas tuttu tunne on kateus¹¹, vaikka sen defensiivistä, puolustavaa luonnetta voi olla aluksi vaikea hahmottaa. Jokainen tietää, mitä kateus on kokemuksena. Tosin sitä pidetään kielteisenä tunteena, joten yksilöt eivät sitä mielellään näytä, ja jopa salaavat sen itseltään. Kateutta pidetään halveksittavana ja hävettävänä kuten pelkoa, mutta sillä on luonnollinen paikkansa sieluelämässä.

¹¹ Laajemmin kateudesta esim. Turunen, Kari E. 2004 Tunne-elämä, s. 101-111.

Ihmisen elämään kuuluu pyrkimys saavuttaa jotain, aineellista, sosiaalista tai henkistä hyvää. Jokainen tavoittelee jotain syystä tai toisesta. Niinpä on luonnollista, että tunnemme kateutta erityisesti niitä kohtaan, jotka onnistuvat saamaan samoja asioita, joita me erityisesti haluaisimme. Kateutta ei lie ne helppo kitkeä kokonaan pois, vaikka saattaa olla hyvä tiedostaa ja myöntää se sekä hillitä sen vaikutuksia. Jos kateuden olemassaoloa ei tiedosta, niin juuri silloin se voi etsiä kiertotien tullakseen ikävällä tavalla esiin. Torjutut tunteet hakevat yleensä oman purkautumistiensä.

Yhteisöissä kateus on monesti raastava tekijä. Ihmiset kadehtivat toistensa palkkoja, virkoja, asemia, koulutusta, matkoja, aviopuolisoiden ja lasten menestystä. Pahimmassa tapauksessa se vinouttaa ja rasittaa ihmissuhteita. Ne eivät pääse tällöin nousemaan läheisiksi ja luottamuksellisiksi.

Voiko kateudessa olla sitten mitään myönteistä? Joskus on nähty, että sen myönteinen merkitys perustuu siihen, että se ajaa ihmisiä ponnistelemaan ja kilpailemaan, ja näin syntyvä työpanos koituu lopulta myös muiden hyväksi.

Toinen kateuden tehtävä on vaikeaselkoisempi. Ihmisten maailma on itse asiassa arvostusten läpäisemää. Asioita, esineitä, tapahtumia, tietoja, taitoja, virkoja ja arvonimiä arvostetaan. Kokemamme todellisuus suorastaan tihkuu arvostuksia ja kaikki me

kuljemme arvostusten perässä. Ilmeisesti on niin, että kateus pitää yllä tätä arvostusilmiötä ja -toimintaa. Jos kateus pyyhkäistäisiin kokemuksesta kokonaan pois, yksilö menettäisi kyvyn nähdä, mikä on arvokasta. Ainakin hän menettäisi kyvyn nähdä, mitä pidetään arvokkaana.

Kolmas kateuden tehtävä on selvästi defensiivinen. Kadehtiessamme meillä on paine palauttaa arvo itsellemme. Joskus sen teemme kiistämällä toisen ihmisen työn, saavutusten tai jopa koko elämän arvon; me mitätöimme ne. Me tarvitsemme itsearvostusta, siksi kateus palauttaa arvon meille itsellemme kumoamalla muiden arvon. Tämän johdosta sitä voi kutsua arvostusdefenssiksi ja sillä on todella syvällinen merkitys sielunelämässämme.

Puolustautuminen toteutuu – pelkistyneesti ajatellen – vihan, pelon ja kateuden tunteiden varassa. Nämä sielunenergiat voivat luonnollisesti kypsyä hyvin hienostuneiksi puolustajiksi. Me puolustaudumme sekä ulospäin että sisäänpäin, ulkomaailman uhkien suhteen sekä omassa persoonassa herääviin arkoihin tunteisiin nähden. Paljon ihmisestä ymmärtää, kun näkee sielun suojautuvan vihan, pelon ja kateuden avulla. Näitä defensiivisiä tunteita voi kutsua myös raja-, välttämis- ja arvostusdefenssiksi.

Narsistiset yllykkeet

Narsismi on hyvin laaja ilmiö¹². Se ilmenee erilaisina paineina sielunelämässä. Meillä on tarve hallita ympäristöämme ja ihmisiä, paine olla oikeassa; me haluamme nähdä itsemme tärkeänä, taitavana ja osaavana, haluamme arvostaa itseämme, haluamme saada tehtäviä, rooleja ja mainetta, julkisuutta, omaisuutta, tavaroita ja niin edelleen. Näin tapahtuu sekä isommissa että pienemmissä elämän yhteyksissä. Vanhat filosofit sanoivat, että ihmisessä on haluluonto.

Narsismin monimuotoisen kirjon voi jakaa kolmeen ryhmään, nimittäin vallan, pyyteen ja ahneuden narsistisiin yllykkeisiin.

¹² Ks. tarkemmin esim. Turunen, Kari E. Halut, arvot ja valta, s. 11-63.

Valta

Vallan ilmiössä voi nähdä kaksi puolta, sosiaalisen ja henkilökohtaisen. Sosiaalisesti valta ilmenee muotoina yhteiskunnassa ja vaatimuksina niiden noudattamiseen. Ajatellaan tuttua tilannetta. Kun menemme pankkiin nostamaan rahaa tai hoitamaan laskujamme, tämä yksikertainen tapahtuma on muotojen säätelyä. Molemmat osapuolet, sekä asiakas että virkailija, noudattavat tiettyjä yksinkertaisia muotoja. Jos asiakas ei esimerkiksi pysty todistamaan henkilöisyyttään, ei rahannostosta tule mitään.

Usein emme tule ajatelleeksi, että tällaisessa tilanteessa on kyse vallasta, koska siinä ei ole kyse henkilökohtaisesta vallasta vaan muodoista, joita myös virkailijan on noudatettava. Valta tulee esiin virkailijan kieltäytyessä toimenpiteistä, kun asiakas ei täytä tiettyjä ehtoja. Se ei ole kuitenkaan virkailijan henkilökohtaisesti ratkaistavissa, vaan hänen on noudatettava määrättyjä muotoja, tai muutoin hän tekee virheen, josta häntä voidaan rangaista.

Itse asiassa koko elämä on täynnä tällaisia muotovaltoja, joiden tehtävänä on yleensä jäsentää yhteiskuntaa ja tehdä se turvalliseksi. Me saatamme silti epäillä, ovatko annetut tai säädetyt muodot oikeudenmukaisia, asiallisia tai tehokkaita, jolloin me haluamme muuttaa niitä. Tällöin voi syntyä valtaistelua, eli erimielisyyttä siitä, kuka saa määrätä

toimintamuodoista ja millaisia ne ovat. Lainsäädäntö on yksi tärkeä muodon luoja yhteiskunnassa, toisinaan tärkeä vallan lähde. Toimintamuodoista joudutaan päättämään myös pienemmissä puitteissa, esimerkiksi työpaikalla. Kaikkialla on ja tarvitaan muotoja.

Yhteiskunnassa on lisäksi henkisempää valtaa. On moraalisia käsityksiä, maailmankatsomuksellisia näkemyksiä sekä teoreettista ja uskonnollista paatosta. Nämä näkymättömämmät vallan muodot tuntuvat yhteisöissä paineina, perustuivatpa ne sitten uskonnollisille, poliittisille tai tieteellisille ajatuskannoille. Yksilöillä on taipumus samastua tällaisiin ajatusvaltoihin, ja – ehkä huomaamattaan – taipumus pitää näin omaksuttuja näkemyksiä oikeina. Ihmisellä on ikään kuin taipumus kuvitella, että jostain jumalallisesta oikusta juuri hänen mielessään elää oikeita käsityksiä ja asenteita asioista, oikea usko tai tieto. Tämä on yksi narsismin ilmentymä.

Arvovaltaistuneet tai muuten vallan saaneet päätökset voivat olla hyvin ahtaita ja jopa vaarallisia. Hitlerin Saksassa tai Stalinin Neuvostoliitossa koko yhteiskunta patologisoitui yhden totuuden ympärille. Toisinajattelu johti häpeään ja tuhoon.

Yksinkertaisin tapa päästä valtaan on noudattaa vallitsevaa, olla vallassa olevalle ajattelulle mieliksi, omaksua se ja samastua siihen. Näin on ymmärrettävää, että koko yhteiskunta tai pienempi yhteisö voi

ikään kuin punoutua omaksutun teorian ympärille. Tämä on itse asiassa aivan tavanomaista esimerkiksi aatteellisissa, uskonnollisissa ja tieteellisissä yhteisöissä. Kohtuullista yksimielisyyttä tarvitaan.

Vallan sosiaalinen puoli on yhteydessä henkilökohtaiseen valtaan. Joskus ne ovat lähes sama asia. Jokaisella yksilöllä on oma otteensa elämästä, omia käsityksiään ja näkemyksiään. Tämä on luonnollista ja tervettäkin. Mutta jossain kulkee vaikeasti määriteltävä raja, jossa yksilö alkaa uskoa kohtuuttomasti omaan tapaansa hoitaa asioita tai alkaa uskoa edustavansa jotain oikeaa käsitystä, oikeaa teoreettista tai maailmankatsomuksellista näkemystä. Toisaalta monissa työtehtävissä on pakko tehdä ratkaisuja ja käyttää valtaa.

On selvää, että tällöin voi syntyä valtataisteluja ympäristön kanssa, koska toisilla on erilainen ote asioihin ja erilainen käsitys niistä. Esimerkiksi avio-
liitossa tai työpaikalla syntyy tilanteita, joissa on ratkaistava, minkä käsityksen mukaan toimitaan. Tämä voi johtaa välien selvittelyyn, joskus ankaraan ristiriitaan. Jonkin käsityksen mukaan on aina toimittava ja ratkaisuun on päästävä. Yksilö samastuu mielipiteeseensä, usein nimenomaan vallitsevaan ja hyväksyttyyn käsitykseen niin, että hän tuntee suorastaan henkilökohtaiseksi loukkaukseksi, jos esiintyy arvostelua.

Pyöde

Pyöteen narsismi ilmenee monella tavalla. Pyöteet liittyvät läheisesti tunteihin. Tunteet ja tunnot ilmaisevat yksilön suhdetta maailmaan. Meillä on aina tunteja kaikissa elämäntilanteissa. Yksikertaisimmillaan pyöteellisyys ilmenee siten, että me nostamme sen, miltä meistä tuntuu, arvioinnin ja arvostelun perustaksi. Tämä on tavallaan luonnollista, koska emmehän me voi muuhun arviointia lopulta perustaa kuin omiin tunteihimme, ja me teemme näin joka tapauksessa. Mutta ihminen ikään kuin pyöittää omat tuntosensa, ja tämä tapahtuu käytännössä aivan huomaamatta, ilman että yksilö edes tajuaa hänellä olleen mitään tunteja, joihin hän arviointinsa perustaa.

Ihmisellä on taipumus olla itsekäs tunnoissaan. Monesti itseään järkevänä pitävät yksilöt, esimerkiksi tiedemiehet, tosiasiallisesti kertovat vain siitä, miltä heistä tuntuu, vaikka he saattavat uskoa käsityksillään olevan rationaalisia perusteita. Elävässä elämässä toiminnat, tilanteen tulkinnat ja päätökset perustuvat pitkälle tunteihin, vaikka sitä ei huomata tai haluta huomata.

Pyöteen narsismin alueeseen kuuluu myös itsensä korottamisen tarve. Jokainen haluaa nähdä itsensä jonkin arvoisena, merkittävänä ja tärkeänä. Tavallisin tapa hakea tätä kokemusta on tavoitella yhteiskunnallisesti merkittäviä asemia, menestystä ja kunniaa.

Yksi tapa – ehkä paljon yleisempi kuin arvaamme-kaan – on omaksua tai jopa luoda sellainen teoria tai maailmankatsomus, jonka näkökulmasta voi pitää itseänsä merkittävänä. Monesti ylistämme, tietoisesti tai puolitiedottomasti itseämme mielessämme ja soisimme myös muiden kehuva meitä – mutta ehkä he ajattelevat enemmän itseään.

Itsensä tärkeänä kokemisen paineet ovat erittäin syvälle juurtuneet ja ne pyrkivät aina hakemaan oman ilmentymänsä. Yksilön on tavallaan pakko nähdä itsensä jonakin, suuremmissa tai pienemmissä yhteyksissä. Merkittävydestä kamppaillaan ja toisten merkitys saatetaan kiistää. Itsensä korottamisen paine on tärkeä liikkeelle paneva tekijä yhteiskunnassa. Tuskin me muutoin tavoittelisimme virkoja, tehtäviä ja menestyksen tuntomerkkejä.

Ihmisellä on paine kokea itsensä suurena tai vähintään hyväksyttynä tietäjänä, hyväntekijänä, liikemiehenä ja uskovaisena. Tämä paine saa tietysti usein hillityn muodon, mikä ilmenee porvariston ”hillittynä charmina”, kuten asia ilmaistaan. Mutta samaa esiintyy kaikissa yhteisöissä. Myös rikolliset mahtailevat keikoillaan, röyhkeydellään ja julmuudellaan. Eräänlaista mahtikamppailua esiintyy pinnan alla kaikissa inhimillisissä yhteisöissä. Narsismia pidetään häpeällisenä ja sitä yritetään peittää. Salaaminen saattaa olla osittain hyvä asia, vaikka se luo valheellisuutta elämään.

Me haluamme olla kunniallisia ja kunnollisia yhteisöjen silmissä. Tämä voi ilmaista myös narsismia, koska haluamme olla hyväksytyjä yhteiskunnassa. Yhteiskunnallinen hyväksyttävyys palvelee meidän menestystämme. Normien noudattaminen on useimmiten hyvä, koska yhteisöissä pidetään yllä nimenomaan myönteisiä arvoja. Ihminen on todella ristiriitainen ja moniselkoinen olento asenteissaan ja toiminnassaan.

Yksi syvimpiä inhimillisiä tarpeita on hyväksytyksi tuleminen tarve. Se näkyy jo lapsessa, ja se tulee esiin siinä toiminnassa ja ponnistelussa, mihin yksilö on valmis yhteiskunnassa saavuttaakseen hyväksyntää. Hyväksytyksi tuleminen tarvetta on jopa sanottu syvimmäksi inhimilliseksi tarpeeksi. Sitä emme vain välttämättä huomaa, koska yleensä meillä on esimerkiksi läheisemme ja työtoverimme, joilta saamme – tai ainakin kuvittelemme saavamme – jonkinlaista hyväksyntää. Olipa elämän yhteydet pienemmät tai suuremmat ihminen näyttää olevan valmis melkein mihin tahansa saavuttaakseen hyväksyntää – näin nimenomaan täysin tiedottomasti.

Ahneus

Kolmatta narsistista yllykettä kutsun ahneudeksi. Sillä on tietysti yhteyksiä vallan ja pyyteen narsismiin,

koska narsismin olemus on niin monisäikeinen. Ihmisen sielullisuudessa voidaan silti hahmottaa tietty ahneuden alue.

Kaikki inhimillinen toiminta pyrkii saavuttamiseen. Nykyaikaisen elämän välttämättömyyksiin kuuluu esimerkiksi rahan hankkiminen, tavalla tai toisella. Me tarvitsemme ruokaa, lämpöä ja kohtuullista viihtyisyyttä. Elämä ei olisi muutoin mahdollista. Saavuttamisemme ei kuitenkaan pysähdy perustarpeisiin, vaan ulottuu kauas niiden yli. Me pyrimme hankkimaan esimerkiksi tavaroita, asuntoja, vaatteita, autoja, virkoja, menestystä, julkisuutta, mainetta. Saavuttaminen voi kohdistua myös henkisiin arvoihin. Yksilön on tavoiteltava jotain, koska hänen on pakko toimia eikä hän voi olla toimimatta – jotain on saatava aikaan. Riippuu arvostuksista, mitä hän tavoittelee.

Tyypillistä ihmiselle on se, ettei mikään tunnu hänelle riittävän. Saavutettu ei tunnu kovin kauan miltään. Voitot haalistuvat ja täytyy tavoitella uusia asioita. Tämä heijastaa juuri inhimillistä ahneutta. Olemme jatkuvasti levottomia ja tyytymättömiä. Emme ole koskaan saaneet tarpeeksi, vaikka jonkun toisen mielestä olemme saaneet liikaa.

Yksinkertaisinta ahneutta – vaikkei sitä käytännössä ahneudeksi kutsutakaan – on tekemiseen tai työhön hukkuminen. Ihmisellä on erikoinen taipumus – ja se näyttää kasvavan iän myötä – antautua

tekemiselle niin, että työ, tehtävä tai rooli vie koko persoonallisuuden. Työ voi täyttää koko elämän eikä siitä ole helppo riuhtaista itseään erilleen. Äärimmäinen antautuminen työhön, työn kuvaksi muuttuminen voi johtaa suoranaiseen persoonallisuuden kuoretumiseen. Näin käy helpoimmin vapaan ammatin harjoittajille, joilla ei ole työaika ja menestys näyttää olevan suorassa suhteessa työn määrään.

Ahneuden piiriin voi lukea ilmiön, jota psykologiassa kutsutaan roolin anastamiseksi. Meillä on painetta anastaa yhteiskunnallisesti yhä merkittävämmäksi koettu rooli. Tämä koskee kaikkia elämänalueita, mutta julkisuuden vuoksi se on erityisen näkyvää politiikassa. Ihminen kuvittelee, että hän on jotain enemmän, kun hän on yhteiskunnallisesti arvokkaassa roolissa. Tässä merkityksessä yhteiskunnan hierarkiat ovat tavallaan jopa kiusaus. Tavoiteltaessa hierarkiassa kohoamista usein torjutaan monet arvokkaammat näkökohdat.

Esimerkin vuoksi voi kysyä vaikkapa, miksi joku kirjoittaa kirjoja. Syynä voi olla tietysti rahan ansaitseminen tai hyvien asioiden edistäminen, mutta monesti yksilö kuvittelee, että hän on kirjojen tekijänä, mahdollisesti siitä seuraavan arvonannon vuoksi, enemmän "voimassa". Halu olla voimassa on eräs ahneuden syvä ilmentymä.

Vanhassa rukouksessa sanottiin: "Sillä Sinun on valta, voima ja kunnia." Ilmeisesti sillä haluttiin ko-

rosta, että ne eivät kuulu minulle, vaan minun on opittava nöyryyttä. Kuitenkin ihmisen sisuksiin on kirjattu vallan himon ja oikeassa olemisen paine. Samoin sinne on kirjoitettu kunnian, gloorian ja hohdon tavoittelun paine, tavallaan myös kunniallisen käyttäytymisen paine, mikä voidaan käsittää joiltain osin kiusaukseksi (esimerkiksi mielistely). Samoin me haluaisimme olla voimassa, ja voimassa voi olla yleensä vain saavuttamalla sellainen rooli yhteiskunnassa tai sen hierarkioissa, jotta toimintani ja sanomiseni tuntuvat. Näitä on pidetty kristillisesti lankeemuksina. Modernisti niitä voi tarkastella narsistisina yllykkeinä.

Minä ja itse

Ihminen on erikoisella tavalla minäinen olento. Ilmiöt ja asiat, hänessä ja hänen ympäristössään saavat minäisen leiman. Minuun kuuluvat erityisesti ajatukseni, tunteeni ja pyrkimykseni, joten voi myös sanoa, että ne ovat minäisiä. Ihmisen kohdalla on vaikea kuvitella esimerkiksi minättömiä ajatuksia tai tunteita. Sielunsisällöt ovat siis erityisesti minäisiä.

Luonnollisesti oma kehoni on tärkeä osa minää; sekin on minäinen, minän "tartuttama" tai minään "tarttunut". Minuus tuntuu laajenevan myös ympäristöön, ystävyys-suhteisiin ja esineiden omistamiseen. Ystävät ovat jossain merkityksessä minun, samoin kuin tavarani.

Jokin asema yhteiskunnan rakenteissa voi olla minun. Tällaiset minän "jatkeet" ovat tärkeä osa identiteettiä. On syytä huomata, että monia asioita yksilö ei ole lainkaan tehnyt tai erityisesti ansainnut. Tämä

koskee muun ohella tavaroitani ja asemaani. Silti niistä voi tulla keskeinen identiteetikysymys.

Menneisyyden ihminen oli monin tavoin välitömämmin kietoutunut sekä itseensä että ympäristöönsä, eikä kyennyt erottamaan minuuttaan niistä. Samalla tavalla lapsi on yhtä ympäristönsä kanssa. Kehitys on kuitenkin kulkenut niin, että yksilö on ajautunut yhä suurempaan tarkastelun valmiuteen suhteessa omiin sielunsisältöihinsä. Tämän suuntainen paine kulttuurissa kohdistuu kaikkiin kansalaisiin varsinkin koulutuksen, mutta myös yleisen älyllisen ilmapiirin vuoksi.

Samastuminen ja identiteetti

Ihmisellä on taipumus samastua tiettyihin sielunsisältöihin niin, että ne muodostavat hänen identiteettinsä. Minuus on vahvasti samastunut esimerkiksi käsityksiin itsestään ja maailmasta, mielipiteisiin, teorioihin ja maailmankatsomuksiin. Yksilö saattaa olla myös samastunut tunnekokemuksiin, makuarvostelmiin, tottumuksiin, rooleihin ja tahdon suuntiin.

Samastumisessa on kyse minuuden kiinnittymisestä johonkin sielunaiheeseen, niin että sen suhteellisuutta, satunnaisuutta tai jopa kyseenalaisuutta ei riittävästi havaita. Tällöin ne sielunvoimat, jotka yl-

läpivät tätä samastumista, voivat olla kohtaamattomia, tunnistamattomia tai tiedostumattomia. Toisaalta minuuden on mahdotonta elää ilman käsityksiä, näkemyksiä ja mielipiteitä samoin kuin ilman mieltymyksiä ja tahdon erityispiirteitä, joten samastuminen on hyvin luonnollista. Samastuminen rajoittaa ja hankaloittaa elämää, vaikka se on toisaalta minuuden tuki. Siksi minuus pyrkii luonnostaan aina tiedostamaan ja vapautumaan. Elämän ongelmissa ja ristiriidoissa on aina kyse eriasteisista tiedottomista, mutta toisaalta tietoisuuteen pyrkivistä sielunvoimista.

Tiedottomuus eri asteissaan merkitsee minuuden kannalta eräänlaista hukuksissa tai unessa olemista. Koska tiedottomat sielunvoimat vaikuttavat aina elämäämme, niihin on tärkeältä osin kirjoitettu suhteemme maailmaan ja itseemme, suorastaan kohtalomme. Minuus on itse asiassa ristivedossa: tiedottomuuteen vaipumassa ja tietoisuuteen heräämässä. Elämä on osaksi tätä ristiriitaa ja sen kestämistä.

Kaikilla meillä on omat samastumiskohteemme. Kulttuurissamme on myös painetta samastuskohdeiden purkamiseen ja tarkasteluun. Voidaan puhua minän paineesta tai kitkasta. Ei-samastuminen on yksi puoli kriittistä suhdetta maailmaan, pyrkimistä irti "luonnollisesta tilasta" kohti "aitoa eksistenssiä". Paine vapauteen, toisin sanoen särö minuuden ja välittömien elämänimujen välillä, tekee ihmisen elämäkokemuksen ristiriitaiseksi ja tuskaiseksi.

Minuuden terävöityminen

Apostoli Paavali sanoi synnin tulleen suureksi lain kautta. Ei-juutalaiset kansat eivät samalla tavalla tienneet tekevänsä syntiä, koska ne eivät olleet tietoisia laista, eivät olleet "lain alaisia". Tietoisuus synnistä teki synnin teräväksi. Se merkitsi olennaisesti toista tietoisuuden astetta kuin ei-juutalaisten viattomampi suhde yllykkeisiinsä. Juutalainen kamppaili todella synnin kanssa ja lankesi siihen raskaammin. Nykyaikainen ihminen on astunut tavallaan vielä askeleen pitemmälle, koska hänen minuutensa on alkanut törmätä tietoisemmin suoraan omiin yllykkeisiinsä. Ne voivat tuntua hänestä raastavilta ja yllättäviltä. Syntyy mieleen kuva, ikään kuin minuus terävöityen joutuisi laskeutumaan alemmaksi sielun olemukseen. Tietoisuus – teoreettinen tieto ja kulttuurinen ilmapiiri – vahvistaa näin itseytemme narstisia voimia.

Teoreettisesti ja yhä vahvemmin myös koetusti ihminen löytää ne todelliset yllykkeet, jotka hänen toimissaan ovat mukana. Niin kauan, kun yksilö ei niitä tunnista, hän on "viaton" eikä ole samalla terävyydellä näiden voimien viemänä. Yllykkeiden tunnistaminen aivan kuin terävöittää niitä ja pahan mahdollisuus tuntuu elämyksellisesti kasvavan ja joskus muuttuvan uhkaavaksi. Minuus terävöityy ja sisäiset yllykkeet voimistuvat, ikään kuin toistensa vastakuvina.

Paha voi tuntua jopa rannattomalta ja vastustamattomalta. Ihminen voi näin ajoittain kokea olevansa todella huono. Samalla tietysti alkaa kasvaa myönteinen mahdollisuus itseyden voimien muuntamiseen ja niiden hallitsemiseen. Yksilön täytyy siis oppia tunnistamaan itsessään vaikuttavia voimia ja hänen on kyettävä myös tunnustamaan ne. Hänen täytyy elää niiden kanssa, ja joskus ankarasti läpielettävä (prosessoitava) jotkin näistä sielunmuodosteistansa. Kehitys näyttää kulkevan tähän suuntaan. Terävöityvä minuus ajaa ihmisiä törmäämään omiin yllykkeisiinsä.

Minä ja itse

Minä ja itse voidaan erottaa toisistaan. Itsen ytimen muodostavat narsistiset yllykkeet. Olemme käytännössä rakastuneet näihin itsen tai itsemme yllykkeisiin. Ydinyllykkeet ovat sitoneet piiriinsä paljon muuta identiteettiainesta tai "itseainesta": käsityksiä, tavoitteita, haluja ja tunteita. Tyypillistä itseainesta ovat esimerkiksi syvästi omaksutut maailmankatsomukset.

Yksilö on katsomuksensa vanki, jos ja kun hän tarkastelee ja tulkitsee todellisuutta omaksumansa viitekehyksen läpi huomaamatta sen suhteellisuutta. Maailmankatsomuksesta ei välttämättä aina olla

edes tietoisia. Kristillisesti ajatellen meissä piilevät vallanhimoiset katsomukset ovat vapaan, vapauttavan ja vapautetun Ihmisenpojan vastaisia muodosteita.

Identiteetti rakentuu myös syväkiintymyksistä, joista yksilö ei ole edes tietoinen. Emme yleensä luovu helposti tai vapaaehtoisesti itsestämme, elämästämme, vaikka minuus kokisi sen vapautena. Olemme kiintyneet alempaan luontoomme ja sen rakentamaan persoonallisuuteen.

Itserakkaus tai itsekiintymys on juuri itseen, ”itseainekseen” kohdistuvaa rakkautta. Tätä rakkautta ei puutu kenestäkään; se on kuin laki. Itserakkauten voi osaksi korvata lähimmäisenrakkaus, itsensä unohtava puhdas rakkaus. Näyttää siltä, että vapaa, ”itsetön” rakkaus täyttää itserakkaudelta vapautuneen tilan.

Olemme jokainen omalaatuinen ongelmakimpumme. Meihin on rakentunut patologinen ydin, johon olemme kiintyneet siitä huolimatta, että se aiheuttaa vaikeuksia ja tuskaa.¹³ Yksilö ei suinkaan mutkattomasti halua päästä eroon ongelmistaan, koska on salaisesti rakastunut niihin tai oikeammin niitä ylläpitäviin yllykkeisiin. Minän ja itsen suhde ei

¹³ Narsistisen ytimen ja patologisen ytimen suhteesta ks. tarkemmin Turunen, Kari E. Mieli ja sielu, s. 200-213. Kreikankielinen sana pathos tarkoittaa hyvin osuvasti sekä kärsimystä että intohimoa. Patologista ydintä voisi kutsua myös ”sairasytimeksi”.

ole selkiytynyt ja vapautunut. Olemme itse-keskeisiä, ja vain kriisi tai tuska auttaa yksilöä purkamaan salaiset itserakkaudet, syväkiintymykset.

Alempi luonto

Salaiset ajatukset ovat nimenomaan piilotajuisia, ja yksilön on vaikea tunnistaa niitä tietoisensa ajattelunsa taustalla. Jo pelkästään niiden kiinni saaminen on hankalaa, mutta lisäksi tunnistaminen vaatii tunnistamista, mikä on narsistisesti vaikeaa. Emme haluaisi myöntää edes itsellemme, kuinka alkeellisia todella olemme. Usein meiltä puuttuu tietoisuuden valaisevaa voimaa: emme yksinkertaisesti jaksaa valaista itsen pimeyttä.

Se että olemme yhteiskuntakelpoisia ja hyvin käyttäytyviä, ei vielä todista, että tiedoton ylläluontomme olisi ”puhdas”. Asia saattaa olla nimenomaan päinvastoin. Sielumme ja alitajuntamme laskelmoivat nerokkaasti. Hyväksyttävä ja asiallinen käytös on tietysti yleensä kannatettavaa, mutta se voi salata silti alitajuisen epärehellisyyden ja piilottaa todelliset motiivit. Tosin ne tavallisesti kätkeytyvät yksilöltä itseltäänkin.

Yhteiskunnassa esiintyy käytökseen ja noudattamiseen kohdistuvia vaatimuksia. Oman etunsa nimessä yksilöt ottavat ne yleensä huomioon. Aina on

yhteisöjä ja jopa yhteiskuntia, jotka vaativat yksilöiltä julmuuksia, sortotoimia ja vaikenemista, ja yksilöt myös alistuvat niihin oman turvallisuutensa ja menestyksensä vuoksi.

Käytännössä yksilöiden moraalitilanne heijastaa aina vallitsevia vaatimuksia, olivatpa ne mitä tahansa. Oma etu yleensä sovitetaan vaatimukseen ottamalla ne alitajuisesti laskelmoiden huomioon. Harva uskaltaa kapinoida ja vaatia parempaa moraalitilannetta, koska se on uhka omalle edulle. Harva rohkenee olla omaperäinen – eikä omaperäisyyttä välttämättä kuvastaisi sielun puhtautta. Kärjistäen voi sanoa, että olemme usein kieroja, vaikka päällisin puolin näytämme kunnollisilta. Alitajuntamme on joka tapauksessa toisenlainen kuin julkinen kuvamme, joka on jopa kaunisteleva käsitys itsestämme.

Meissä on siis ”alempi” ja ”ylempi luonto”, ja niiden välillä on jännitteitä. Alempi olemuksemme sävyttää aina ylempää olemustamme. Tarkentuva itsetuntemus erottaa alemman luonnon lähettämiä juonteita ja lieskoja myös näennäisesti siistissä ylempässä tietoisuudessa. Siinä saatamme vaalia hyvää kuvaa itsestämme. Meillä ei useinkaan ole erehdyksen tai ”synnin tuntoa” itsessämme. Meiltä puuttuu totuudellisuutta eli rehellisyyttä itseämme kohtaan. Myös Jeesus – Ihmisen Poikana – sanoi (Luuk 18:19): ”Miksi sanot minua hyväksi? Ainoastaan Jumala on hyvä, ei kukaan muu.”

Mielen puhdistuminen

Edeltävästä ei pidä päätellä, että olisimme läpeemme pahoja, meissä on hyvyttäkin. Meidän on syytä nähdä asiat myös myönteisesti. Olemme yleensä estäneet – tai sielumme dynamiikka on ovelasti estänyt – alemman luonnon sumeilemattoman ja raa’an vaikutuksen käyttäytymiseemme. Meissä on pyrkimystä hyvään, tai ainakin yhteiskunta pakottaa ja manipuloi meitä hyvään käyttäen avukseen heikkouttamme. Toimimme arjessa paljolti yhteiseksi hyväksi.

Sielun puhtaus on siis mahdollista, vaikka sitä on todella hankala toteuttaa täydelleen. Elämä, kehomme ja olot asettavat vaikeasti ylitettäviä rajoituksia. Kyseenalaiset yllykkeet ovat joka tapauksessa tosi-asia. Ne eivät ole mitään keinotekoista tai hurskasta teoriaa. Jopa ihmistä tutkivien tieteiden – arvokkuudessaan ja arvovaltaisuudessaan – näyttää olevan vaikea tunnistaa ja tunnustaa niitä.

Puhtautta voi silti lisätä sielussaan. Paha täytyy nähdä ja oivaltaa pahaksi. Kun narsismi vaikenee, vaikka vain hetkeksi, hyvä täyttää mielen. Paha tuntuu voimakkaammalta kuin hyvä, koska hyvä on tavallaan pahan poissaoloa. Yllykkeet hiljenevät hetkeksi, mutta kuinka kauan täytyy kamppailla, että parempi tieto valaisee ne lopullisesti? Kyse on oman tiedottoman sielunelämänsä kasvatuksesta, ei vain sen torjumisesta eristämällä.

Monet uskonnolliset suuntaukset vaativat intohimojen taltuttamista. Harva ymmärtää siihen kuitenkaan todella ryhtyä, jos elämä ja kohtalon iskut eivät pakota siihen. Mielenmuutos (metanoia) tuntuu aivan liian vaativalta haasteelta. Katumus ei sovi nykyaikaiseen maallisuuteen. "Saastaisen maljan" puhdistaminen on kuulunut kristilliseen perinteeseen jo sen varhaisimmista ajoista asti. Evankeliumit, Paavali ja varhaiset kristilliset kilvoittelijaisät ovat korostaneet kilvoittelua vapauden saavuttamisen edellytyksenä. Erityisesti ortodoksisessa kristillisessä perinteessä Jumalanäidin, Neitsyt Marian, hahmo on esikuvallisesti symboloinut puhdasta, puhdistunutta sielua.

Ihminen joka tapauksessa hillitsee alemman luontonsa yllykkeitä. Silti niiden vaikutusta on vaikea estää; yllykkeet ottavat aina osansa. Meissä on "jäsenissämme toinen laki", kuten Paavali asian ilmaisee. Yllykkeiden tunnistaminen edellyttää katumusta eli harhauttavien voimien olemassaolon tunnustamista vähintään itselleen. Kohtaamisen, tunnistamisen ja tiedostamisen puhdistava vaikutus on osa katumuksen mysteeriä, salaisuutta.

Itsen vallan väistyessä mieleemme täyttää lähimmäisenrakkkaus ja myötätunto. Kaikki ihmiset tuntuvat aidosti samanarvoisilta, ainakin hetken, ennen kuin yllykkeet hämärtävät taas mielen. Puhdistuminen on prosessi, jossa valo ja pimeys vaihtelevat. Vapautumisen (vapahduksen) voitot ovat vähittäisiä,

mutta ne jättävät aina siemenensä itämään ja kasvaamaan. Pimeys valtaa valon jälkeen säännönmukaisesti sielun kuin takaisin iskevä aalto. Mitä syvemmän pimeyden kohtaa, sitä suuremman valon voi saavuttaa.

Pimeyden ja valon vaihtelevaan prosessiin pääsee vasta, kun itsekeskeisyyden ote on riittävästi hellittänyt ja kun patologinen kerros on riittävästi järkkynyt. Niin kauan kuin narsismin valo, lumevalo, valaisee elämäämme, emme näe sen harhaa, emmekä ole vielä "jumalten keinussa", kuten Eino Leino on asian ilmaissut. Saatamme itsekeskeisyyden vallassa kokea ahdistusta, tuskaa ja pelkoa: ne ovat tavallaan myös itsekeskeisyyden vastavoimia, jotka purkavat sitä. Mutta emme ole mahdollisesti kohdanneet vielä todellista pimeyttä, emmekä juuri siksi ymmärrä kaivata valoa, joka on pimeyden takana.

Minuuden puhdistuminen vahvistaa mielen liikkeiden arviointia ja vähin erin muodostuu ikään kuin ajatusten arviointikeskus. Yksilö pystyy havaitsemaan selvemmin, mistä ajatukset nousevat ja miten ne kuvastavat salaisia halujamme. Hän saa paremmin näkyviin todellisen luontonsa, yllykkeisen sielunmaisemansa. Samalla sen ote hellittää ja se osoittautuu tosiasiaasi vieraaksi ja epätodelliseksi ja "luonnottomaksi" luonnoksi.

Tunnistamisessa ja tiedostamisessa on ihmeellistä voimaa ja terää. Vangitsevat rakenteet purkautuvat

vähitellen, vaikka ymmärrys ja pimeys elämässä vaihtelevat. Ihmishenki saa vähin erin otteen alemmasta luonnostaan. Sielu eheytyy, sen haavainen jakautuneisuus kahteen ristiriitaiseen osaan paranee. Kaikki tämä toteutuu vain yleensä tuskallisen hitaasti, eikä lopullista "terveyttä" ole helppo saavuttaa.

Kolmas voima

Näyttäisi siltä, että ihmisen minuudella olisi vain kaksi huonoa vaihtoehtoa: joko samastua sielun-energioihinsa, sammua sielullisuuteen, tai herätä yhä uudestaan minuuteensa, "turhaa kärsimystä" aiheuttavaan tietoisuuteen. Käytännössä me taitelemme elämässä näiden ääripäiden välissä. Jos tähän ankaraan inhimilliseen paradoksiin ei tulisi mukaan mitään kolmatta elementtiä, olisi ihminen jätetty täysin yksin.

Ihminen voi minuuteen yksinäistyessään huomata täyttyvänsä lohduttavalla ja merkitystä luovalla energialla. Tosin tämä kolmas voima ei suo mitään lopullista ratkaisua ja kaikissa tällaisissa kokemuksissa ovat monet harhauttavat voimat aina mukana. Vaikka niissä on hyvää ja totta, on niissä heti työntymässä jotain "väärää luuloa" mukaan. Ihminen on taitava harhauttamaan ja pyhittämään itseään.

Itseytemme voi täytyä jollakin, joka on laadultaan aivan jotakin muuta kuin sielullinen. Sitä lienee kutsuttava henkiseksi. Henkinen on jotain mikä tulee yksinäistyvän, pisteistyvän, "pienentyvän" minuuden kautta. Minuuden puristuvaa, ei-samastuvaa kriittistä tietoisuutta tulisi arvostaa nykyaikana.

Ihmisenpojan kiusaukset¹⁴

Jos ihmistä haluaa katsoa tietyltä kannalta, näyttää hän todella kurjalta olennoita. Varsinkin nuoruuden viattomampina päivinä saattaa joskus järkyttyen herätä näkemään ne motiivit, jotka pitävät ihmisiä liikkeellä. Vanhemmiten niihin tottuu ja hyväksyy ne. Monet taiteilijat ja kirjailijat ovat halunneet osoittaa räikein värein ihmisen raadollisuuden. Onko se sitten koko totuus?

Mitä me näemme, kun katselemme ympärillemme? Yksilöt tavoittelevat yhteiskunnallisia asemia ja mainetta sekä uskovat olevansa oikeassa. Heillä on vahva luottamus teorioihinsa ja maailmankatsomuksiinsa. He haluavat esiintyä hyvinä toisten silmissä, mutta he myös kerskuvat omaisuudellaan tai esittelevät sitä toisilleen.

¹⁴ Artikkelin on julkaistu Ryhmätyö-lehdessä 1985, 1/85. Artikkelin on tässä korjatussa muodossa.

Myös järkevinä pidetyt yksilöt (esim. oppineet) uskovat omiin ajatuksiinsa ja katsovat ansainneensa viran tai toimen paremmin kuin toiset, parhaavat ja panettelevat toisiaan ja vaativat itselleen arvonantoa. Kielteisiä ominaisuuksia ei suinkaan tarvitse etsiä ”muista ihmisistä”, vaan kohtuullinen rehellisyys osoittaa, että kuvatut yllykkeet löytyvät meistä kaikista. Olemmeko me sitten voimattomia tällaisten yllykkeitten suhteen? Onko kaiken tällaisen pyrkimyksen seassa sitten puhtaampia ja kauniimpia motiiveja kuin mitä edellä esitetyt huomautukset antaisivat olettaa?

Kulttuurissamme elää materialistisia, biologistisia, psykologistisia ja sosiologistisia näkemyksiä. Nämä ajatustavat katsovat voivansa tietää sen, mitkä ovat inhimillisen toiminnan syitä. Ne lähtevät usein siitä, että motiivit ovat hyvin itsekkäitä. Ihmisten motiivien kyseenalaisuus on nykyaikana lähes ”tieteellisesti” hyväksytty.

Sisimmässään voi silti tuntea liikahduksen, joka tuntuu edellyttävän jotain oikeaa, puhdasta ja kaunista. Onko se vain jotain biologisesti, psykologisesti tai sosiaalisesti ehdollista? Tieteeseen uskovat haluavat varmaan näin ajatella.

Psykoanalyysin kautta (Kohut, Kernberg) on tullut yleiseen kielenkäyttöön ja keskusteluun käsitteitä ja ajatuksia, jotka näyttäisivät viittaavan itsen vahvoin ja raateleviin voimiin (esim. omnipotenssi,

narsismi, split). Rungas psykologinen kirjallisuus valottaa monin esimerkein niitä tiedottomia voimia, joita itsen ympärillä on.

Teologit ovat aina olleet oman aikansa tieteellisyyden vankeja, kuten me kaikki, ja ovat pyrkineet siitä perspektiivistä tarkastelemaan Raamatun kirjoitusten sanomaa. Teologien on tulkinnessaan täytynyt liittää omat "välttämättömät" teologiset näkemyksensä tieteellisyyden ja ajan muun uskomusjärjestelmän yhteyteen. Yliopistoteologia on ajanhengen ja menneisyydestä kulkeutuneiden uskon rippeiden yhdistelmä. Miten kävisi, jos ottaisimme käyttöömme modernista syvyyspsykologiasta lähtevät virikkeet ja ryhtyisimme niiden avulla tarkastelemaan jotain evankeliumien kohtaa?

Eräs tällainen kiinnostava kohta, jota harvoin näkee missään käsiteltävän, on Jeesuksen toiminnan alkuun sijoitettu kiusaajakohtaus. Tämä kohtaus on kuvattu esimerkiksi Matteuksen evankeliumissa:

1 Sitten Henki vei Jeesuksen autiomaahan Paholaisen kiusattavaksi. 2 Kun Jeesus oli paastonnut neljäkymmentä päivää ja neljäkymmentä yötä, hänen vihdoin tuli nälkä. 3 Silloin kiusaaja tuli hänen luokseen ja sanoi hänelle: "Jos kerran olet Jumalan Poika, niin käske näiden kivien muuttua leiviksi." 4 Mutta Jeesus vastasi: "On kirjoitettu: 'Ei ihminen elä ainoastaan leivästä, vaan jokaisesta sanasta, joka lähtee Jumalan suusta.'"

5 Sitten Paholainen vei Jeesuksen pyhään kaupunkiin ja asetti hänet temppeleluurin harjalle. 6 Hän sanoi Jeesukselle: "Jos kerran olet Jumalan Poika, niin heittäydy alas. Onhan kirjoitettu: 'Hän antaa enkeleilleen käskyn. He kantavat sinua käsillään, ettet loukkaa jalkaasi kiveen.'" 7 Jeesus vastasi hänelle: "On myös kirjoitettu: 'Älä kiusaa Herraa, Jumalaasi.'"

8 Vielä Paholainen vei Jeesuksen hyvin korkealle vuorelle, näytti hänelle maailman kaikki valtakunnat ja niiden loiston 9 ja sanoi: "Kaiken tämän minä annan sinulle, jos polvistut eteeni ja kumarrat minua." 10 Silloin Jeesus sanoi hänelle: "Mene pois, Saatana! On kirjoitettu: 'Herraa, Jumalaasi, sinun tulee kunnioittaa ja ainoastaan häntä palvella.'"

11 Silloin Paholainen jätti Jeesuksen rauhaan, ja hänen luokseen tuli enkeleitä, jotka palvelivat häntä. (Matt 4:1-11)

Mitä tämä salaperäinen kiusauskohta oikeastaan voisi merkitä? Siinä esitetään dramaattisia tapahtumia, myyttisillä kuvilla. Menneisyyden ihminen ei pyrkinyt ilmaisemaan asioita siten käsitteellisesti kuin mitä me nykyään teemme. Kuva ilmaisi esimerkiksi jotain voimaa, jolle me ehkä nyt voimme löytää käsitteellisemmän vastineen. Tässä ei kiinnitetä huomiota kertomuksen kaikkiin yksityiskohtiin, vaan pelkäs-tään kiusaajan sanoihin.

Ihmisen yhtä puolta voisi nimittää tunto-olemukseksi. Siihen kuuluvat esimerkiksi aistimukset,

elämykset, elimistön tarpeet, tunteet ja tunnot. Itse kukin minänä kohtaa näitä tunto-olemuksen laatuja. Monesti on kysymys siitä, säilyttääkö minämme riippumattoman ja itsenäisen suhteen näihin laatuihin. Eräät tunto-olemuksen laadut ovat erityisen pakottavia ja ne tahtovat viedä minuutemme mennessään.

Jos ihminen lankeaa yksinomaan olemuksessaan heräävien tunteiden tyydyttämiseen, hän menettää niiden suhteen itsenäisyytensä. Tällaisessa tilassa me aina enemmän tai vähemmän olemme. Ehkä tiettyt tunnot ovat erityisesti minun heikkouteni. Sitä kiusauksen laatua, joka esiintyy puhtaasti tunteiden tasolla, voi nimittää pyyteeksi tai tunteenvoiteluksi. Perustasolla se on eräänlaista inhimillistä primitivismiä, nautinnon narsismia. Katson, että elämän täytyy ennen kaikkea tyydyttää minun tarpeeni. Tunnen raivoa, jos näin ei tapahdu tai jokin estää sen.

Noustessamme tunteiden perustasolta lähemmäksi ihmisen sielullista dynamiikkaa, voi puhua itsevoitelusta. Halutessani, että elämä erityisesti tyydyttää minua, on minua varten, silloin lankean tähän korkeampaan tunteiden kiusauksen lajiin. Elämän muodot, ihmiset, yhteiskunnan rakenteet ovat vain minua varten ja tietty yhteisöllinen asema "kuuluu" minulle.

Voidaan puhua itsensäkorottamisesta, jos teen kaikkeni, että minua ihailtaisiin; jos koen olevani väärin ymmärretty nero; jos koen olevani "suurin ja

kaunein" jollain alueella; jos koen olevani alan ainoa asiantuntija ja jos koen olevani suuri taiteilija. Usein juuri tätä sanotaan narsismiksi. Muut ihmiset ovat silloin lähinnä olemassa minua varten, heillä ei ole mitään "omaa elämää". Uskonnollisissa, mutta myös muissa yhteisöissä esiintyy "parhaitentietäjiä", suuria pelastajia, suuria parantajia ja pyhiä miehiä.

Noin räikeästi esitetyt kiusaukset jokainen mielellään kieltää itseltään, mutta tarkemmin asiaan paneutuessaan huomaa itsellään olevan tunteja, joista ei millään jaksaisi luopua. Näitä tunteja voi kutsua identiteettitunteiksi (tai itsetunteiksi). Minä pidän joitakin elämyksiä erityisen tärkeinä ja rakkaina. Tiettyt omat arvostukset ovat mielestäni lähes objektiivisia kriteerejä ja haluan kokea itseni nimenomaan tietynlaiseksi. Haluan, että ihmiset suhtautuvat minuun tietyllä tavalla, pidätän viimeisen arvioinnin itselläni ja haluan itse määritellä sen, mikä on totta. Työ, pyrkimys tai aloite saattaa muodostua minulle identiteettikysymykseksi.

Identiteettitunteet ovat kiinnittyneet meihin monesti lähtemättömän kiinteästi. Me saatamme olla niistä täysin tietämättömiä. Naapurit tietysti ne meissä aistivat, mutta itse emme niitä näe. Kaikista syvimpiä "narsistisia" voimia emme edes osaa itsesämme kuvitella. Ne kietovat minuutemme omaan elämän hulluuden taikaansa. Loputtoman monipuolisia tuntejen kietoutumisen muotoja emme tässä

edes voi ryhtyä kuvailemaan; ne liittyvät esimerkiksi kotiseutuun, ihmisiin, asemiin, esineisiin ja omaisuuteen.

Me ilmeisesti olisimme näiden tuntojen viemiä, jos meille ei olisi annettu henkilöömme vastavoimaa. Tuo vastavoima on ahdistus. Juuri ahdistus osoittaa, että minuutemme on kietoutunut tunto-muodostelmaan, josta sen pitäisi vapautua. Jos olemme kyvyttömiä ahdistumaan, olemme kyvyttömiä uudistumaan identiteettitunteissamme. Jos olemme vahvoja ahdistuksessa, on meillä myös suuri uudistumisen mahdollisuus.

Terve sielunelämä heilahtelee molempien ääripäiden välillä. Välillä se on kiinnittynyt joihinkin tunteisiin, identiteettitunteisiin ja elämän imu on niissä. Toisena päivänä ahdistus uhkaa, murskaa ja uudistaa tunteitamme. Jos jompikumpi ääripää jää pitkäksi aikaa päälle, on ihminen joutunut patologiseen tilaan.

Jeesuksen ensimmäinen kiusaus esittää varsin sattuvalla kuvalla ihmisen tunto-olemuksen heikkouksia. Olihan Jeesus paastonnut neljäkymmentä päivää. Tunto-olemuksessa on loputon nälkä, joka kietoo minuutemme sokaisevaan vaippaansa. Jeesuksen esitetään säilyttäneen minuutensa puhtaana ja torjuneen tämän kiusauksen. Kukaan meistä ei ole siihen kyennyt. Jos joudumme luopumaan kaikista rakkaimmista asioista, tuntuu meistä kuin menet-

täisimme koko elämämme, siis minuutemme. Mutta onko niin lopulta, ehkä meillä vain ei ole voimaa kestää minuudessamme äärimmäistä ahdistuneisuutta, johon Jeesuksen kuvataan myöhemmin joutuvan. Äärimmäisen ahdistuneisuuden rajan takana ilmeisesti on kristillisesti ajateltava olevan jotain erityisen olennaista ihmiselle. Ehkä siinä on jotain ”arinoa”, ettei meidän tarvitse kohdata tätä äärimmäistä ahdistuneisuutta heti, vaan vähitellen.

Ihminen ei ole kuitenkaan vain tunteva olento, todellisuutta kohtaava ja siihen liittyvä olento, vaan hän myös jäsentää ja järjestää maailmaa sekä pyrkii orientoitumaan siihen tarkastelevana. Hän toisin sanoen ajattelee, muodostaa ajatuksia ja tuntee näin elävänsä jäsentyneessä merkityksien maailmassa. Ihmisen maailma on kauttaaltaan ajatusmerkityksien läpäisemä.

Ajattelun alueen kiusaus on valta ja ajattelun alueella valta on alkukuvassaan.¹⁵ Ajatteluun kietoutuvan vallan houkutuksen viemänä yksilö pyrkii laajentamaan minuuttaan itsensä ulkopuolelle. Vallan halussaan hän yrittää myös astua toisiin tajuntoihin. Hän kokee, että hänellä on ”oikeat ajatukset”, joita muiden pitää arvostaa. Jos tähän liittyy vielä itsevoitelun kiusaus, yksilö pitää itseään erityisenä oikeassaolijana. Tällaista valtapyrkimystä esiintyy

¹⁵ Vallasta laajemmin ks. Turunen, Kari E. Halut, arvot ja valta, s. 281-314.

perheessä, työpaikassa ja yhteiskunnassa. Valtavana yhteisöpatologiana sitä on esiintynyt fasismin kaappaamassa Euroopassa 30-luvulla tai Stalinin ajan Neuvostoliitossa.

Miten sitten valta tulee ajatteluamme? Yksilön elämä on jatkuvaa identiteetin hakemista, murtumista ja rakentamista. Meillä on taipumus samastua ajatuksiimme. Erityisesti ajatuksista me rakennamme raskaimman panssarin minuutemme suojaksi. Me olemme samastuneita maailmankatsomukseemme, asemaamme koskeviin ajatuksiin, oppeihin, tieteesseen, tietoihin ja ihan muuten vain oivallisiin ajatuksiimme. Jos joku uhkaa identiteettiajatuksiamme, koemme sen erityisen järkyttävänä, niin kiinteitä ajatukset ovat olemukseltaan. Ajatuksissamme me pidämme yllä näkemystä siitä, mikä minä olen.

Itse asiassa yhteiskunta on ajatusvaltojen verkosto. On esimerkiksi tieteellisiä, uskonnollisia ja teoreettisia yhteisöjä, jotka ovat vallan lähteitä. Se joka noudattaa tarkoin edellytettyä valtaa, lunastaa paikansa tällaisessa yhteisössä. "Toisinajattelijoiden" ei ole juurikaan mahdollisuuksia. Heidät koetaan häpeämättöminä, häpäisijöinä ja alkeellisimmissä yhteisöissä heidät häväistiinkin. Yksilö torjuu häpäisyä usein vihalla.

Niin kuin ahdistus on tunneidentiteetin uudistaja, niin on häpeä identiteettiajatuksien murskaaja. Tosin häpeä on kovin moni-ilmeinen. Häpeä on se voima,

joka ylipäättään ajaa ihmisen sosiaalistumaan. Näin se on tietysti myönteistä. Mutta häpeä pitää myös valtaa yllä. Emme uskalla poiketa vallasta (tavoista, näkemyksistä, teoista), koska ennakoimme häpeää. Uudistaja joutuu kulkemaan oman häpeänsä läpi ja joutuu usein häväistyksi.

Toisaalta häpeä murskaa ajatuksia ja ne väljähtyvät. Kun on monta kertaa ilmaissut saman ajatuksen, on se lopulta jotenkin hävettävä. On etsittävä uusia ajatuksia. Näin häpeä toimii ajatusidentiteettimme uudistajana. Emme kehtaa enää ajatella itsestämme sellaisia ajatuksia kuin olemme aikaisemmin ajatelleet. Tosin identiteettiajatukset (esimerkiksi tieteelliset tai uskonnolliset ajatukset) ovat kiinteitä muodosteita ja niitä on vaikea tiedostaa niin, että niistä pääsisi eroon.

Syvästä näkökulmasta tarkasteltuna sekä häpeä että ajattelu liittyvät kiinteästi toisiinsa. Siellä missä esiintyy paikalleen pysähtynyttä ajattelua (valtaa), siellä on myös häpeä vahvimmin läsnä, aivan kuin räjähdysvalmiina (esimerkiksi yliopistot ja uskonnolliset yhteisöt). Häpeä on pääasiallinen yleismotiivi ajattelulle. Toisaalta ajatus on aina jotain aggressiivista, koska se panee asioita järjestykseen. Voimme näin itse asiassa nähdä ihmisessä ilmenevän hyvin monipuolisesti ajattelun, häpeän ja vihan kolmiyhteyden.

Me tunnemme vallan läsnäolon selvästi – jos haluamme tiedostaa – silloin, kun häpeämme toisen

puolesta. Sen takia on aina tarvittu narreja, jotka vaarattomalla ja leikkisällä tavalla ilmaisevat vallan läsnäolon. Häpeä kerääntyy juuri sinne, missä on pysähtynyt tila ja kohtuuton usko ajatuksiin ja muotoihin. Herkkyys häpeään on uudistumisen ehto. Patologista on sen sijaan jos valta tai häpeä "hirttävät päälle" eikä aaltoilevaa liikettä vallasta häpeään ja päinvastoin esiinny. Valta on myös positiivista, koska se merkitsee kykyä hallita asioita ja itseään. Mutta se voi olla positiivista vain hetken. Se liukuu helposti vallan kielteisten aspektien puolelle, jos se ei uusiinnu. Siitä tulee minun identiteettini tae ja jatke. Kukapa ei haluaisi olla "isä aurinkoinen" tai "suuri johtaja". Valta kylvää tuhoa ja kärsimystä, jos häpeä ja narrit torjutaan.

Jeesuksen toinen kiusaus tapahtuu kuvan mukaan "temppelin harjalla". Tämä on yleisessä kielenkäytössä todettu vallankäytön tilanteeksi. Valtaan liittyy huimausta, korkeanpaikankammoa. Valta huumaa ja sokaisee helposti. On niin masentavan arkipäiväistä langeta "paremmintietäjäksi". Silloin arvelee, että minun pyrkimykseni ovat niin hyviä, että myös korkeimpien valtojen on suojeltava minua, etten "jalkaa kiveen loukkaisi". Jeesus ei langennut tähän viettelukseen, vaikka häntä häväistiin monesti törkeästi eri valtojen taholta.

Kolmas kiusaus tapahtuu tahdon alueella. Tehtävien houkutus on olemukseltaan erilainen kuin

on ajattelun ja tunteen viettelykset. Tahdon lankeemusta voi nimittää tahdon tyhjyydeksi, maailman hukkumiseksi, kuorettumiseksi tai maailmallisuudeksi.

Ihmisellä hirttää helposti päälle pakonomainen halu tehdä jotain. Joku kokee välttämättömyydeksi kirjoittaa kirjoja, toinen kerää omaisuutta, kolmas ajattelee autoja, neljäs unelmoi naisista, viides osallistuu loputtomiin kokouksiin, kuudes rakentaa taloa tai jynssää pihaa. Tekemisestä saattaa tulla vahva identiteetti. Tällöin voidaan puhua identiteettitahdosta, identiteettitahtomuksista tai identiteettitottumuksista.

Yksilö, joka "antaa elämänsä" jollekin ulkoiselle sillä tavalla, että koko olemus on kiinnittynyt tähän asiaan, joutuu hyvin salakavalan viekoituksen valtaan. Yksilön tarvitsee välillä korottaa itseään ja hän tarvitsee valtaa ympäristönsä hallitsemiseen. Samoin hän nauttii kun asiat luistavat ja voi kokea itsensä tarpeelliseksi. Jatkuva tekeminen voi kuitenkin tyhjentää sisäisen maailman ja tällöin ihminen muuttuu lähimmäisten kannalta välinpitämättömäksi, etäiseksi, ei-läsnäolevaksi, kylmäksi ja kuorimaiseksi. Sielullinen yhteys ympäristöön katkeaa. Ihminen on tyhjentyneenä ja hänen toimintansa on sisällyksetöntä, vaikka monesti niin kovin tarpeellista. Tässä on kysymys pahimmasta kiusauksesta ja se tulee yllättävän kavalasti ja hiipien.

Jos pakkomielteinen tekeminen ja mielen kiinnityminen ajautuu äärimmäiseen loppuun, ihminen aivan kuin kuolee pystyyn ja hänen ympäristössään vallitsee hyinen kylmyys. Meille on kuitenkin annettu tärkeä eksistentiaalinen tunne, joka auttaa meitä taistelussa tätä jatkuvasti uudistuvaa kiusausta vastaan. Tuota vastavoimaa voidaan luonnehtia eri sanoilla: tyhjyyden riipaiseva tunne, elämän ja työn mielettömyyden kokemus, absurdisuuden tunne ja aivan arkipäiväisesti neuvottomuus ja avuttomuus. Meidän on hyvä myös luistavien töiden keskellä välillä kokea neuvottomuutta ja avuttomuutta, koska se uudistaa sisäisesti ja orientoi meitä työssämme uusille linjoille. Se palauttaa sisäisen elämän ja liikkeen.

Eksistentialistit ovat erityisesti kohottaneet ihmisen arvon mitaksi mielettömän, absurdin kokemukset. Nämä tunnot ovat tärkeitä inhimillisiä aisteja meidän pyrkiessämme uudistumaan elämässämme. Usein me vain kiihkeällä tekemisellä pyrimme äärimmilleen välttämään näiden tunteiden kehittymistä itsessämme. Patologista on, jos tekevä mieli kiinnittyy erottamattomasti tiettyyn elämänalueeseen tai askareeseen. Patologista on myös, jos neuvottomuus tai mielettömyys jäävät vuosiksi päälle. Ihmisen elämä on tasapainoilemista näiden polariteettien välissä.

Ihminen haluaa koko maailman, pieninä paloina tosin. Se joka lumoo mielen nyt, ei saavutettuna

tunnu miltään. Täytyy saavuttaa jotain vielä enemmän. Ei riitä, että olen paavi, ehkä haluan lopulta Jumalaksi kuten eräässä Grimmin sadussa. Jokaisella elämänalueella on paavinsa.

Jeesuksen kolmas kiusaus kuvaa sattuvasti tätä maailmallisuutta. Paholainen näytti hänelle ”kaikki maailman valtakunnat ja niiden loiston” ja pyysi vain kumartamaan itseään. Jeesuksen kerrotaan kestäneen tämän kiusauksen, vaikka hän kärsimyksen tiellään joutui myöhemmin kohtaamaan syvimmän mahdollisimman tyhjyyden, ennen kuin esirippu repeytyi ylhäältä alas ja taivaat aukenivat.

Ihmiseen täytyy suhtautua rakkaudella. Hän tarvitsee identiteettinsä – ainakin joksikin aikaa. Onko hän sitten aivan vääjäämättömästi näiden houkustusten armoilla, onko hänet tuomittu siis tällaiseen ”syntiin”? Kristillisyyden varhaiset ajattelijat, kuten erityisesti Paavali, olivat kipeästi tietoisia ihmisen raadollisuudesta ja olivat sen edessä tyrmistyneitä. Mutta heillä tuntui olevan näkemys myös ”pelastumisen” mahdollisuudesta. Paavali erityisesti pitää pelastumista mahdollisena.

Paavalin kristillinen eksistentiaalisismi¹⁶

Uuteen testamenttiin (UT) sisällytettyjä Paavalin kirjeitä lukiessaan voi oivaltaa, että lyhyiden ja yksinkertaisten lauseiden (jakeiden) takana on hyvin selkeä, syvä ja kirkas käsitys ihmisestä. Nykyaikaisilla sanoilla Paavalin näkemystä voi luonnehtia psykoanalyttiseksi ja eksistentiaalistiseksi, vaikka se tietysti sisältää myös paljon muuta, ennen kaikkea kristillisen näkemyksen ihmisestä. Seuraavassa otetaan tarkasteltavaksi eräitä puolia Paavalin ajattelusta. Tämä tarkastelu, kuten kaikki tarkastelut, sisältää tietysti Paavalin tulkintaa lukijan ja kokijan omasta näkökulmasta. Kirjoittajaan Paavalin ajatukset ovat vaikuttaneet syvälle käyvän inspiratiivisesti.

Paavalin näkemyksen mukaan ihminen on ajautunut syvälle turmeluksen tilaan. Välistä hän ilmai-

¹⁶ Artikkelin on julkaistu aiemmin Ryhmätyö-lehdessä 1985. Artikkelin on tässä hiukan korjatussa muodossa.

see tämän hyvin runollis-inspiratiivisesti (ks. esim. Room 3:10-18). Ihminen on joutunut sellaisten voimien viemäksi, joita hän ei itse juuri lainkaan hallitse. ”Tieto minulla kyllä on, mutta voimaa hyvän toteuttamiseen ei.” (Room 7:18). Jäsenemme kuljettavat meitä sinne minne emme tahdo.

Keskeinen käsite ihmisen onnettomuudessa on tietysti synti. Synniksi on käännetty kreikankielinen sana ”hamartia”, joka sisältää merkityksen ”erehdys”. Hamartiaa, syntiä on sattuvasti luonnehdittu ”erehdykseksi siveellisen päämäärän saavuttamisessa”. Kun luonnontieteellinen materialismi ja biologismi ovat levinneet kulttuurissamme ”uuskirjollisuudeksi”, niin kuinka me voimme vakavasti suhtautua synnin käsitteeseen? Myös teologia on laajalti langennut aineellisten maailmankatsomusten pauloihin, joko julkisesti tai tietämättään; ehkäpä juuri synnin houkuttelemana. Paremmassa tilassa eivät taida olla kirkon ulkopuolisetkaan suuntaukset.

Naiivi, rippikoulumainen synnin käsite tarkastelee yksittäisiä tekoja synteinä. Tällainen ajattelu on pinnallista, vaikkakaan ei tietysti kokonaan väärää. Synti on jotain paljon syvempää ihmisessä. Se on jotain, joka istuu hänessä hyvin tiukasti, hänen rakenteessaan, kietoutuneena hänen elämäntilanteeseensa.

Synnin käsite saa sattuvaa valaisua ihmisen sielussa vaikuttavien voimien tarkastelusta. Edellä on

pyritty antamaan yleisluontoinen kuva näistä voimista eli kristillisesti ajatellen kiusauksista. Nämä yllykkeet tulevat havainnollisesti esiin Jeesuksen henkisessä taistelussa, joka esitetään muun muassa Matteuksen evankeliumissa (Matt 4:1-11).

Lyhyesti sanottuna ihmisen olemuksessa vaikuttavat kolme perusvoimaa ovat valta, itsevoitelu ja maailmaan hukkuminen.¹⁷ Psykoanalyttisessä kirjallisuudessa mainitut käsitteet omnipotenssi, narsismi ja kuorettuminen vastaavat näitä käsitteitä.

Synnin käsitteen ymmärtämiseksi on tehtävä itselleen selkoa noista kolmesta inhimillisestä perusvoimasta. Valta toimii ennen kaikkea ajattelun alueella. Yhteiskunnalliset ajatusvallat (esim. teoriat, opit, näkemykset) kietovat meidät piiriinsä ja muodostavat meissä panssaroivaa ajatusidentiteettiä. Oikeassaoleminen ja asiantuntemus ovat vahvoja kiusauksia, jotka voivat saavuttaa patologiset mittasuhteet. Samoin omien tarpeidensa pyhittäminen, oman persoonansa oivallisuuden ja suurenmoisuuden kokeminen ovat esimerkkejä tunteenvoitelusta ja tunneidentiteetin motiiveista. Yhteiskunnallisten roolien, asemien, tekojen, tavarahimon, toimien ja tottumusten ”päälle-hirttäminen” on taas esimerkki maailmallisuudesta, tahtoidentiteetin viekoittelevasta voimasta.

¹⁷ Toisaalla tässä teoksessa nämä nimetään kehittyneemmin käsittein nimillä: valta, pyyde ja ahneus.

Nämä kolme perusvoimaa ovat ottaneet ihmisen valtaansa. Näitten voimien kynsissä yksilö onneksi kokee tuskaa, ahdistusta ja häpeää, kuten Paavali asian useissa kohdissa ilmaisee. Hän kehottaa meitä olemaan ahdistuksessamme kärsivällisiä ja kestäviä. Tuska merkitsee hänen mukaansa meille nimenomaan koetusta, joka meidän on elettävä läpi. Edellä jo todettiin, että eksistentiaaliset tunteet ovat tärkeitä välineitä taistellessamme persoonassamme vaikuttavia vinouttavia voimia vastaan.

Voimme kokoavasti ja pelkistäen todeta, että ihmisessä on synti (erehdys, hairahdus, poispoikkeaminen) ja hän on siis synnin alainen. Synti saa alkunsa haluista. Niiden takana olevat sielunenergiat ovat kaapanneet ihmisen olemuksen niin, että hän ei ole useinkaan tietoinen näiden yllykkeiden vaikutuksesta itsessään. Synti asuu ihmisessä kuin omana olemuksenaan. Hän kulkee siis näin ”synnin teitä”. Näin tapahtuu jokaisen kohdalla, erotuksetta, kuten Paavali korostaa. Syntisyys kuuluu siis yksinkertaisesti ihmisen osaan, hänen tilanteensa.

Kun puhumme, ajattelemme, toimimme ja koemme, ovat siinä aina mukana vinouttavat sielunenergiat, jotka kaipaavat valtaa, itsensäkorottamista, maailman asioita, esineitä ja asemia. Me haemme tietämättämme korkeaa identiteettiä maailmassa ja ihmisten silmissä, heidän rakentamiensa valtojen ja hierarkioiden keskellä. Näin me palvomme maailman valtoja, jotka

ovat peräisin ihmisestä eivätkä jostain korkeammasta ja puhtaammasta lähteestä. Tavallisesti luetellaan paheina ahneus, irstailu, kateus, panettelu ja ylpeys (ks. esim. Filokalia)¹⁸. Näissä moninaisissa paheissa voidaan nähdä oma sekoituksensa vallan, itsevoitelun ja maailmallisuuden kaipausta. Paavali oli niistä tietoinen. ”Jos minun kerskata täytyy, niin kerskaan heikkoudestani” (2. Kor 11:30).

Ihmisen kurjuus on Paavalille kaikessa kaameudessaan näkyvissä. Olennaista on silti, että ihminen voi havaita oman kurjuutensa, toisin sanoen sen, minkä voimien välikappaleena hän päivittäisiä askareitaan suorittaa. Hän voi herätä näkemään, että myös hyvä on todellista. Ihmisen tila näyttää kuitenkin toivottomalta, sillä hyvään heränneenäkin koemme olevamme täysin avuttomia meissä vaikuttavien voimien suhteen. Nuo harhauttavat voimat ovat niin mahtavia ja pakenevat meidän huomiotamme niin tehokkaasti, että me voimme aluksi kokea tässä suhteessa täydellistä toivottomuutta. Tosin hyvin harva edes kokee tätä toivottomuutta, koska ei edes kykene kohtaamaan pientä osaakaan hänessä vaikuttavista harhauttajista. Hyvän todellisuuteen herääminen vasta tuo esiin ihmisen toivottoman tilan. Turmeluneisuuden kipeä näkeminen oli Paavalin eräs keskeinen sanoma. Paavali näki tilanteeseen kuitenkin

¹⁸ Filokalia I, 1981 Kokoelma pyhien kilvoittelijaisien kirjoituksia.

pelastuksen mahdollisuuden, voiman, joka työskentelee jatkuvasti meidän puolestamme.

Ihmisen kahtiajakoisuutta Paavali kuvaa lihan (sarks) ja hengen (pneuma) vastakohtana.¹⁹ Hengesään voi tietää hyvän todellisuuden, mutta liha on heikko. Synti on kiinnittynyt nimenomaan lihaan. Tämä kahtiajako havainnollistuu, kun tarkastelemme ihmistä kolmijakoisesti ajattelevana, tuntevana ja tahtovana olentona. Ajattelu sijoittuu etupäässä päähän ja hermojärjestelmän alueelle. Se on lähinnä henkeä, pneumaa. Tunne on jo paljon tiedottomampaa, alitajuisempaa verrattuna ajatteluun, jossa sentään voi elää kirkasta tietoisuutta. Tahto sen sijaan on sielunelämän tiedottominta aluetta.

Tunne liittyy lähinnä ihmisen rytmiseen järjestelmään ja vegetatiiviseen hermostoon. Tahto sen sijaan on jäsenissä, koska tahto ilmenee tekoina. Se, mikä tekevinä yllykkeinä ilmenee jäsenissämme ja heijastuu muihinkin sielunsisäلتöihin (tunteeseen ja ajatteluun), on vähiten tietoisuutemme ulottuvissa. Juuri siellä on myös vinouttavien energioiden lähde, mistä ne lähettävät varjonsa koko ihmisen olemukseen. "Liha" on lähinnä toimia ja tekoja, sekä tahdosta nousevia yllykkeitä. "Henki" on lähinnä ajattelun tietoisimpia toimintoja. Meissä kamppailee lihan ja hengen vas-

¹⁹ Paavalia voidaan lukea niin, että sarks tarkoittaa tiedotonta sielunelämää ja pneuma tietoisuutta.

takohta. Liha vetää häntä maallisten valtojen piiriin, henki todistaa korkeammasta minästämmme.

Ihmisen turmeltunut tila voi herättää meissä tosin vain moraalista närkästystä eikä muuta. Mehän voimme todeta, että näin meille on käynyt, olemme läpeensä turmeltuneita ja sillä siisti. Juutalaisuudessa ja kristillisyydessä ajatellaan, että ihminen on joskus aikojen alussa ollut turmeltumaton ja ilmentänyt itsessään oikeaa, kaunista ja totta. Hän on siitä huolimatta langennut syntiin ja ajautunut sielussaan vaikuttavien kyseenalaisten voimien välikappaleeksi. Tyydytäänkö vain tähän tilanteeseen? Materialistien ja biologistien maailmankatsomusten vallitessa me ehkä yhä helpommin tyydymme ”lihan” piirin voimien välikappaleeksi. Yksilöt tosin pyrkivät myös olemaan hyviä, mutta jos hyvällä ei ole mitään maailmankatsomuksellista perustetta, niin miksi suotta yrittää.

Ihmisen tilanne on Paavalin näkökulmasta paljon toivottomampi kuin vain moraaliseen hätään tai närkästykseen herääminen. Todella harvat heräävät hyvän ja pahan valtavaan vastakohtaan, joka on meissä kaikissa. Paavalin näkemyksen mukaan maailmassa lisäksi vaikuttaa moraalinen järjestys ja lainalaisuus. Tämä moraalinen maailmanjärjestys ilmenee ”Jumalan kostona ja vihana”.

Lakiuskovaiset juutalaiset olivat hyvin perillä maailmanperustaan liittyvästä moraalisesta lainalaisuu-

desta. He tiesivät, että jokaista tekoa seuraa armoton palaute, vaikka he eivät ole olleet tarkasti tietoisia, mitä mistäkin teosta seuraa. Maailman moraaliset lainalaisuudet ovat olleet vaikeaselkoisia. Juutalaiset silti pyrkivät välttämään Jumalan tuomion juuri lakia noudattamalla. Paha oli syöpyntynyt jo syvälle ihmisen olemukseen. Yksilö ei voinut välttää pahan kulkemista mukana kaikessa tekemisessään. Ihminen oli joutunut synnin pauloihin eikä kovin moni siitä enää mitään välittänytkään.

Paavali oli ennen Damaskoksen tiellä tapahtunutta kääntymistään ollut ankara lain noudattaja. Damaskoksen tien järkytyksen ja näyn seurauksena, sekä pitkien mietiskelyjen tuloksena Paavali oivalsi, ettei ihminen enää voinut lakia noudattamalla pelastaa itseänsä Jumalan murskaavalta vihalta. Jokainen teko kantoi synnin leimaa ja saisi sen mukaisen tuomion. Ihminen vajosi yhä syvemmälle syntiin ja Jumalan vihan ankaruuteen. Hänen tilanteensa oli täysin toivoton ja voimansa tilanteen ratkaisemiseen olemattomat. Enää ei voinut ylpeillä lain noudattamisella.

Useimmat maapallon valtauskonnot uskovat tavalla tai toisella moraaliseen lainalaisuuteen. Se on yleensä ollut uskontojen varsinainen sanoma. Vaikkei yksilö olisikaan tekojensa seurauksista tietoinen eikä ymmärtäisi näitä kosmoksen syvimpiä lainalaisuuksia, laki toimii silti vääjäämättömästi. Yleensä tämä on ilmaistu karman lailla. Yksilön on nähty liit-

tyvän jälleensyntymisen ketjuun, missä moraalinen maailmanjärjestys nimenomaan ilmenee. Mikä osa ihmisestä (ydinihminen tai syyruumis?) sitten osallistuu jälleensyntymien ketjuun, on näkemyksissä vaihdellut.

Juutalaisilla moraalin lähde oli persoonalliseksi koettu Jumala. Koska ihmisen "isä" koettiin persoonallisuudeksi, ilmaistiin sen vaikutukset inhimillisillä käsitteillä, esimerkiksi kosto, viha ja tuomio. Silti moraalisen maailmanjärjestyksen olemus tiedettiin ehdottomaksi ja ankaraksi. Osaa jumaluudesta voisi kutsua kosmoksen moraaliseksi perustaksi, moraaliseksi lainalaisuudeksi kosmoksessa. Paavali tosin korostaa, ettei ihmisen ymmärrys riitä käsittämään kaikkea kosmoksen lainalaisuudesta.

Juutalaisuudessa ei tule kovinkaan selväpiirteisesti esiin näkemystä jälleensyntymisestä. Ihmisen elämä on käsitetty vallitsevassa teologiassa kertaluontoiseksi, vaikka tämä aiheuttaa monenmoisia ongelmia kadotus- ja pelastusnäkökulmaan. Ei myöskään Paavalin säilyneissä ja kanonisoiduissa kirjeissä kovin selkeästi esiinny minkäänlaista jälleenihallistumisen (reinkarnaation) näkemystä. On vaikea nähdä Paavalinkaan näkemystä järjellisenä, jos siihen ei liity jonkinlaista käsitystä elämästä toiseen tapahtuvasta ihmisen ponnistelusta ja kilvoittelusta. Voikohan kirkko pitemmän päälle tulla toimeen ilman tällaista näkemystä?

Paavali piti Jumalaa (maailmanperustaa) tuomiois-
saan ehdottoman oikeamielisenä.²⁰ Jumala on ehdot-
toman oikeamielinen tuomitessaan yksilölle hänen
tekojensa seuraukset. Kreikkalaisessa mytologiassa
"kostottaret" huolehtivat kohtalon muotoilemisesta.
Ihmisen on pidättäydyttävä toisen tuomitsemisesta,
koska hän ei koskaan ymmärrä täysin toisen tilaa ja
koska hän on itse samalla tavalla syvällä synnissä.
Ihminen voi siitä huolimatta saavuttaa jotain omaan
olemuksensa tästä oikeamielisyydestä.

Paavali näki ihmisen tilanteen syntiin vajoamisesta
ja Jumalan vihasta johtuen toivottomana. Tilanne
olisi ollut täysin toivoton, jos jotain olennaista ei
olisi hänen mukaansa ja profeettojen jo ennustama-
na tapahtunut Palestiinassa. Johanneksen kasteessa
laskeutui jumalallinen voima maiseen ihmisruumiin-
seen ja joutui näin kokemaan ihmisen elämän on-
nettomuuden, kurjuuden ja heikkouden. Kristuksen
ensimmäinen tehtävä oli Matteuksen (Matt 4:1-11)
mukaan selvittää suhteensa pahaan. Evankeliumien
mukaan Jeesus onnistui säilyttämään vapautensa
suhteessa kiusaajan voimiin. Niin oli kirkkaus las-
keutunut maan päälle.

Ihmisen alkuperäinen kuva oli pahoin turmeltu-
nut. Hän oli jäänyt maailmanvaltojen ja houkutusten
repimäksi ja pirstomaksi. Kristus asetti rajat näille

²⁰ Dikaiosyne on käännetty suomalaisessa Raamatussa vanhurskaudeksi.

voimille. Hänen valtansa ei ollut maasta, maailmasta, vaan hän ilmensi "uutta ihmistä" (uutta Adamia). Jeesus ei laatinut oppeja, ei kirjoittanut ilmeisesti mitään, ei perustanut organisaatioita, ei antautunut maallisiin tehtäviin eikä etsinyt maallista asemaa tai roolia. Hän ei ollut kiinnostunut siinä mielessä maailman valloista. Hän antoi niiden olla niin kuin ne ovat, edusti itse jotain muuta. Kristus ei vastustanut edes niitä valtoja, joiden edustajat teloittivat hänet häpeällisesti. Hän tiesi heidän vetävän tuomion itse päällensä.

Kristus ei tullut kumoamaan lakia, moraalista maailmanjärjestystä, mutta ilmeisesti hän toi siihen uuden lisän ihmisen kannalta. "Mutta kaikki on Jumalasta, joka on sovittanut meidät itsensä kanssa Kristuksen kautta ja antanut meille sovituksen viran." (2. Kor 5:18) Meidän "viraksemme" (diakonia), tehtäväksemme on nyt tullut sovittaa meihin kerääntynyt synnin taakka.

Jumalan viha ja kosto oli armotonta, moraalinen rike aiheutti sitä vastaavan palautteen yksilön tulevassa kohtalossa. Hän oli ansainnut tuomionsa, joka enteili lopullista tuhoutumista syntien taakan alle. Yhteys oli katkennut ihmisen ja maailmanperustan välillä. Rakkaudesta ihmistä kohtaan maailmanperusta puhtaasta armosta, ilman ansiotamme, sovitti odotettavissa olevan kohtalomme. Ei niin, että laista olisi otettu pois piiruakaan, vaan niin, että kohtalo ei

enää tullut yksilöä vastaan armottomana tuomiona, vaan kohdattuina tilanteina, joissa toteutui syntien sovitus. Kristus uutena voimana, valtana ja energiana muunsi moraalisen maailmanjärjestyksen niin, että syntien sovittaminen tuli mahdolliseksi. Kaikki ovat tässä suhteessa samassa tilassa.

Uudessa liitossa tilanne oli siis muuttunut. Ihminen voi luottaa (kreikan pistis = usko, luottamus ja uskollisuus) sydämessään (tunteessaan) siihen, että hänet on lunastettu ja hän voi ottaa luottavaisesti kohtalonsa vastaan. Yksilön sielunvoimiin heijastuu tuo uusi valta ja voima, joka palauttaa suhteen maailmanperustaan ennalleen. Kaikki muut opit johtavat häpeään ajan mittaan, mutta tämä näkemys "ei saata sinua häpeään", kuten Paavali asian ilmaisee. Luottamalla "uuden ihmisen" mahdollisuuteen ja kuollettamalla "vanhaa ihmistä", tosin Kristuksen uhrin ja sovituksen armosta, ihminen voi saavuttaa jotain Jumalan oikeamielisyydestä, elämän arvioinnin ankurikohdaksi, ei tuomitsemista varten. Tuomiossa elää kiusaajan henget. Taistelu ei ole "lihaa ja verta vastaan, vaan henkiä vastaan". Siksi on opittava "erottamaan" henget.

Ruumiinylösousemus oli monille hullutusta silloin, mutta on sitä edelleen tänään. Hullutusta se on myös usein teologialle. Haudasta nousi pääsiäisenä ilmeisesti kaikesta viettelyksistä vapaa puhdas ihmisen muoto, "kirkastuksen ruumis". Kaikissa ih-

misissä on tuo muoto, alkuperäinen kuva on vain turmeltunut. Palestiinassa haudasta nousi "syytön", puhdistunut ja kirkastunut hahmo, joka ilmestyi opetuslapsilleen, vaikka nämä eivät häntä joka kerta tunnistanee.

Ihmisen yhteys maailmanperustaan oli katkennut. Hän oli jäänyt maanpäälle syöstyjen valtojen valtaan. Palestiinassa palautettiin yhteys, jota me voimme nyt rakentaa uudelta pohjalta. Sovitus suhteessa syntiin vetäviin voimiin tapahtuu vähitellen ja ihmiset kulkevat kohti vapautta. Syytön synnitön ruumis on jäänyt maanpäälle ja työskentelee meidän puolesta silloinkin, kun emme siitä mitään tiedä.

Meidän täytyy ojentautua luottavaisina "näkyvätömän" suunnassa. Kuoleman voimat elävät siinä, mikä sitoo ja "orjuuttaa" ihmistä. Synti on kuoleman voimien sitoma. Me voimme silti saavuttaa yhteyden elämää luovaan, ilmeisesti jopa löytää takaisin "ikuisen elämämme". Kuoleman ja elämän voimat käyvät kamppailua meissä. Pääsemmekö elämän puolelle, vai jähmetymmekö kuolemaan ja pimeyteen?

On väärin puhua uskosta siten, että se edellyttää uskoa opinkappaleisiin, jotka tuntuvat vaikealta järkevän yksilön hyväksyä. Kysymys on pikemminkin luottamuksesta sovittavaan voimaan ja tästä luottamuksesta syntyvästä energiasta. Hairautuminen on aina läsnä ja kaiken aikaa toteutumassa. Ihminen ei voisi mitään, jos hän ei voisi luottaa, että hänen pyr-

kimystä irti pahasta tuetaan kohtalolla, jolla hän voi sovittaa sielussaan elävän syyllisyyden.

Rauha (eirene) on hyvin tärkeä kristillinen käsite. Se merkitsee kykyä hillitä ja hiljentää ne sielunvoimat, jotka luovat maista levottomuutta ihmiseen. Ilmeisesti juuri rukouksessa pyritään todelliseen sielunrauhaan, jossa loistaa valo, ja luottamus voimistuu. Tämän luottamuksen Paavali koki voivan kulkea sydäimestä sydämeen. ”Sillä te olette kaikki uskon kautta Jumalan lapsia Kristuksessa Jeesuksessa.” (Gal 3:26) Yhteys on palautumassa maailmanperustan, luojan (isän) ja ihmisen välille. Siihen tarvittiin välittäjää, joka lupasi jäädä keskuuteemme maailman loppuun asti.

Vanhalla ajalla syntyi yhteisöjä, jotka myöhemmin kangistuivat maallista valtaa ja oppeja ylläpitäviksi kirkoiksi. Syntyi myös uskontunnustuksia, jotka ovat aiheuttaneet paljon häpeää, kun ne ovat olleet vallan toteuttamisen välikappaleina.

Edellä on tietysti vain viitteellisesti käsitelty sitä loputtoman rikasta maailmaa, joka Paavalin kirjoituksista avautuu. Siinä on tietysti paljon kirjoittajan omaa tulkintaa kuten kaikessa inhimillisessä. Siinäkin on synty mukana. Paavali tosin kykeni erottamaan Kristuksen ja oman puheensa toisistaan. Meidän on pyrittävä avaamaan todella uusia perspektiivejä kristillisyyteen, joka on pitkälti tuhoutunut maallisten maailmankatsomusten paineessa.

Vuorisaarnan kahdeksan ensimmäistä autuaaksi julistusta²¹

Johdanto

Minua on kiinnostanut ennen kaikkea ihmisen kokemuksen tunnistaminen ja tiedostaminen. Jossain vaiheessa innostuin psykodynaamiikasta. Oli ehkä sattumaa, että ryhdyin lukemaan Paavalin tekstejä, joihin en ollut aikaisemmin perehtynyt. Yllätyksekseni havaitsin, että hänen ihmiskäsityksessään oli jotain hyvin yhteneväistä sen kanssa, mitä olin itse psykodynaamisessa tutkimuksessani löytänyt. Tutkiessani narsistisia voimia huomasin, että Paavalin käsitys on sukua nykyaikaiselle psykodynaamiselle ihmiskuvalle.

Psykodynaamikassa ajatellaan, että ihmisessä on psyykkisiä voimia, joista hän ei ole tietoinen. Nämä

²¹ Artikkelin pohjautuu teoksen kirjoittajan näkemyksiin, joita hän on osittain esittänyt toimittaja Liisa Veenkiven tuottamassa kahdeksanosaisessa radio-ohjelmassa Vuorisaarna filosofin silmin.

voimat saattavat määrätä hyvin pitkälle hänen elämästään, elämänkulustaan, kokemuksistaan, ongelmistaan ja kärsimyksistään. Psykodynamiikan ydin ovat narsistiset voimat, jotka saavat yksilön yrittämään kunnostautumista toisten silmissä. Olen omis- sa tutkimuksissani päätenyt kuvaamaan ihmisen tilanteen niin, että hänessä on periaatteessa kolme pääasiallista narsistista energiaa.

Olen kutsunut narsistisia energioita pyyteeksi, vallaksi ja ahneudeksi. Jos näitä kuvaa lyhyesti, niin voi sanoa, että yksilö haluaa tulla hyväksytyksi, haluaa korottaa itsensä, kokea itsensä tärkeäksi ja päteä. Hän haluaa saada ajatuksensa ja käsityksensä valtaan. Kaikkein yksinkertaisin tapa päästä valtaan on noudattaa jotain vallitsevaa tai muodikasta käsitystä, teoriaa, maailmankatsomusta. Ihmisellä on myös ahneutta, hän haluaa tavoitella omaisuutta, virkoja, asemia ja niin edelleen. Narsistiset yllykkeet muodostavat ihmisessä ja hänen psykodynamiikassaan narsistisen ytimen ja nämä voimat ovat salaisesti tekojen taustamotiiveja. Narsistinen ydin pyrkii viemään meitä kaiken aikaa omaan suuntaansa: se ottaa jonkin osan meidän kokemuksestamme ja toiminnastamme.²²

Paavali oivalsi ihmisessä pyrkimyksiä, jotka ovat häneltä kätkössä ja jotka toimivat vastoin hänen pa-

²² Ks. tarkemmin Turunen, Kari E. Halut, arvot ja valta, s. 41-63.

rempaa tahtoansa. Hän näki ihmisen kaksijakoisena: toisaalta meissä on ikään kuin parempi ja tietoisempi tahto ja toisaalta pimeämpi tahto. Paavali loi pitkälti kristillisen ajattelun peruskäsitteistön. Tutkiessani Paavalin käsitystä huomasin, että se on aika johdonmukaisesti sama kuin UT:ssa yleensä. Myös evankeliumeiden ihmiskäsityksen taustalla on näkemys, että ihmisessä on salaisia vaikeasti kontrolloitavia motiiveja, joista hän ei oikeastaan ole perillä. Evankeliumeiden sanoma keskittyy sen korostamiseen, että meidän täytyy tulla tietoisemmaksi näistä kyseenalaisista yllykkeistä, joita olemuksessamme on.

Vuorisaarna ja erityisesti sen salaperäiset autuaaksi julistamiset tuntuvat hyvin vaikeaselkoisilta ja jopa ristiriitaisilta. Niiden ymmärtämisessä auttaa pitkälle tämä sama avain. UT:n pohjalla on käsitys, että ihmisessä on kyseenalaisten yllykkeiden keskus, joka osallistuu kaikkeen inhimilliseen toimintaan. Toisin sanoen synti on kaikessa toiminnassa mukana.

Suomen kielen sana synti, ainakin siten kuin sitä arkisesti ja syvemmin miettimättä käytetään, on aika harhauttava. Synnin käsitteen taustalla on kreikan kielen sana hamartia, joka voidaan kääntää myös erehdykseksi, harhaksi tai ohilaukaukseksi. Kun menneisyyden jousiampuja ei osunut maaliin, se oli hamartia, harhalaukaus. Hamartian kääntäminen synniksi, on luonut kapeita mielikuvia. Usein

ajatellaan, että synti on vain yksittäisiä tekoja, näin ei ole. Ihmisessä oleva harhauttaja tai peruserhdys on jotain syvällisempää.²³ Se on se tekijä, joka tekee meidän elämämme vaikeaksi ja ristiriitaiseksi. Siitä saattaa tietysti seurata yksittäisiä tekoja, jotka ovat moraalisesti arveluttavia tai tuomittavia. Hamartian syvin merkitys on siinä, että meissä kaikissa on olemassa pahan ydin. Se sävyttää kaikkea meidän tekemistämme ja vie meitä mukanaan.

Uuteen testamenttiin liittyy paljon tulkinta- ja käännösongelmia. Sen luomisen aikana ei ollut sellaista käsitteellistä kieltä kuin meillä on nyt. Silloin käytettiin myyttistä kuvakieltä ja mielikuvakieltä. Saatettiin puhua sielunvihollisesta, paholaisesta, kiusaajasta, saatanasta tai belsebulista. Pahalle annettiin vaikka minkälaisia nimityksiä. Mielikuvilla yritettiin ilmaista se, mikä on se harhauttava voima, joka ihmisessä on. Sitä on vaikea tehdä konkreettiseksi niin, että sen voisi paikantaa. Se on yksi sielunelämän perusilmiö, yksi sen ytimistä.

Raamatun selitysteokset ja eksegetiikka selvittävät sitä historiallista tilannetta, jossa UT:n kirjat ovat syntyneet. Ne pyrkivät ymmärtämään evankeliumeiden ajan kulttuuria sekä sen kieli- ja ideataustaa. Eksegeettinen, kriittinen raamatuntutkimus on

²³ Ks. tarkemmin jäljempänä artikkeli Psykodynaamikka ja kilvoittelu, lännen ja idän tie.

hyvin valaisevaa ja ennakkoluuloista vapauttavaa. Tekstikriittisyydessä on silti se ongelma, että ideat saattavat unohtua. Olen itse ollut kiinnostunut niistä ideoista, joita mahdollisesti on näiden vaikeaselkoisten tekstien takana. Ideat ovat kätkeytyneet merkillisiin väitteisiin ja voimakkaisiin myyttisiin kuviin.

Monien myöhemmin esille tulevien asioiden todistaminen on ongelmallista. Tieteellinen todistaminen pyrkii vetoamaan tavalla tai toisella näköhavaintoon. Puhutaan paljon empirismistä ja sillä ymmärretään kokemusperäisyyttä. Oikeastaan empirismi tieteellisenä suuntauksena tarkoittaa näköhavaintoperäisyyttä. Usein on kysymys apuvälineiden avulla tapahtuvasta näköhavainnosta, joten sitä voidaan kutsua tekniseksi havainnollisuudeksi. Meille todistetut asiat ovat monesti teknis-havainnollisia. Me emme usko asioihin, jotka eivät ole näköaistittavia. Tällainen ideologinen päätös nykyisessä kulttuurissa johtuu paljolti tieteistä. Sen takia meidän on vaikea saada suhdetta asioihin, jotka eivät ole näköhavainnollisia. Sellaisia ovat esimerkiksi ajatukset, tunteet, mielikuvat, merkitykset ja kaikki mielen sisäinen toiminta. Ne jäävät huomion ulkopuolelle, jos niitä yritetään tavoittaa näköhavainnollisin tai teknisin menetelmin.²⁴

²⁴ Ks. tarkemmin Turunen, Kari E. Tieto ja tiede, s. 59-79 ja 133-141.

Kulttuurissamme oleva empiristinen päätös on pakottanut uskon ahtaaseen tilaan. Uskonnollinen ajattelu on siirretty henkilökohtaisten, epätodellisten ja todistamattomien asioiden lokeroon. On turvauttu uskoon paljon pelkistetympin kuin olisi itse asiassa tarpeellistakaan. UT:ia lukiessa ei välttämättä tarvitse uskoa kaikkia tekstejä. On oikeastaan kyettävä tiedostamaan, mitä niissä yritetään sanoa. Osa tekstistä on itsetuntemuksen ja ihmistuntemuksen kautta hyvin ymmärrettävissä. UT:ssa on kysymys ihmisen ymmärtämisestä ja sitä voi lukea meidän aikamme tietoisuudesta käsin.

Uskoa tai sen voimaa ei kuitenkaan pidä halveksia. Sillä on tietty asema meidän kokemuksessamme, mutta vanhat tekstit voidaan tehdä ymmärrettäväksi modernin psykologisen ajattelun avulla.

Autuaita ovat hengessään köyhät

Vuorisaarna on hyvin kaunis, puhutteleva mutta monimerkityksinen ja ristiriitainen teksti. Ajatellaan vaikka ensimmäistä autuaaksi julistamista: *Autuaita ovat hengessään köyhät, sillä heidän on taivasten valtakunta.* (Matt 5:3) Tämä vuorisaarnan ensimmäinen autuaaksi julistus on aiheuttanut käänös- ja tulkintaongelmia. Mitä ”hengessään köyhät” oikein tarkoittaa? Karkeimmillaan on ajateltu, että älylli-

sesti vähemmän lahjakkaat yksilöt olisivat autuaita tai onnellisia. Tuskin Uuden testamentin sanoma on kuitenkaan näin pinnallinen.

Taustalla oleva idea on meidän taipumuksemme kokea itsemme rikkaaksi. Saatamme tuntea olevamme suurenmoisia tai että meillä on jotain ainutlaatuista. Esimerkiksi minulla on erinomainen maailmankatsomus tai että minä arvostan asioita oikein ja toimin oikein. Koemme olevamme parempia ja oivallavampia kuin muut. Voimme omassa kokemuksessamme vahvasti uskoa, että juuri meillä on oikeampia käsityksiä maailmasta tai vaikkapa oikea teoria. Rikkaaksi kokeminen voi liittyä elämäntapaan, tottumuksiin ja ylpeyteen niiden oikeellisuudesta ja hyvydestä. Rikkaaksi kokeminen on yksi narsistisen ytimen ilmentymä.

Jos ajatellaan vaikkapa uskontoja, niin hyvin moni katsoo edustavansa oikeampaa uskoa kuin joku toinen. Sama pätee kaikkiin käsityksiin ja maailmankatsomuksiin. Ihmiset liittyvät erilaisiin lahkoihin tai puolueisiin jäseniksi ja ehkä aivan huomaamattaan ajattelevat, että juuri he ovat jollain tavoin armoitettuja. Juuri he ovat löytäneet oikean näkemyksen ja jostain merkillisestä syystä edustavat jotain oikeata. Eli he kokevat olevansa hengessä rikkaita. UT:n näkemyksen mukaan se on lankeemuksen ja harhaan menemisen tila. Autuaita tai onnellisia ovat sellaiset, jotka jaksavat kokea olevansa hengessä köyhiä.

Kysymys ei ole siitä, että päätämme olla hengessä köyhiä tai rikkaita. Meissä on todellisuudessa voimia, jotka ajavat meidät kokemaan itsemme paremmiksi ja rikkaammiksi. Me emme voi helposti karkottaa noita yllykkeitä pois meistä itsestämme. Emme voi vain päättää, että tästä lähtien olen hengessä köyhä tai että minulla ei ole mitään sen enempää kuin muillakaan. Mielessämme on aina yllykkeitä, jotka saavat minut kokemaan itseni oivallisemmaksi ja paremmaksi sekä oikean asian edustajaksi. Ihminä olemme eksistentiaalisesti siinä tilanteessa, että koemme olevamme rikkaita jossain ulottuvuudessa. Ensimmäisen autuaaksi julistamisen ihanne on, että emme tuntisi olevamme missään suhteessa rikkaampia kuin joku toinen.

Nasaretilainen osasi ilmeisesti olla oikealla tavalla köyhä. Autuaita ovat hengessään köyhät tarkoittaa, että meidän pitäisi tiedostaa taipumuksemme kokea itsemme väärällä tavalla rikkaaksi. Meidän tulisi yrittää tiedostaa, mistä tämä harhainen rikkauden kokemus meissä tulee.

Autuaaksi julistamisen loppuosa on omalla tavallaan salaperäinen: *sillä heidän on taivasten valtakunta*. Tässä on hyvin syvälinen näkemys, jota on vaikea ymmärtää. Tämän kohdan idea on "sisäisen köyhyyden" saavuttamisessa. Jos on oikein tarkkaavainen niin huomaa, että melkein jokaisessa ajatuksessa tai jokaisessa meidän mielessämme vallitsevassa tun-

nelmassa on jokin arveluttava komponentti. Sanotakoonpa sitä sitten harhauttajaksi, kiusaajaksi, sie-lunviholliseksi tai miksi tahansa. Nykyaikana psyko-dynaamisen kielenkäytön mukaan sanottaisiin, että narsistiset yllykkeet ottavat aina osan meidän koke-muksestamme. Narsististen paineiden tunnistami-nen auttaa meitä saavuttamaan sisäisen köyhyyden. Köyhyys vie meitä lähemmäs sitä, mikä ilmaistaan taivasten valtakunnan myyttisellä kuvalla²⁵.

Monet ovat kiinnostuneet Vuorisaarnasta ja siihen viitataan paljon. Ilmeisesti on koettu, että siinä esi-tetään ytimessään kristillinen ihmiskäsitys ja etiikka hyvin pelkistetyssä muodossaan. UT:ssa on hyvin vähän positiivista etiikkaa, mikä on erikoista. Voisi sanoa, että UT:n etiikka on siinä merkityksessä ne-gatiivista etiikkaa, että se ei juuri positiivisesti sano,

²⁵ Eckhartin (Meister Eckhart. Einheit im Sein und Wirken.) mukaan riippumattomuus (Abgeschiedenheit) merkitsee "ei-tietämistä", "ei-tah-tomista" ja "ei-omistamista". Hän toteaa, että ei-omistaminen on kunnioitettavaa ulkoisessa merkityksessä, mutta olennaista on nimenomaan "hen-kinen köyhyys". Riippumaton ei toimi "jonkin vuoksi" (Worumwillen). Eckhartin mukaan jopa pyrkimys Jumalan tahdon toteuttamiseen ei ole oikeata köyhyyttä. Kyseessä on maailmallisesta näkökulmasta outo tyhjä täyteys. Eckhart jopa vaatii, että meidän on pyydyttävä, että tulimme "jumala"-ttomiksi ("gott"-los, sananmukaisesti Jumalasta vapaiksi). Ju-malan erillisyyys ei ole todellista. Voidakseen olla tahdossa köyhä täytyy ihmisen tahtoa vähemmän kuin mitä hän tahtoi aikaisemmin (s. 151). Alussa ei ollut, ei minun itsenikään alussa, Jumalaa ja luotuja erillään. Nytkin, luodun maailman synnyttyä, tämä ero on lopulta näennäinen, vaikka mieltämme sokaiseva. Ihminen on lopulta syntymätön (saksaksi "ungeboren"). "Jos ihminen aikoo olla köyhä tahdossaan, niin silloin hän-ten täytyy tahtoa ja haluta yhtä vähän, kuin hän halusi ja tahtoi silloin, kun hän ei ollut". (s. 151.)

mitä pitäisi tehdä. Se haluaisi saada ihmisen huomaamaan, mitkä harhauttavat tekijät vaikuttavat hänen käyttäytymiseensä ja minkälaisen voimien vallassa hän loppujen lopuksi on. Tietysti UT:sta löytyy erilaisia eettisiä ohjeita, elämänohjeita ja saatetaan sanoa esimerkiksi, että rakastakaa vihollisianne kuin itseänne tai että rakastakaa lähimmäistänne. UT:n etiikassa on kyse siitä, että halutaan antaa neuvoja niille ”joilla on korvat kuulla” (esim. Luuk 8:8). Vertauskuva kuulevat korvat tarkoittaa ymmärtämistä, joka on syvällisen sisäisen prosessin lopputulos. Jos yksilö saavuttaa sisäistä köyhyyttä, merkitsee se tilan antamista ymmärtämiselle.

Eurooppalaisessa tieteessä, filosofiassa ja psykologiassa vallitsee vähintään sivujuonteena tiedostamisen perinne. Se on pyrkimystä ihmisen psykodynaamiseen tiedostamiseen, hänen omien yllykkeidensä ja motiiviansa tunnistamiseen. Tämä on syvimmiltään kristillinen juonne. UT:ssa on paljolti kysymys ihmisen psykologiasta. Uusi testamentti tarkastelee häntä pitkälti hänen pahuutensa näkökulmasta. Me emme kuitenkaan tee yksinomaan paha, vaan teemme myös hyvää. Ihminen on tällä tavalla kaksijakoinen olento. Ei ole olemassa erikseen hyviä ja pahoja ihmisiä, koska jokaisessa yksilössä on voimia, jotka pyrkivät vääristämään elämää.

Vanhassa UT:n käänöksessä puhuttiin parannuksen tekemisestä (Matt 3:2). Voimme kääntää sen

sanalla mielenmuutos (metanoia). Kristillinen ajattelu kehottaa meitä mielenmuutokseen. Normaalissa elämässä kuljemme meissä olevien imujen viemänä, ja juoksemme yhteiskunnan tarjoamien mahdollisuuksien perässä. Yksilö kulkee oman ahneutensa suunnassa narsisminsa viemänä. Mielenmuutoksella tarkoitetaan, että yksilö lähtee tavoittelemaan hyvää. Hän silti erehtyy vakavasti, jos hän luulee saavansa maailmassa aikaan pelkästään hyvää. Hyvää tehdesä paha ottaa meistä osan.

Yhteiskunta on rakennettu niin, että siinä on erilaisia instituutioita, jotka pyrkivät inhimilliseen hyvään. Yksilöt, jotka toimivat näissä instituutioissa, pyrkivät menestymään, pätemään ja pääsemään eteenpäin. Nämä motiivit aiheuttavat ristiriitoja ja vaikeuksia yksilöiden ja ryhmien välillä. Jos näitä kyseenalaisia motiiveja ei olisi, niin ei olisi myöskään ristiriitoja. Ei olisi myöskään ihmissuhteissa olevia vaikeuksia, joita saavat aikaan vallan halu, asemien ja virkojen tavoittelu, rahan himo ja omaisuuden tavoittelu. Toisaalta nämä samat motiivit saavat ihmiset tekemään niitä hyviä asioita, joita varten yhteiskunnan instituutiot ovat olemassa. Toisaalta menestyksen ja pätemisen motiivit ovat kyseenalaisia ja johtavat yksilöiden välisiin ongelmiin.

Hyvän tavoittelu ja mielenmuutos voivat johtaa ristiriitaan yhteiskunnan kanssa, vaikka se kuulostaa oudolta. Kannattaa muistaa, että Jeesus Nasaretilai-

nen torjui yhteiskunnan kiusaukset. Evankeliumeiden antaman kuvan mukaan jotkut olisivat halunneet tehdä hänestä kuninkaan tai kansanjohtajan. Tällaista kiusausta tavallisen ihmisen olisi vaikea vastustaa. Tuntisimme syvää tyydytystä, jos kenelle tahansa meistä tarjottaisiin yhteiskunnallisesti arvosettua tehtävää. Nasaretilainen ilmeisesti tavoitteli jotain alkuperäisesti hyvää niin aidosti, että hän joutui ristiriitaan yhteiskunnan kanssa. Hän ei ottanut vastaan yhteiskunnan tarjoamia houkutusia kansan johtajaksi ryhtymisestä. Hän ei halunnut myöskään ryhtyä kansan pelastajaksi siinä merkityksessä kuin kansa toivoi.

Mitä tarkoittaa *heidän on taivasten valtakunta*? Sille on yleensä annettu uskonnollinen ja maailmankatso muksellinen merkitys. Mikä on tuo taivasten valtakunta? Luultavasti se tarkoittaa jotain tilaa sisäisesti meissä tai jotain tilaa, joka voisi vallita meidän välilämmme. Tämä voidaan tulkita niin, että me emme voi tavoittaa näitä mahdollisia hyviä asioita yksin, vaan vain yhdessä. Tuntuu siltä, että evankeliumeiden maailmankäsityksessä on olemassa tällainen henkinen ulottuvuus. Se voi tulla osaksi inhimillistä elämää, ja se voi rakentua ihmisten välille. Silloin kun harhauttavat voimat riittävästi hellittävät otettaan meistä, niin jotain silloin rakentuu. Puhuisiko nykyaikainen ihminen silloin taivasten valtakunnan sijasta henkisestä ulottuvuudesta tai jostain muusta?

Autuaita ovat murheelliset

Uudessa raamatunkäännöksessä verbi on tästä lauseesta jätetty pois eli siinä sanotaan vain: *Autuaita murheelliset* (Matt 5:4). Miten murheelliset voivat olla autuaita tai onnellisia? Tämä kuulostaa aika merkittävältä; sehän on selvä sisäinen ristiriita. Ehkä tässä kohdassa on jokin syvempi sanoma: ihmisen on oikeastaan vaikea oppia ymmärtämään asioita ilman kärsimyksiä. Elämä sisältää niitä emmekä voi välttää jonkinasteista tuskaa, vaikka kukaan ei tietenkään kaipaa sitä.²⁶

Ihmiset joutuvat elämässään käymään usein läpi vaikeita elämänjaksoja. Niitä saattavat olla ulkoisten elämäolosuhteiden aiheuttamat onnettomuudet tai sitten heidän oman sisäisen elämänsä ristiriidat. Käytyään läpi ongelmallisia vaiheita monet yksilöt ovat tunteneet, että he ovat vapautuneet jostain, päässeet eteenpäin, kehittyneet tai kasvaneet.

Aikaisemmin kuvattiin narsistisia yllykkeitä: pyydetä, valtaa ja ahneutta. Niillä on monet ilmentymät elämässämme. Yllykkeet osallistuvat kaikkeen siihen, mitä me teemme ihmisinä tässä maailmassa. Ne ovat niin sokaisevia voimia, että me emme nii-

²⁶ Kärsivän tietoisuuden voi tulkita myös yhdeksi filosofian suuntaukseksi. Ks. tarkemmin Turunen Kari E. Unohdettu filosofinen virtaus: kärsivän tietoisuuden tie, teoksessa Paakkola Esko ja Turunen Kari E. Teko ja kulttuuri.

tä vähällä kykene tunnistamaan itsessämme. Emme myöskään mielellämme tunnusta, että meissä on tällaisia voimia. Mutta näin UT:ssa esitetään: meissä on olemassa harhauttavien voimien ydin. Elämme elämäämme sokaisevien voimien viemänä ja toimimme sen mukaan, mitä yllykkeet saavat meidät tekemään.

Kärsimyksen tehtävänä on pysäyttää meidät. Joskus tuntuu, että se on ainoa keino, joka pakottaa yksilön miettimään itseään ja itsessä olevia seikkoja. Meillä on yleisesti vallalla sellainen ideologia, ettei kärsimystä pitäisi olla. On kristillisiä ja muita uskonnollisia suuntauksia, jotka mielellään vain jakaisivat ihmisille onnea. Ne ovat ehkä erehdyksiä ja perustaltaan jollain tavoin epäkristillisiä. Kärsimys on tärkein opettaja, jonka avulla yksilö saattaa havaita, millaisten tekijöiden viemänä hän on. Meillä ei aina riitä henkisiä eväitä tiedostaa omia yllykkeitämme, vaikka kärsimys olisi läsnä kokemuksessamme. Kärsimys on väline, jota yksilön täytyisi käyttää rohkeasti hyväkseen. Jokaisella yksilöllä on jossain elämänsä vaiheessa psyykkisiä tuskia. Ne täytyisi osata tulkita merkiksi, että minussa vaikuttaa voimia, joihin minun täytyy saada selvyys. Siksi sanotaan, että autuaita ovat murheelliset.

Kärsimys on merkki ristiriidasta. Jos se kokonaan puuttuu kokemuksestamme, niin luultavasti olemme yllykkeittemme vietävänä, emmekä huomaa

mitä olemme tekemässä. On vaikea ymmärtää, että kärsimys voisi olla lahja. On luonnollista yrittää välttää sitä, vaikka murhe näyttää vääjäämättä kuuluvan ihmisen elämään. Juuri kärsimyksen kautta voimme saada kosketuksen niihin tekijöihin, jotka ovat sielumme pohjalla. Ilman kärsimystä me emme ole halukkaita tutkimaan sielumme syövereitä ja sitä syntiä tai harhauttajaa, joka on meissä.

Miksi ihmisen olemassaoloon kuuluu tuska ja kipu? Siihen on lopulta yhtä vaikea vastata kuin, että miksi maailma on ylipäätään olemassa. Tuska ja kärsimys näyttävät aivan erityisesti kuuluvan ek-sistenssiimme. Monet ajattelijat ovat sitä mieltä, että elämä on oikeastaan kärsimystä. Onko siinä jumalallinen suunnitelma, että meidän täytyy kokea tuskaa ja murhetta? Ajaako se meidät kurkottamaan kohti jotakin? Voimmeko kehittyä ainoastaan kärsimyksen ja murheen kautta?

Näyttää siltä, että vaikka haluaisimme tehdä hyvää ja olla vain hyvän palveluksessa, me emme yleensä vapaaehtoisesti lähde etenemään sitä kohti. Se ei onnistu esimerkiksi siksi, että meiltä puuttuu voimaa vastustaa sosiaalisia paineita. Hyväksytyksi tuleminen on meille tärkeämpää kuin hyvän tekeminen. UT:ssa ja erityisesti tässä Vuorisaaunan kohdassa ajatellaan, että kärsimys on meidän auttajamme. Näin voidaan ymmärtää tämä ristiriitainen lause: *autuaita murheelliset*. Sen takia olisi aika luonnollista

sanoa, että tulkoon minulle kärsimyksiä niin paljon kuin jaksan kantaa.

On vaikea ymmärtää, miksi ihmisellä täytyy olla näin monenlaista murhetta ja surua. Aina ei voi erottaa psyykkistä ja fyysistä kipua toisistaan; ne tuntuvat esiintyvän yhdessä. Myös monet onnettomuudet tuovat murhetta. Yksilö saattaa murehtia jopa maailman ja ihmisen tilaa. Kaikella murheella ja surulla on merkittävä ihmistä kasvattava ja vapauttava voima.

Jeesus Nasaretilaista on nimitetty kärsimysten mieheksi, ja hän joutui ilmeisesti käymään läpi ihmisen osan. Hänestä käytetään nimitystä Ihmisen Poika ehkä siksi, että koki lyhyen elämänsä aikana olemassaoloon kuuluvia äärikokemuksia. Hän joutui hylätyksi, pilkatuksi ja teloitetuksi, eikä siinä ehkä ollut edes kaikki. Hän joutui kärsimään paljon enemmän kuin mitä me osaamme kuvitella tai mitä on muistiin merkitty. Jeesus Nasaretilainen kävi ihmisen osan läpi ja mahdollisesti saavutti uuden ihmisyyden (uusi Adam). Pontius Pilatuskin sanoi hänestä: *ecce homo – katso ihmistä* (Joh 19:5), mutta hänkään ei jaksanut vastustaa juutalaisten taholta tullutta sosiaalista painetta.

Meissä kaikissa on ihmisen kuva tai ihmisen poika. Se on monien ikävien voimien pimentämä ja erehdyttävien voimien keskellä. Mitä enemmän me saavutamme vapautta näihin maailmaan sitoviin

voimiin, niin sitä enemmän meissä voimistuu ihmisen poika.

Me huolehdimme asioista, vaikka UT:n mukaan se on turhaa. Huolet voivat olla esimerkiksi selvästi narsistisia luonteeltaan: pelkäämme menettävämme omaisuuttamme, kunniamme tai maineemme. Elämässä voi kuitenkin nähdä paljon aivan luonnollista, hyvää ja perusteltua huolenpitoa lähimmäisten hyvinvoinnista. Usein pidämme lähimmäisistä huolehtivaa yksilöä moraalisesti vastuuntuntoisena. Myös ihmiskunnan kohtaloita murehtivaa yksilöä voidaan pitää moraalisesti korkeatasoisena. Tämän autuaaksi julistuksen mukaan murheelliset *saavat lohdutuksen*.

Kärsimys on luultavasti merkki heikkoudesta. Sillä on silti sellainen armahtava puoli, että heikkouden kautta saatamme oivaltaa, mihin me olemme sitoutuneet. UT:ssä on esimerkkejä sitoutuneista ihmisistä. Ehkä vaikuttavin kuva on se, kun eräs nuori mies tuli kysymään Jeesukselta, että mitä hänen tulisi tehdä kun hän on jo noudattanut kaikkia käskyjä. Jeesus tiesi, että nuorella miehellä oli suuri omaisuus. Hän kehotti nuorukaista antamaan sen köyhille. Tästä nuori mies tuli murheelliseksi. (Matt 19:21-22) Kuka tahansa tulee murheelliseksi, kun menettää omaisuutta.

Kärsimys on myös merkki siitä, että on sitoutunut. Ihminen ei saisi olla sitoutunut omaisuuteen-

sakaan, vaikka on vaikea elää omistamalla mitään. Tosin Jeesus Nasaretilainen ilmeisesti ei omistanut mitään. Luonnollisesti hän tarvitsi ruokaa, vaatteita ja suojaa, ja ne hänelle ympäristö jollain tavoin antoi. UT:ssa annetaan sellainen kuva, että hän ei antanut periksi yhteiskunnan houkutuksille. Hän ei antanut huutaa itseään kuninkaaksi, vaan hän pakeni paikalta. Hän ei siis sitoutunut, vaan säilytti vapautensa. Hän joutui kuitenkin kärsimään. Tuolloiset virassa olijat loukkaantuivat siitä, että hän oli moraalisesti vapaa ihminen. Hänen sitoutumattomuutensa loukkasi syvästi sen ajan vallanpitäjiä, jotka olivat hyvin närkästyneitä, vaikka eivät löytäneet hänestä mitään vikaa. Ilmeisesti pelättiin, että hän käynnistäisi roomalaisten ja juutalaisten välille konfliktin, joka uhkaisi myös juutalaisten vallanpitäjien asemaa.

Sitoutuminen on nykyaikana paljon käytetty sanonta ja sitä käytetään hyvin positiivisessa merkityksessä. Ihmisen pitää sitoutua siihen tehtävään, jota hän hoitaa. Asiassa on tietysti myönteiset ulottuvuutensa, niin kuin kaikessa. Mikään ei ole ihan yksinkertaista. On ymmärrettävää, että urheilujoukkueen jäsen sitoutuu oman joukkueensa päämäärään. Se on ehkä aika viatonta sitoutumista, ellei voittoa tavoitella hintaan mihin hyvänsä.

Myös yliopistoissa on ryhdytty puhumaan sitoutumisesta myönteisessä merkityksessä. Voi ky-

syä, onko yliopiston tutkijan sitouduttava yliopiston päämääriin? Varmaan jossain määrin, mutta on kyllä yliopiston lankeemus, jos akateeminen tutkija ei saa olla ehdottoman vapaa. Yliopiston tulisi olla sellainen henkinen keidas yhteiskunnassa, jossa sen jäsenet saavat muodostaa omat arvostuksensa eikä niitä muodosteta virkamiesten päätöksellä tai yliopiston muun hallinnollisen johdon toimesta.

Ihmisellä on taipumus sitoutua, vaikka yksilön ei oikeastaan pitäisi henkisesti sitoutua mihinkään järjestelmään. Nasaretilainen ei näyttänyt sitoutuvan yhteiskunnallisesti mihinkään. Hän oli ”syrjäytynyt”, jos käytetään nykyaikaista käsitettä. Kaikissa yhteiskunnallisissa järjestelmissä, vaikka ne ovat hyviä, on aina kyseenalaisia piirteitä.

Otetaan hyvin dramaattinen esimerkki. Ajatellaan vaikkapa Hitlerin Saksaa. Monet yksilöt sitoutuivat siihen järjestelmään. Kun johtavia natsiaatteen kannattajia tuomittiin kuolemaan ja hirtettiin Nürnbergissä, niin useimmat puolustautuivat sillä, että he olivat tehneet vain velvollisuutensa. Samalla tavalla puolustautuivat Romaniassa Securitaten eli salaisen poliisin jäsenet. Lehtitietojen mukaan he puolustautuivat toteamalla, että he tekivät vain velvollisuutensa. Ei ole tiedossa, missä määrin heitä tuomittiin. Nämä näyttävät groteskeilta esimerkeiltä, jos niitä vertaa nykyaikaiseen suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomi ei tietenkään ole niin pahan kynsissä kuin mainitut

esimerkit fasismista ja kommunismista. Ihmisten tekojen taustalla ovat silti samat motiivit. Miksi tavallinen saksalainen perheenisä oli valmis sellaisiin julmuuksiin sodan aikana? Miksi ummistettiin silmät sellaisilta asioilta, jotka näyttivät jälkeinpäin hirvittävyksiltä.

Ihmisen narsismi kiteytyy kahteen käsitteeseen: turvallisuus ja menestys. Kaikki haluavat menestyä tavalla tai toisella. He haluavat myös säilyttää oman ja läheistensä turvallisuuden. Näin tapahtui sekä natsisaksassa että kommunistisissa ja monissa muissa valtioissa. Yksilöt alistuivat siihen järjestelmään ja sitoutuivat siihen. He ummistivat silmänsä vääryyksiltä ja olivat valmiita hirvittäviin julmuuksiin.

Demokraattinen yhteiskunta näyttää paremmalta, ja parempi yhteiskunta se onkin. Tarkoitus ei ole aliarvioida demokraattisen yhteiskunnan hyvyyttä, mutta ihmisten motiivit ovat loppujen lopuksi samat, olipa järjestelmä mikä hyvänsä. Motiivit myös tässä järjestelmässä ovat turvallisuus ja menestys, joissain tapauksissa voisi melkein sanoa; hinnalla millä hyvänsä. Jos Suomi muuttuisi yhtäkkiä sosialistiseksi tai fasistiseksi niin useimmat meistä ummistaisivat silmänsä ja ehkä olisivat valmiita suorittamaan vaadittuja julmia tekoja. Kuka tahansa meistä saattaisi olla valmis tilaisuuden tullen keskitysleirin komentantiksi, jos siitä olisi minulle etua tai se takaisi minun ja läheisteni turvallisuuden.

UT:n ihmiskäsitys pyrkii siihen, että yksilöt tulisivat entistä tietoisemmiksi todellisista motiiveistaan. Näyttää siltä, että ihmisten moraalit on hyvin pitkälle vallitsevan ympäristön moraalit. Jos vallitseva ympäristö vaatii julmia tekoja, niin me olemme usein valmiita siihen. Jos ympäristö vaatii hyviä tekoja niin, me olemme valmiita myös niihin. Ihminen on täsmälleen yhtä hyvä kuin hänen ympäristönsä. Pelkistetyt ilmaisten meissä kaikissa on arvaamatonta pahan energiaa.

Voisi herättää keskustelua vaikkapa siitä, mitä olisi tapahtunut, jos Suomesta olisi tullut 1970-luvulla sosialistinen. Olisiko täällä pantu ihmisiä vankilaan ja osa jopa teloitettu? Jotkut olisivat ehkä vain päättäneet hyötyä tilanteesta tilanteen mukaisesti. Jos oikein julmasti kärjistää, niin moni meistä olisi "uudessa uljaassa sosialistisessa Suomessa" ummistanut silmänsä teloituksilta tai ehkä ollut jopa mukana niissä.

Kaikissa meissä ovat nämä kyseenalaiset yllykkeet, ei vain niin sanotuissa pahoissa ihmisissä. Kaikilla on mahdollisuus hyvään ja pahaan. Tällä kärjistyksellä pyritään vain saamaan meidät kaikki huomaamaan ihmisten tosiasialliset yllykkeet ja se ongelmallisuus, mikä yhteiskunnassa vaadittavasta sitoutumisesta saattaa seurata.

Autuaita kärsivälliset

Kolmas autuaaksi julistus sanoo *Autuaita kärsivälliset: he perivät maan* (Matt 5:5). Tämän tarkoittanee, että lopulta tulevaisuus on niiden ihmisten, jotka kestävät, sietävät ja jaksavat ponnistella. *Perivät maan* on aika väkevästi sanottu. Siihen kätkeytyy syvälinen uskonnollinen ja maailmankatsomuksellinen sanoma. Tuona aikana ihmiset käyttivät paljon kuvakieltä ja usein voimakkaita ilmaisuja. Heillä ei ollut niin pitkälle viljeltyä käsitteellistä ajattelua kuin mitä on nykyaikaisessa tieteessä, filosofiassa ja psykologiassa. *Perivät maan* on kuvakielinen ilmaus siitä, että ne jotka jaksavat, saavat joko palkkion tai heidän jälkensä ja vaikutuksensa näkyy.

Näissä kaikissa autuaaksi julistuksissa on kään-
nösongelmia. Onko kärsivälliset oikea sana? Ehkä siinä voisi olla nöyrät, lempeät, pitkämieliset tai sävyisät, niin kuin jotkut ovat ehdottaneet. Alkuperäinen kreikankielen sana *prays* voisi tarkoittaa myös jotain sellaista. Vuoden 1938 raamatunkäännös sanoo: Autuaita ovat hiljaiset, sillä he saavat maan periä. Vuoden 1992 raamatunkääntäjät ovat kuitenkin valinneet sanan kärsivälliset: autuaita ovat kärsivälliset. Tällä on yhteys siihen, mitä Paavali sanoo ihmisen ahdistuksesta ja kärsivällisyydestä: *kerskauksenamme ovat myös ahdistukset, sillä me tiedämme, että ahdistus saa aikaan kärsivällisyyttä, mutta kärsivällisyys koettele-*

muksen kestämistä, ja koettelemuksen kestäminen toivoo. (Room 5:2-4) Ei voi välttää sitä, että yksilö joutuu jonkinlaisiin koettelemuksiin ja joutuu kärsimään vääjäämättä. Niiden kestäminen on välttämätöntä. Se, joka koettelemukset kestää, hänen voimansa kasvavat. Kärsimysten ja vaikeuksien vastaanottaminen ja sietäminen kuuluu elämään.

Yleisen positiivisen elämänskäsityksen mukaan kaiken pitäisi olla iloista, hauskaa ja onnellista. Näitä me haemme elämässä – sitä ei sovi kieltää. Vain perverssi ihminen hakee tuskaa. Yksilö joutuu joka tapauksessa elämässä hankaliin kokemuksiin ja erilaisiin puristuksiin: niistä voi oppia. Läpikäymiset voivat olla tuskallisia ja ne voivat kestää pitkään. Ihmiset, jotka saavat periä maan, ovat ehkä niitä, jotka ovat onnistuneet läpikäymään vaikeita kokemuksia ja ymmärtävät, että kestäminen, kärsiminen ja ponnistelu kuuluvat elämään. Nämä saattavat olla juuri niitä yksilöitä, jotka ovat tuoneet syviä, vahvoja ja kestäviä elementtejä maailmantapahtumiseen.

He eivät peri maata, kiinteistöjä eikä muutakaan omaisuutta, eivät ainakaan konkreettisesti merkityksessä. Heidät haudataan maahan niin kuin meidät kaikki ja heidän maallinen vaelluksensa päättyy. Näistä ihmisistä jää silti jälkiä, impulsseja ja virikkeitä, jotka ovat kestäviä. Siinä merkityksessä he ovat perineet maan. Esimerkiksi Jeesus Nasaretilainen kävi varmasti läpi hyvin vahvoja ja raskaita koke-

muksia. Hän onnistui kestämaan ja läpikäymään nämä koettelemukset, vaikka ihmisenä hän halusi välttää nämä kokemukset. (Matt 26: 38-39) Niin kuin joistain raamatun kohdista käy ilmi. Hän oli ottanut tämän tehtävän ja vei sen loppuun asti.

Jeesuksen kohtalosta ja elämästä syntyi tavaton impulssi. Uskonnollinen ja teologinen kysymys on, mitä todella tapahtui. Hän jätti historiallisesti ajatellen elämään vahvan virikkeen, koska huomattava osa maapallon väestöstä on kristittyjä. Jeesuksen elämässä ja kamppailussa oli erityistä energiaa, joka levisi sitten Eurooppaan ja laajasti maailmaan.

Miten hän vapautti (vapahti) tai pelasti meidät? Arkikokemuksemme tuntuu puhuvan sitä vastaan, koska elämä ei tunnu kovin vapahtuneelta tai vapautuneelta. Pikemminkin joudumme kohtaamaan kärsimyksiä ja menemään vaikeitten elämän kohtaloiden läpi. Kun esimerkiksi tarkastelemme Vuori- saarnaa, on se selvästi merkki siitä, että Jeesuksen elämä ja puheet ovat jättäneet voimakkaita ideajälkiä. Näissä jäljissä, virikkeissä ja energioissa, jotka vaikuttavat meissä, on jotain vapahduttavaa ja ehkä pitemmän päälle myös jotain pelastavaa. Ihmiset ovat näitä sitten paremmin tai huonommin ymmärtäneet laatimalla uskontunnustuksia ja teologioita.

Pelastus on yksi tärkeimpiä ideoita ihmiskunnan historiassa. Kaikki uskonnot tarjoavat pelastusta.

Lisäksi monet filosofiat ja kaikki poliittiset aatteet tarjoavat pelastusta. Pelastuksen kategoria on näissä sisällä, vaikka siitä ei aina puhuta. Aatteiden, filosofoiden ja monesti myös uskontojen tarjoama pelastus voi olla pelastusta vähintään tietämättömyydestä ja ymmärtämättömyydestä. Ihminen kaipaa aina parempaa olotilaa ja totuutta. Ei siis ole mitenkään tavatonta, että Jeesus Nasaretilaista sanotaan pelastajaksi. Hänessä oli ilmeisesti jotain sellaista voimaa, joka auttaa meitä vapautumaan ja vapahtumaan. Mutta vain, jos me oivallamme ja jos meillä olisi korvat kuulla, mitä hän on sanonut.

Murhe on väline tiedostaa omia motiivejaan ja puhdistautua. Se on vaikea idea ehkä juuri sen takia, että meillä on vallalla ideologia, jonka mukaan ihmisen pitäisi olla onnellinen, ja yksilö on terve, kun hän on onnellinen. Onko ihminen ylipäättään terve? Ihminen on erittäin monimutkainen olento ja meissä on hyvin ristiriitaisia voimia. Edellä on kuvattu narsistisia yllykkeitä: pyydettä, valtaa ja ahneutta. Ilmeisesti on joku lainalaisuus, että ne tuovat mukanaan murhetta meidän elämäämme. Murhe ja kärsimys antavat meille mahdollisuuden tiedostaa tällaisia haluja.

UT:ssa puhutaan paljon laista. Lain käsite on mielenkiintoinen. Toisaalta evankeliumeissa väitetään, että Jeesus on tullut kumoamaan lain ja toisaalta taas, ettei laista saa muuttaa piiruakaan, eikä hän ole

tullut kumoamaan lakia. Evankeliumit ja Uuden testamentin kirjat ovat pinnalta katsoen täynnä ristiriitaisuuksia. Monet ovat luopuneet yrittämästä tulkita niitä, koska ymmärtäminen näyttää mahdottomalta.

Lain käsite on meille nykyään paremmin tunnettu itämaisista uskonnoista. Esimerkiksi buddhismissa ja hindulaisuudessa puhutaan karmasta, moraalisesta syyn ja seurauksen laista. Pelkistetysti ajatus on, että tekemästani hyvästä teosta seuraa minulle hyvää ja pahasta teosta pahaa. Tämä tietysti edellyttää tuon kosmisen tuomarin, lain, moraalisen tai henkisen instanssin, jumalten, karman herrojen tai kostotarien olemassaolon. Niiden näkökulmasta syntyy tekemieni tekojen hyvyden tai pahuuden arvio.

Ongelma on se, että ihminen ei edes aina tiedä, mikä on hyvää ja mikä on pahaa. Hän voi myös välttää kysymästä sitä. Näin hän mahdollisesti tulee tehneeksi pahaa. Moraalinen laki toimii, tiesimmepä tekevämme pahaa tai emme. Tämä on kova laki näin ajateltuna. Ihmisen kyky ymmärtää omaa pahuuttaan on heikko, ja kyky saada hyvää aikaan on vajavainen. Juutalaisuudessa oli ajatus maailmaa hallitsevasta laista. Vanhan testamentin jumala kosti ja oli vihainen, mutta myös armahtavainen ja rakastava.

Paavali oli erityisen tietoinen siitä, että hänen jäsenissään oli toinen tahto. Tuolle tahdolle ei mahda mitään. Me emme pysty toteuttamaan sitä hyvää, jonka tiedämme kyllä olevan olemassa. Paavali näki, että

ihmisessä vaikuttaa kyseenalaisia voimia. Näillä voimilla viitataan samaan asiaan kuin narsistisilla yllykkeillä. Yksilö tulee tehneeksi pahaan halusipa sitä tai ei, koska hyvä on heikko osapuoli hänessä. Paavali ajatteli, että ihminen on todellisessa oravanpyörässä, josta hän ei pääse pois. Hänellä on vain tuho edessä ja hänen vaikea päästä eroon tästä kierteestä.

Paavalilla esiintyy ajatus, että Nasaretilaisen mukana tullut impulssi ei poista moraalista maailmanjärjestystä. Tämä on myös evankeliumeiden näkemys; laista ei poisteta piiruakaan. Juutalaiset yrittivät kuvata moraalin lain muodossa ja pyrkivät noudattamaan luomaansa lakia äärimmäisen tarkasti. Juutalaisuus oli lakiuskonto ja he kuvittelivat, että lain noudattaminen suojaisi heidät jumalan vihalta. He uskoivat pelastuvansa lain noudattamisen avulla.

Paavali, joka oli entinen fariseus, yritti noudattaa tätä lakia pilkulleen. Hän näki asian myöhemmin toisin, Damaskoksen kokemuksen ja Kristuksen kohtaamisen jälkeen. Hän näki, että ihminen on lain noudattamisessa voimaton, eikä mitään toivoa ole. Vaikka Nasaretilaisen esiintyminen ei muuttanut moraalista laista mitään, niin se toi uuden elementin siihen. Paavalin näkemyksen mukaan Kristus toi maailmaan valon (valkeuden), joka pelastaa ihmisen kosmiselta oikeudenmukaisuudelta.

Voiko tällainen sovittaminen olla mahdollista ilman jälleensyntymisen ideaa, joka sisältyy moniin

itämisiin uskontoihin? Kristillisyydessä sitä ei kovin selvästi ole tai ainakin sitä pidetään laajasti kerettiläisyytenä. Ei ole mahdotonta, ettei se voisi kuulua luontevana osana kristilliseen ajatteluun. Kristuksesta käytetään sanoja vapahtaja (vapauttaja), pelastaja ja sovittaja. Nämä ovat hyvin arvoituksellisia sanoja. Mistä Kristus meidät vapahtaa, mitä sovitetaan ja mistä hän pelastaa meidät? Kristus on valo, joka saa aikaan vapahduksen, pelastuksen ja sovituksen. Yksilö on avuton toteuttamaan hyvää ja pelastamaan itse itsensä. Paavalin mukaan vain kääntymällä valoa kohti yksilö voi armosta saada oikeamielisyyden ja pelastuksen. Ehkä Nasaretilainen kävi läpi ihmisen tien ja toi impulssin siihen, että jokainen meistä voisi helpommin juoda kärsimyksen maljan.

Paavali ajatteli, että ihmistä hallitsevat pahat voimat ja hän tiedosti myös itse olevansa niiden kynsisssä. UT:n sanoma on, että tiedostamalla paha hyvää saa yksilössä enemmän tilaa. Paha on voimakas ja hyvä heikko, mikä on tärkeä huomio. Paha pyrkii pitämään meitä hallussaan. Hyvä ei ole mitään vangitsevaa, vaan se on vapauttavaa.

Uuteen testamenttiin on valittu Suomen kielen sana autuas ja se on hyvä sana. Voitaisiin myös käyttää sanaa onnellinen ja sanoa esimerkiksi: onnellisia kärsivälliset. Nykyaikaiselle ihmiselle on vaikea käsitellä, mitä on autuus. Se on aivan erityinen onnellisuuden tila. Henkis-kristillisissä yhteyksissä voi

kokea tunteen, joka on niin ylitsepusuava, että se voittaa kaikki pienet ilot ja onnellisuudet. Eli on olemassa aivan erityistä onnellisuutta, jonka yksilö voi hetkittäin kohdata. Hän ei voi olla jatkuvasti autuas. Autuuden voi kokea vain hetkinä, jolloin hän oivaltaa olemassaoloonsa kuuluvia syvällisiä totuuksia. Hän voi oivaltaa esimerkiksi autuaaksi julistusten sanoman.

Maailman perustassa saattaa olla jotain syvää onnellisuutta. Se tulee ihmisen kohdalle joskus aivan yllättäen ja toisenlaisena kuin mitä olemme kuvitelleet. Me voimme luulla helposti, että olemme sen ansainneet. Jos koemme ansainneemme meitä kohtaavan hyvän olon, ei luultavasti ole kysymys pelkästään autuudesta. Silloin siihen sekoittuu joitain muita vähemmän arvokkaita tunteita.

Maallisessa elämässämme saatamme joskus kokea autuutta, mutta se on varmasti poikkeustila. Meidät on kasvatettu sellaisten maailmankatsomuksellisten näkemysten paineissa, joita voi kutsua luonnontieteelliseksi materialismiksi. Autuuden kokeminen on tällaiselle ajattelutavalle hyvin vierasta ja saatamme kuvitella, että se ei merkitse mitään. Ylimaallisen onnellisuuden kokemus on olemassa ja yksilön koettavissa. Se on tunne, mutta voi sisältää myös ihmisen olemassaolon kannalta tärkeää tietoa.

Autuaita ne, joilla on vanhurskauden nälkä ja jano

Neljäs autuaaksi julistus kuuluu: *Autuaita ne, joilla on vanhurskauden nälkä ja jano; heidät ravitaan.* (Matt 5:6) Siinä on lopussa myönteinen huomautus niin kuin kaikissa autuaaksi julistamisen kohdissa. Tässä julistuksessa esiintyy kummallinen suomenkielen sana vanhurskaus. Ainakin nuoremmissa ihmisissä se herättää epämääräisiä mielikuvia ja kysymyksen, mitä tällainen vanhurskaus on. Käsite saattaa olla vaikea myös muille ja voi ihmetellä, miksi se on säilytetty uudessa käännöksessä. Alkuperäisen kreikan kielen sanan dikaiosyne voi kääntää sanalla oikeamielisyys, joka vastaa alkuperäistä tekstiä hyvin. Eli tämän autuaaksi julistuksen voisi kääntää: Autuaita ne, joilla on oikeamielisyyden nälkä ja jano.

On arvokasta, että yksilö tavoittelee oikeamielisyyttä. Yksi osa tätä sanomaa on, että oikeamielisyys ei toteudu itsestään. Ihminen ei voi vain heittäytyä laakereilleen lepäilemään, Jumalan huomaan tai elämän viemäksi. On tärkeätä, että yksilö pyrkii kohti oikeamielisyyttä, vaikka oikeamielisyys on vajavaista.

Oikeamielisyys on lähellä oikeudenmukaisuutta. Oikeamielisyys on laajempi ja syvempi käsite. Pysyykö ihminen olemaan oikeamielinen? Jumalasta sanotaan, että hän on täydellinen, ja oikeamielisyyden

katsotaan kuuluvan Jumalan ideaan. Paavalilla tuntuu olevan sellainen positiivinen käsitys, että yksilö voi saavuttaa jonkin määrän oikeamielisyyttä ja olla siltä osin täydellinen. Meitä kehoitetaan olemaan täydellisiä niin kuin Jumala on täydellinen. (Matt 5:48) Se on ankara vaatimus. Täydellisyyden vaatimus tarkoittaa muun muassa sitä, että meidän ei pitäisi katsoa olevamme tuomioissamme oikeudenmukaisia.

Evankelistoilla ja Paavalilla tulee esiin ajatus, ettei ihmisen pidä tuomita. Paavali toteaa, että kun itse olet samanlainen niin älä tuomitse muita. (Room 2:1,3) Sanotaan myös, että samalla mitalla sinua tuomitaan kuin sinä tuomitset itse. (Mark 4:24, Luuk 6:38) Tässä on hyvin syvälinen näkökulma. Me langetamme lähimmäisistä ja kilpailijoista omia tuomioitamme. Jos tarkastelemme tuomitsemisemme hetkellä vallitsevia tunnelmia, niin havaitsemme, että ne ovat kyseenalaisia. Ihmisen tuomiot eivät luultavasti koskaan ole täysin oikeamielisiä tai oikeudenmukaisia.

Yhteiskunnan on välttämätöntä harjoittaa oikeustointia ja tuomita ihmisiä vaikkapa sakkoihin tai vankilaan. Näin joka tapauksessa tapahtuu, on tapahtunut ja tulee aina tapahtumaan. Meidän arvostelumme toisten toimista ei luultavasti koskaan ole kuitenkaan täysin oikea. Me emme tunne kaikkia asiaan vaikuttavia seikkoja yksityiskohtaisesti kuten tekijän menneisyyttä ja motiiveja, emmekä voi ottaa niitä huomioon käytännön oikeustoimissa.

Meillä on usein sellainen merkillinen tunne, että jostain syystä minä tuomitsen oikein, minä tiedän kuinka asiat ovat, minä lähden oikeasta lähtökohdasta ja minulla on oikeat arvot. On huonoa itsetuntemusta, jos ei huomaa, että tuomio tai arvostelu voi olla väärä. Oikeastaan meidän tulee pidättäytyä ihmisten arvostelusta. Pidättäytyminen ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö tuomitseminen elä meissä. Ei pidä kuvitella, että pelkästään pidättäytyminen tuomitsemisesta merkitsisi sitä, ettenkö jossain sieluni sopukoissa tuomitsisi siitä huolimatta. Tässä on kyse vallan narsismin eräästä puolesta. Tuomitsemalla asetumme kohteemme yläpuolelle.

Tässä näkyy ihmisen eksistentiaalinen tragiikka. On tärkeätä tavoitella hyvää ja oikeamielistä arvostelua, mutta ei pidä kuvitella, että me saavuttaisimme sen. Tämä on ikävääntuntuinen ristiriita. Vaikka me ulkonaisesti olisimme yhteiskuntakelpoisia, niin ei ole mitään takeita siitä, etteivätkö todelliset yllykkeet meissä olisi aivan jotain muuta. Yksilö on juuri tällä tavalla jännitteinen ja ristiriitainen, eikä pysty täyteen oikeamielisyyteen omin voimin. Evankeliumeissa esiintyy vertauskuva, jossa saastainen henki lähti ihmisestä ja etsi itselleen paikkaa. Se kuitenkin päätti palata takaisin ja löysi entisen huoneensa lakaistuna ja kaunistettuna. Tästä saastainen henki sai innoituksen hakea mukaansa seitsemän vielä pahempaa henkeä. (Luuk 11:24-26) Tässä luultavasti halutaan myyttisen

kuvan muodossa kertoa, että emme ehkä voi lopullisesti siistiä huonettamme. Emme ainakaan niin täysin, ettei sinne jostain jokin demoni pääsisi sisään.

Jos ihminen kaipaa aidosti ja syvällisesti oikeamielisyyttä niin se saattaa työntää syrjään meissä olevan vääramielisyyden. Tämä on myös yksi viesti, joka sisältyy tähän julistukseen: *Autuaita ne, joilla on oikeamielisyyden nälkä ja jano*. Aito pyrkimys oikeamielisyyteen ja oikeansuuntainen innostus johtaa ehkä lopulta siihen, että kilvoittelijat ravitaan. Hyvästä teosta seuraa jotain hyvää, vaikka me emme aina ymmärrä maailman lainalaisuuksia.

Jumala on hyvä käsite. On vaikea tietää, mikä jumala on tai onko jumalaa edes olemassa. Jumalan olemassaoloa pohtivan kysymyksen asettaminen on tärkeitä, vaikka sitä ei voikaan todistaa. Se jää varmasti uskon tai luottamuksen asiaksi. Jumalan täydellisyyss kuvaa vasten voimme käsitellä ja punnita omassa mielessämme esimerkiksi moraalisia kysymyksiä. Jo se on valaisevaa, kun ajattelemme, että jumala on luotu meidän mielessämme tavallaan ihmisen epätäydellisyyden vastakuvaksi ja täydellisyyden toteuttajaksi esimerkiksi oikeamielisyydessä.

Oikeamielisyys näyttää vaativan suurta viisautta. Evankeliumissa on kohta, jossa todetaan, että teidän tulisi olla viisaita kuin käärmeet (Matt 10:16). Viisauden ohella puhutaan lapsenkaltaisuudesta. Evankeliumeissa lapsenkaltaisuus liittyy kohtaan (Matt

18:1-6; Mark 9:33-36; Luuk 9:46-48), jossa oppilaat²⁷ alkoivat Jeesuksen selän takana väittelemään jopa kiistelemään siitä, kuka heistä on suurin. Oppilaat eivät olleet lainkaan vapaita inhimillisistä kiusauksista. Heidän kerrotaan todella ryhtyneen pohtimaan, että kuka heistä on suurin. He olivat ehkä oivalta-
neet, että Jeesus Nasaretilainen on suuri opettaja ja tietäjä. He rupesivat keskustelemaan, että kuka heistä on jumalasta seuraava, jos käyttää tuttua suomalaista sanontaa.

Ihmisen peruskiusaus on, että hän haluaa olla suurin ja kaunein, kuten nyrkkeilijä Muhammed Ali aikoinaan sanoi. Saatamme kuvitella itsemme jopa jumalan kaltaiseksi. Tätä on kutsuttu teomaniaksi. Se on suomeksi käännettynä jumalhulluus, harha, jonka mukaan yksilö luulee olevansa jumala. Suuri erehdys on luulla olevansa jumala tai kuvitella saavansa viestejä jumalalta. Silti ihmisen sielun pohjalla asuu jumalallisen täydellisyyden kaipaus.

Jeesus asettaa lapsen vastakohtaksi tälle suuruuden viekoitukselle (Luuk 9:46-47; Matt 18:1-2). Lapsi on vielä varsin viaton²⁸ olento ja tällaisena hyvä vertauskuva viattomuudesta. Hänessä on toki pyyteitä

²⁷ UT:n suomalaisissa käännöksissä käytetään sanaa opetuslapset. Perustellumpaa on käyttää sanaa oppilaat, koska kaikki Jeesuksen opetuslapsiksi nimetyt seuraajat olivat aikuisia miehiä.

²⁸ Suomenkielen sana viaton on hyvin kuvaava, ja se tarkoittaa vailla vikaa eli vailla narsistisia yllykkeitä.

elämää kohtaan. Lapsi ei kykene vielä hallitsemaan halujaan, eikä häneltä voida sitä vaatiakaan. Hänen yllykkeensä ovat heikkoja, koska ne eivät ole vielä heränneet. Lapsen kyvykkyys ei ole vielä sekään kehittynyt, mistä johtuen halujen ulottuvuus maailmaan ei ole laaja.

Aikuisissa on narsistista raivoa ja saavuttamisen intohimoa. Yksilön narsismi on huipussaan, kun hän tulee keski-ikään. Narsismin äärimmäinen ilmentymä on, että haluan olla jollain tavoin suuri. Meidän pitäisi tulla sielultamme yhtä viattomaksi kuin lapsi. Silloin me ehkä voimme ottaa vastaan jotain, joka rakentaa elämäämme uudella tavalla. Tämä liittyy Jeesuksen kamppailuun erämaassa paholaisen kanssa, jossa hänen sanotaan selvittäneen suhteensa kiusaaviin voimiin.

Yllykkeiden oivaltaminen, tiedostaminen ja niiden kanssa painiminen kuuluu elämään. Se edellyttää mielenmuutoista eli metanoiaa. Käsillä oleva autuaaksi julistus viestii, että on tärkeää pyrkiä kohti oikeamielisyyttä. On silti hyvä tietää ihmisen rajalliset mahdollisuudet olla aidosti oikeamielinen.

Nasaretilaisen näkemyksessä on keskeistä, että jo mielen tason tapahtumat ovat olennaisia. Jos olet katsonut naiseen himoiten, olet tehnyt jotain väärää. Väärää ei ole pelkästään se, että toimit tietyllä tavalla, vaan mitä sinun mielessäsi liikkuu, on jo tärkeää. Mielen sisältöjä täytyy jo arvioida moraalisesti. UT:n

sanoman mukaan on tärkeätä, että yksilö olisi tietoinen siitä, mitä hänen mielensä tuottaa. Hänen täytyy tehdä tiliä itsessään olevan pahan, synnin tai moraalisen erehdyttäjän kanssa.

Perisynti tarkoittaa, että narsistiset yllykkeet ovat ihmisen olemuksessa aina läsnä. Lapsessa nämä kyseenalaiset yllykkeet eivät ole vahvasti heränneet. Ne ovat joka tapauksessa hänessä tulossa esiin. Lapsi on vain toistaiseksi viaton, koska hän on kehittymätön. Hän on kuitenkin syntynyt niihin samoihin yllykkeisiin, jotka meissä heräävät vähän kerrassaan. Tämä peritty asetelma kuuluu ihmisen kehitykseen, ja sitä voidaan kutsua perisyntiksi. Se periytyy geneettisesti sukupolvelta toiselle.

Yksilön on tunnettava sisäinen maailmansa. Kaikkien meidän elämässä on jaksoja, jolloin menemme vauhdilla, emmekä tutki itseämme. Tulee myös aina elämänvaiheita, jotka pysähdyttävät meidät. Vaikeudet ja kärsimykset eivät ole välttämättä huonoja jaksoja elämässämme. Saatamme jälkeenpäin ajatella, että se oli parasta kun oli pahinta.

Evankeiumeissa olevia vertauksia on tulkittu niin, että ihmisen on käytettävä ja kehitettävä kykyjään (talenttejaan). Yksi merkittävä kyky on tiedostaa ja oivaltaa, mitä hänessä itsessään tapahtuu. Siitä hänen on otettava selvää, oikeamielisesti ja rehellisesti. Voidaan silti kysyä, kuinka syvällisesti se on mahdollista ilman valoa ja armoa.

Kristillisyys ja psykodynamiikka ovat kulkeneet eri teitä, vaikka yhtymäkohtia on sielunhoidossa. Kristillisyys on ollut niin teologisoitunutta, kankeata ja dogmaattista, että se on muuttunut pinnalliseksi. UT:n ymmärtäminen on käynyt hankalaksi ja sen ideat ovat ikään kuin sumuverhon ja patinan takana. Uutta testamenttia kannattaa lukea muilla kielillä tai mahdollisesti alkukielellä. Silloin voi parhaassa tapauksessa nähdä, mitä evankeliumeissa todella lukee.

Ei ole nähty, että evankeliumin sanoma on hyvin psykodynaamista opetusta. Kristillinen impulssi on niin syvässä eurooppalaisessa ja laajemmin länsimaisessa kulttuurissa, että se ollut salaisesti tuottamassa nämä psykodynaamiset ajatustavat. Psykodynaamisen tiedostamisen impulssi on hyvin kristillinen, vaikka se ei näytä olevan sen kanssa missään tekemisissä. Tämä ei tarkoita, että itämaisessä ajattelussa, vaikkapa buddhismissa, ei olisi pyrkimystä ihmisen tiedostamiseen.

Monissa henkisissä suuntauksissa on se ongelma, että kun niissä puhutaan itsetuntemuksesta, niissä puhutaan enemmänkin ihmisen henkisen alkuperän tuntemisesta. Kristillisyydessä esiintyvä sana henki on historian kuluessa vääristynyt hengellisyydeksi. Kuollut hengellisyys ja henkisyys eivät ole tärkeitä. Paavali toteaa, että tärkeämpää on jollain tavoin tulla toimeen sen pahan kanssa, mikä on täällä maa-

ilmassa. Ennen kaikkea on selvitettävä suhdettaan sen pahan kanssa, jonka voi tiedostaa omassa itsessään.

On hyödyllistä ajatella, että maailmassa on kaikkietävä jumala, joka näkee kaiken. UT:ssa sanotaan, että kaikki salaisuudet tulevat julki. Se paha, jota yritän salata ja peittää, ei lopulta pysy salattuna. Useimmiten emme edes tiedosta todellisia aikomuksiamme ja motiivejamme. Arjessa harjoitamme pientä vilppiä, ajattelemme ikäviä asioita muista ihmisistä ja puuhaamme mitä tahansa arveluttavaa lukittujen ovien takana. Ajattelemme, ettei sitä kukaan huomaa. On kehittävää lähteä siitä, että mikään ei ole loppujen lopuksi salassa korkeammalta taholta.

Jeesusta temppeleihin tuotaessa vanha Simeon sanoo Marialle (Luuk 2:34-35), Jeesuksen synnyttäjälle, että sinunkin sydämesi läpi on miekka käyvä ja salaisuudet tulevat julki. Tämä on mainio myyttinen kuva siitä, että kirkas miekka lyö meidän alempaan sielunosaamme ja sen seurauksena alkavat salaisuudet paljastua. Se ei tarkoita ihmisen korkeampia salaisuuksia, niin kuin monet ylihenkistyneet liikkeet saattaisivat ajatella. Kiusauksen siemen on erittäin lähellä, kun ajatellaan, että ihminen on korkea henkinen olento. Kun miekka lyö, paljastuu todellinen luontomme. Kirkkaimpina hetkinä voimme selvästi nähdä matalatasoisuutemme. On väärä näkemys, että vain nuo toiset ovat moraalisesti alamittaisia.

Raadollisuutemme ja kyseenalaisten motiiviemme tiedostaminen on UT:n keskeisimpiä piirteitä. UT:n tavoite on auttaa yksilöä löytämään oma raadollisuutensa. Tämä tuntuu kovalta emmekä luonnollisesti jaksa kiinnittää huomiota siihen kaiken aikaa. Myös meidän pyrkimyksemme sisältävät arveluttavia juonteita. Se ei tarkoita, että me olemme vain pahoja, vaikka paha kulkee aina lähellämme.

Autuaita ne, jotka toisia armahtavat

Vuorisaarnan viides autuaaksi julistus kuuluu: *Autuaita ne, jotka toisia armahtavat; heidät armahdetaan.* (Matt 5:7) Mitä armahtaminen tarkoittaa? Laajasti käsittäen armahtaminen tarkoittaa lähimmäisenrakautta ja toisen ihmisen ehdotonta hyväksymistä. Kapeasti käsittäen se tarkoittaa samaa kuin anteeksi antaminen. Molemmissa merkityksissä armahtaminen on tiedostamiskysymys.

Huomatessamme, että ihmiset rikkovat moraalia tai tekevät vääryyttä varsinkin meille, niin on luonnollista, että me tuomitsemme heidät. Se on inhimillinen defenssi tällaisessa tilanteessa ja väärä teko synnyttää meissä vihaa. Emme aivan helposti anna anteeksi sitä, jos joku tekee jotain loukkaavaa meitä kohtaan. Pinnallisesti ajatellen on helppo sanoa, että antakaa anteeksi, ja ihmiset saattavat toimia sen mu-

kaisesti. Anteeksi antaminen ei kuitenkaan ole ulkoinen, vaan ennen kaikkea sisäinen toimi.

Jos ymmärtää itsessään vallitsevia yllykkeitä, on luultavasti valmiimpi antamaan toisille ihmisille anteeksi tai armahtamaan heitä. Ainakin sanan armahtaa siinä merkityksessä, ettemme mene tuomitsemaan tai rankaisemaan heitä. Pääidea on, että huomaamme samojen yllykkeiden toimivan paitsi meissä itsessämme niin myös noissa toisissa ihmisissä. Siksi meitä kehoitetaan armahtamiseen.

Kysymys ei ole vain hyvästä tahdosta tai asenteesta, vaan kysymys on sen tiedostamisesta, että samat voimat vaikuttavat meissä kaikissa. Ehkä tällöin ymmärrämme antaa anteeksi ja hyväksymme lähimmäisemme ehdoitta. Usein on kyse mielenliikkeiden tai tekojen moraalista arvioinnista, ei pelkästään tiedostamisesta. Meitä kehoitetaan vartioimaan sisäistä elämäämme.

Monesti meistä tuntuu, että se mitä me teemme on oikeutettua ja se mitä muut tekevät ei ole oikeutettua. Tarkkailemalla puhumistamme ja muiden ihmisten puheita huomaamme päivän mittaan olevamme todella armottomia toisiamme kohtaan. Emme antaisi armoa toisten heikkouksille, vaikka yleensä ymmärrämme omia heikkouksiamme. Meillä ei ole tällöin riittävää ”synnintuntoa” eli tietoisuutta omista yllykkeistämme.

Kaikki paha, mikä maailmassa tapahtuu, ei ole tietoisuutta. Tässä kannattaa muistaa, mitä Jeesuksen ker-

rotaan ristillä sanoneen (Luuk 23:34): *Isä anna heille anteeksi. He eivät tiedä, mitä tekevät.* Jeesus osoitti syvää ymmärrystä, kun hänen tuomitsijansa ja vainoajansa teloittivat hänet kansanjoukkojen yllytyksestä. Vaikka olemme moraalisesti vastuullisia teoistamme, niin tosiasiasa emme aina ymmärrä, mitä me teemme. Armeliaisuus ja armahtavaisuus perustuvat tähän oivallukseen.

Paavali (Room 2:1-3) korostaa, että ihmiset ovat samanlaisia ja tekevät periaatteessa samoja tekoja. Miksi mennä tuomitsemaan toista, kun itse olet samanlainen? Minusta löytyvät samat yllykkeet kuin muistakin. Itsensä tuntemisen kautta kehittyvä ihmistuntemus. Siksi minä voin ymmärtää, miksi yksilöt toimivat tietyllä tavalla ja on helpompaa antaa anteeksi tai armahtaa heitä. Mielellämme me löisimme ja rankaisisimme; meidän on vaikea toimia armeliaasti. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa meidän etumme ja arvovaltamme ovat vaarassa.

UT:ssa esiintyy huomautuksia siitä, että Jeesus tiesi, mikä ihminen on (Joh 2: 24-25). Hän tiesi millaisista sielunliikkeistä ja yllykkeistä meidät on rakennettu. Siksi hän ymmärsi, miten yksilöt tulevat toimimaan. Kysymys on syvästä itsetuntemuksesta ja ihmistuntemuksesta. Hän oli selvittänyt suhteensa niihin tekijöihin, jotka hänessä vaikuttivat. Hän oli kokenut ihmisenä olemisen.

Isä meidän -rukouksessa vanhassa raamatun käännöksessä (1938) sanotaan (Matt 6:12): *Ja anna meille meidän velkamme anteeksi, niin kuin mekin annamme anteeksi meidän velallisillemme.* Alkuperäinen kreikankielinen versio puhuu nimenomaan velasta. Nykyinen luterilaisen kirkon käyttämä katekismus sanoo, ehkä nojaten Luukkaaseen (Luuk 11:2–4): *Ja anna meille meidän syntimme anteeksi, niin kuin mekin anteeksi annamme niille, jotka ovat meitä vastaan rikkoneet.* Tässä velka on muuttunut synniksi eli jäljempänä esitettävän tulkinnan mukaan velkasynniksi²⁹.

Ilmeisesti me teemme velkaa, kun toimimme täällä niin kuin toimimme. Isä meidän -rukous näyttää väittävän, että velkaa syntyy tekojemme pohjalta. Se paha, jonka olemme tehneet, säilyy jollain tavalla. Tämä on siinä merkityksessä armoton laki, että jos teemme pahaa niin siitä seuraa meille kokemuksia, jotka ehkä ”kuittaavat” sen velan, jonka olemme tehneet. Isä meidän rukouksessa pyydetään armahdusta tästä laista. Mielellämme soisimme, että meille annettaisiin velat anteeksi, vaikka me emme ole taipuvaisia antamaan anteeksi velkaa toisille. Emme mielellämme armahtaisi, vaan näkisimme että ihmisten kuuluisi saada rangaistus. Saatamme miettiä kosto,

²⁹ Ks. jäljempänä synnin kolmijaosta artikkelissa Psykodynamiikka ja kilvoittelu, lännen ja idän tie.

toivomme pahaa ja haluaisimme olla itse laki, toimia lakina.

Isä meidän -rukouksessa yritetään vedota korkeampiin tahoihin, että meille kertynyt velkasynti annettaisiin anteeksi. Edellytyksenä sille tuntuu olevan se, että meidän täytyisi myös itse olla samalla armah tavaisia toisia kohtaan. Jos emme armahda lähimmäistä, niin ilmeisesti me sidomme hänet itseemme. Jos emme päästä häntä irti antamalla anteeksi, niin ei meitäkään vapauteta. Tärkeää on vapautua pahasta, kuten Isä meidän rukouksen viimeinen jae toteaa – *ja päästä meidät pahasta*. Paha täytyy tunnistaa ja voittaa, mutta siihen tarvitaan lopulta myös armoa.

Ajattelipa uskonnollisesti tai ei, elävässä elämässä huomaa monesti, kuinka anteeksianto helpottaa. Toinen ihminen on vapautettu ainakin meidän mielikuvissamme. On vaikea tietää helpottaako se tuota toista yksilöä. Välillisesti se saattaa helpottaa myös häntä, mutta se helpottaa ennen kaikkea meitä. Jos emme anna anteeksi, me ikään kuin haluamme ylläpitää sitä velkaa, jota hän on tehnyt.

Missä määrin on luvallista ottaa kosto tai laki omiin käsiin? Yksilön ei kuulu mennä kostamaan, ikään kuin hän olisi oikeassa ja tietäisi, miten täytyy toimia. Koska olemme inhimillisiä ihmisiä, niin luultavasti tuomiomme olisivat vääriä. Meidän kaikkien täytyy pidättyä lain ottamisesta omiin käsiimme. Meidän täytyy antaa ”korkean tuomarin” eli juma-

lan hoitaa mahdollinen tuomio meidän puolestamme, koska hän toimii aidosti oikeudenmukaisesti toisin kuin me.

Velka luultavasti tarkoittaa teoista jäänyttä ydintä, jossa on meidän tekojemme tulos moraaliselta näkökulmalta arvioituna. Luonnontieteellisen materialismin aikana meidän on vaikea ajatella, että mitään tällaista lainalaisuutta olisi olemassa. UT:n mukaan velkaa muodostuu aina. Onko Jeesuksen elämän seurauksena tapahtunut, jotain joka auttaa meitä jollain tavoin vapahtumaan tai pelastumaan eli pääsemään irti tästä velasta. Tapahtuuko siinä velan sovitus? Ne ovat vaikeita kysymyksiä todistettavaksi.

Paavali näki ihmisen tilanteen ankeana. Velkaa tulee kaiken aikaa lisää sen vuoksi, että me emme ole selvillä todellisista motiiveistamme. Saatamme tietää, mikä olisi oikein, mutta me huomaamme olevamme heikkoja hyvässä (Room 7:14-25).

Historiallisesti Nasaretilaisen aika oli toisenlainen kuin nykyinen. Ihminen oli sittenkin luultavasti hyvin samanlainen. Yhteiskunnassa hallitsivat valtakoneistot kuten myös tänä päivänä. Juutalaisilla oli omat aatteelliset ja puoluepoliittiset järjestönsä, jotka pitivät valtaa yllä ja lisäksi oli roomalaisten sotakoneisto. Tietysti ne olivat erilaisia kuin valtajärjestelmät nykyaikaisessa länsimaisessa yhteiskunnassa. Ihmiset pyrkivät UT:n kertomusten aikoina niin kuin nykyäänkin saavuttamaan yhteiskunnallisesti

merkittäviä asemia. He tekivät sen tunnustelemalla ajan virtauksia ja tutkimalla muotia ja vallassa olevia käsityksiä.

Ihmisillä on vallan vaisto. He vaistoavat sen, mikä on arvostettua, arvokasta ja mitä kautta pääsee eteenpäin. Se on todella vaistoa siitä, mikä saattaisi olla minulle edullista, ja se on usein tiedotonta. Nasaretilaisen esiintyminen aiheutti tavattomasti huolta juutalaisten keskuudessa, ehkä ei niinkään roomalaisten keskuudessa. Juutalaisten eri puolueiden tai lahkojen edustajat, olivat huolissaan siitä, että syntyy kapina, ja roomalaiset saavat aiheen puuttua väkivaltaisesti tapahtumiin. Jeesuksen pelättiin lietsovan kansaa ja juutalaiset halusivat hiljentää hänet, jotta roomalaiset eivät pääsisi kurittamaan heitä.

Nasaretilainen oli erikoinen henkilö, kirkas ja selkeäjärkinen, oivaltava ja moraalisesti korkeatasoinen. Hän oli suuri uhka vallalle ja arvovalle silloisessa yhteiskunnassa. Nykyaikainen yhteiskunta on tosin kulkenut liberaalimpaan suuntaan, niin että länsimaisissa valtioissa sallitaan erilaisia mielipiteitä ja näkemyksiä helpommin kuin tuolloin. Ihmisen perustilanne on kuitenkin aina sama. Hänessä toimivat edelleen kyseenalaiset motiivit esimerkiksi halu valtaan, pyrkimys olla oikeassa, olla oikeauskoinen ja edustaa oikeaa maailmankatsomusta. Yksilöt reagoivat primitiivisesti ja tiedostamatta, jos he epäilevät, että heidän valtaansa uhataan.

Autuaita puhdassydämiset

Puhdassydämisyys on ankaralta kuulostava vaatimus. *Autuaita puhdassydämiset: he saavat nähdä jumalan.* (Matt 5:8) UT:ssa sanotaan, että pahat ajatukset tulevat sydäimestä (Matt 15:19). Ehkä ne elämyksellisesti tulevat siltä suunnalta tai sydämen alta – tämä on jälleen kuvakieltä. Joka tapauksessa tämä kohta tuo esiin sen, että meidän sydämemme ei ole puhdas. Tässä yhteydessä voi puhua mielestä ja sanoa, että mielemme ei ole puhdas. Ihminen voi pyrkiä sydämen tai mielen puhtauteen. Tähän liittyy hämmentävän suuri lupaus: he saavat nähdä jumalan. UT sisältää ristiriitaisia väitteitä. Siellä on myös sanottu, että kukaan ei ole nähnyt jumalaa eikä kukaan häntä näekään, sen takia tätä lupausa ei voi ottaa kirjaimellisesti³⁰.

Puhdassydämisyys tarkoittaa sitä, että me onnistumme työntämään sivuun mieltämme ahdistavat ja kiusaavat yllykkeet, jotka sumentavat näköalaamme. Me täytymme jollain muulla silloin, kun mielemme puhdistuu. Edellä on jo tosin viitattu raamatunkohtaan, jossa kerrotaan henkilöstä, joka puhdisti huoneensa hyvin perusteellisesti. Saatuaan sen puhtaaksi niin kahta kauheampia demoneja hyökkäsi huo-

³⁰ Tosin Johanneksen evankeliumissa tulee erityisesti esiin, että aikalaiset näkivät jumalan tulleen ihmisten luokse Jeesuksen hahmossa. Jumalan kirkkaus asui Jeesuksessa.

neeseen ja tuhosi kaiken. Mehän saatamme kuvitella ja uskoa olevamme puhtaita tai hyviä. Tosiasiassa sielun pohjalla ja taustalla on tekijöitä, jotka ovat kaikkea muuta kuin hyviä. Me emme voi julistaa itse itseämme hyväksi tai puhtaaksi.

Meillä on arjessa hetkiä, jolloin mielemme on puhtaampi kuin tavallisesti. Näinä hetkinä saatamme oivaltaa asioita kirkkaammin. Puhdassydämys tekee meistä enemmän jumalan kaltaisen. Ei suinkaan siinä merkityksessä, että olisimme suuria kuin jumala vaan nöyriä kuin jumala. Tämä autuaaksi julistus tuo esiin sen, että me voimme periaatteessa saavuttaa puhdassydämyyttä. On vaikea tietää missä määrin se on mahdollista, mutta se on kuitenkin asetettu tavoitteeksi.

Hyvän ja pahan käsitteet ovat arvoituksellisia. Mikä on lopulta hyvää, ei ole aina kaikissa tilanteissa selvää. Aiheuttamalla kipua toiselle ihmiselle tekee monesti paha, mutta joskus kivun aiheuttaminen on välttämätöntä esimerkiksi suuremman pahan estämiseksi. Hyvää on erityisesti se, että ottaa huomioon toisen henkilön edun ja toimii sen mukaan. Voimme silti ajatella monia tilanteita, joissa etunäkökohta on paha. Tästä hyvän ja pahan vaikeaselkoisuudesta johtuen hyvä ja paha käyvät jatkuvaa kamppailua meidän sisimmässämme.

UT:n mukaan paha on kätkeytynyt syvälle ihmisen olemukseen ja ohjailee sieltä tiedottomasti

meidän toimintaamme. Jos tutkimme mieltämme rehellisesti ja tunnistelemme sitä tarkasti, niin huomaamme, ettemme ole kovin puhdassydämissiä. On silti yritettävä uskoa hyvään ja siihen, että yksilö voi päästä kohti puhdassydämyyttä.

Hyvin tyypillistä aikuisen elämässä on huoli ja pelko. UT:ssa kehoitetaan, ettei pitäisi huolehtia ulkoisista seikoista esimerkiksi ruuasta ja vaatteista³¹. Tuskin tätä on tarkoitettu kirjaimellisesti otettavaksi. Se ei tarkoita, että pitäisi elää huoletonta elämää. Huoli voi olla kuitenkin merkki siitä, että meillä on pyyteitä maailman suhteen, emmekä ole puhdassydämissiä.

Mielessämme saattaa olla muita tekijöitä, jotka ovat merkki ”likaisuudesta”. Meillä on ikäviä ajatuksia ja mielteitä: koston, tuomitsemisen ja arvostelun mielikuvia. Mieleemme on arjen keskellä aika tuhrainen. Esimerkiksi pelot, huolet ja ahdistukset ilmaisevat, että niiden taustalla on tekijöitä, joista me emme oikeastaan ole perillä. Ehkä ne hellittävät, jos me saavutamme puhdassydämyyden. Ehkä tällaisen tilan voi tavoittaa ajoittain, mutta lopullisen puhdassydämyyden saavuttaminen on vaikeaa. Näemmekö jumalan, jos sydämemme olisi todella puhdas?

Emme ole nähneet jumalaa, ja silti meitä kehoitetaan uskomaan häneen. Emme tiedä, minkälainen

³¹ Vrt. Matt 6: 25-26.

hän on. Ihminen on heijastanut kaiken hyvän ja täydellisen jumalan käsitteeseen. Hyvän ja täydellisen kaipaaminen on merkki sielussa siitä, että hän tarvitsee jumalan käsitettä. Yksilö voi peilata omaa epätäydellisyyttään tätä täydellisyyden ideaa vasten. Tällöin saattaa esimerkiksi oivaltaa miten tärkeää on puhdassydämyys. Ehkä jumalan ja puhdassydämyyden ideoista saa jotain lohdutusta.

On uskon asia, onko jumala olemassa. Oma kiintoisuus kysymyksensä on, onko tarpeen uskoa jumalaan jostain erityisestä syystä. Pelastaako meidät usko jumalaan? Yleensä kristillisesti ajatellaan, että usko jumalaan on ratkaisevan tärkeää. Voi kysyä, onko usko sinänsä tärkeää. Synnyttääkö liika uskomisen vaatiminen tietynlaisen vallan päätöksen? Mikä osa jää ymmärtämiselle ja tiedostamiselle?

Todellisuuden perustassa saattaa olla jotain, jota me hapuillen tavoittelemme puhumalla jumalasta. Jumalan käsitteeseen liitämme moraalisen oikeudenmukaisuuden (vanhurskauden). Liitämme siihen myös ajatuksen, että pidemmällä aikavälillä oikeudenmukaisuus toteutuisi. Toivottavasti se ei ole turhaa tai väärää kaipuuta, "huonoa uskoa", kuten Jean-Paul Sartre sanoo. Ihmisen traagista kohtaloa on vaikea käsittää, jos emme voi ajatella, että lopulta oikeudenmukaisuus toteutuu.

Emme ehkä haluakaan puhdassydämisiksi. Se on paradoksi. Me emme halua luopua meissä olevista

yllykkeistä, koska maailma lupaa niin paljon. Haluamme maailmalta jotain, ja se on useimmiten ristiriidassa puhdassydämisyiden kanssa. Meissä on itsekäitä pyrkimyksiä ja haluaisimme tulla suuriksi maailman avulla. Suureksi voi tulla omistamalla paljon, saamalla merkittäviä virkoja, tulemalla kuuluisaksi, kirjoittamalla runsaasti kirjoja – näin voi siis kuvitella tulevansa suureksi. Oikeastaan ihmisen pitäisi tulla pieneksi, niin kuin Paavali on asian ilmaissut. Me emme millään halua luopua näistä maailmallisista pyrkimyksistä, pidämme niistä kynsin hampain kiinni. Narsistista suhdetta maailmaan kuvaa hyvin sana itsekkyyys.

Suomen kielen sana ylpeys kuvaa osuvasti suureksi tulemisen kaipausta ja halua. Se tiivistää yhteen kansanomaiseen sanaan sen, mitä tässä teoksessa tarkoitetaan suuruuden ja vallan narsismilla. Ylpeys on erittäin syvä yllyke. Ortodoksiset mystikot ajattelevat, että ylpeys on viimeinen synti, joka on voitettava. Se tulee vielä meitä vastaan, kun kaikki muu on selvitetty.

Ehkä me osaisimme ja ymmärtäisimme luopua narsistisista pyrkimyksistä, jos näkisimme mihin ne johtavat. Todennäköisesti ne johtavat jonkinlaiseen tuomioon, koska olemme toimineet väärin perustein. UT:ssa käytetään hyvin ankaria ja groteskeja kuvia esimerkiksi viimeisestä tuomiosta, ja niitä tuskin kannattaa ottaa kirjaimellisesti (Matt 25: 1-46). Ne ovat sen ajan voimakkaita ilmaisuja siitä, että ihmi-

sen toiminnasta seuraa aina jonkinlainen palaute. Jos toimintamme yllykkeet ja motiivit ovat kyseenalaisia, niin ne kyllä palaavat meidän kokemuspööröimme.

Palautemekanismin ymmärtäminen saattaa johtaa toiveeseen, että palaute tulisi mahdollisimman nopeasti. Tästä voi seurata sellainen ajatus, että kohdatkoon minut niin suuri ahdistus kuin jaksan kestää. Kierkegaardilainen ajatus on, että oivallus syntyy ahdistuksen ja kärsimyksen kautta. Niin kuin aikaisemmin esitettiin: autuaita murheelliset. Jos palautteen tulo kestää kauan, niin me ehdimme tehdä paljon pahaa ennen kuin tekemme tuomitseva vastaus romahtaa niskaamme. Meidän täytyisi luopua suureksi tulemisen pyrkimyksestä, silloin me ehkä voisimme vapautua siitä palautteesta, jota on nimetty vanhakantaisesti tuomioksi. Ehkä välttäisimme näin myös kärsimyksen. Jumala on kärsivällinen ja ihmisen muutos on hidas. Me emme pysty hetkessä muuntumaan toisenlaiseksi, mutta Jumala antaa meidän touhuta ja koetella vaihtoehtoja. Törmälemme aikamme ja törmäilyämme toivon mukaan opimme jotain.

UT on yritys kertoa niille, joilla korvat on, että he tunnistaisivat ja tiedostaisivat pahan itsessään. Ihmisessä on myös rakentavia voimia, niin kuin ilmaisevat kristillisesti sävyttyneet käsitteet usko, toivo ja rakkaus. Ne ovat myönteisiä sielunvoimia, jotka

kantavat elämässä eteenpäin. Tosin nämä eivät ole sinänsä pelkästään kristillisiä käsitteitä, vaikka ne ovat sellaisiksi leimautuneet. Paavali oli suuri ihmistuntija ja hän tunnisti, että ihmissielussa on uskoa, toivoa ja rakkautta. Hän liitti ne omaan kristilliseen näkemykseensä. Niitä voidaan käsitellä tästä huolimatta erillään uskonnollisista tulkinnoista³².

Rakkaus on voimakas sana ja sen vuoksi käytetään kevyempiä ilmaisuja kuten pitää ja tykätä. Myös kiintymys on hyvä käsite ja sitä voi käyttää rakkauksen sijaan. Me olemme kiintyneitä läheisiimme, lapsiimme, vanhempiimme, sukulaisiimme, työtovereihin ja naapureihimme. Kiintymys on yksi sielunvoima, joka hakee kohteensa ja aina olemme kiintyneet johonkin. Suomen kielen sana rakkaus on raju sana, voimakkaampi kuin ehkä monissa muissa kielissä.

Kiintymys tai rakkaus ei ole aina puhdas. Kun olemme kiintyneet läheisiimme, me ajattelemme heidän etuaan ja toivomme heille hyvää, mitä ei sinänsä voi pitää pahana. Saatamme kuitenkin epäoikeutetusti ja vilpillisesti ajaa läheistemme etua. Monesti me puolustamme lapsiamme, vaikka siihen ei olisi syytä. Toivomme heille hyvää, vaikka ymmärtäisimme, että tietyt vastoinkäymiset ja kärsimykset saataisivat olla heille hyväksi. Me ajamme oman käsityksemme mukaan heidän parastaan, joka voi olla

³² Ks. tarkemmin Turunen, Kari E. Ihmisen ymmärtäminen, 73-89.

vastoin kaikkea oikeudenmukaisuutta. Emme ole niin puhdassydämissä, että edes rakkautemme tai kiintymyksemme olisi puhdasta.

Rakkaus voi silti esiintyä puhtaana. Parhaimpana ja herkimpinä hetkinä voi tunnistaa rakkauden liikkeen itsessään. Silloin ei ihmettele, että jotkut ovat kokeneet sen tärkeimmäksi voimaksi maailmankaikkeudessa. Ongelma on, että rakkaudeksi kutsuttu sielunilmiö on hyvin hautautunut muun sielunelämän paineiden alle. Me emme kykene aktivoimaan sitä, se on ikään kuin sumun peitossa.

Psykologian piirissä voi törmätä sellaisiin käsityksiin, että ihminen on pelkästään raadollinen olento. Psykologian teoriat ja näkemykset saattavat olla hyvin kyynisiä. Hyvä ei ole mikään olennainen kategoria psykologiassa. Miten voimme saada puhtaan sydämen, ja voimmeko uskoa puhdassydämissyyden mahdollisuuteen? Se on mahdollista ja puhdassydämissyys vahvistuu, kun tiedostamme meissä vaikuttavia yllykkeitä.

Jeesus Nasaretilainen oli siinä merkityksessä ihminen, että hän tunsu inhimillisiä tunteita esimerkiksi vihaa ja sääliä. Hän eli varmasti myös uskosta, toivosta ja rakkaudesta, vaikka ilmeisesti hänen uskonsa välillä horjui. Hän oli puhdassydämissyyden radiikaali.

Jos on olemassa armo, joka antaa meille oikeamielisyyden niin ilmeisesti se antaa myös puhdassydä-

misyyden. Armo (kharis) voidaan kääntää sanalla lahja. Saatamme saada lahjana jotain, jos me itse olemme voimattomia oikeamielisyyden tai puhdas-sydämisyyden tavoittelussa. Vaikea on kuvitella, että me saisimme ne täysin ilman minkäänlaista omaa ponnistusta. Syvimmältään se ehkä tulee lahjana, koska saatamme itsetuntemuksen pohjalta oivaltaa, että emme ole ansainneet niitä. Todistuksena armon aitoudesta on, että se yllättää kokijan. Kristilliset totuudet avautuvat arvaamattomasti. Silti ei ole kysymys vain siitä, että uskotaan, kysymys on myös tunnustamisesta, tiedostamisesta ja ymmärtämisestä.

Autuaita rauhantekijät

Tässä autuaaksi julistuksessa puhutaan rauhantekijöistä: *Autuaita rauhantekijät: he saavat jumalan lapsen nimen.* (Matt 5:9) Rauha on keskeinen kristillinen käsite. Rauhalla on ainakin kaksi merkitystä: toisaalta se on yhteiskunnallinen tai sosiaalinen olotila, toisaalta se tarkoittaa myös mielenrauhaa.

Aluksi kiinnitetään huomiota yhteiskunnalliseen rauhaan. Ilmeisesti tässä halutaan sanoa, että henkilöt, jotka toimivat rauhan edistämiseksi, ovat onnellisessa asemassa. Heistä sanotaan, että he saavat jumalan lapsen nimen. Mitä tämä vertauskuva tarkoittaa? Rauhantekijöiden mieli kohoaa tarkastelemaan

inhimillistä yhteiskuntaa jostain korkeammasta näkökulmasta. He ymmärtävät paremmin yhteiskunnan merkityksen ihmisen kehitykselle ja pääsevät tarkastelemaan maailmaa ikään kuin jumalallisesta perspektiivistä.

Äärimmäinen rauhan vastakohta on sota, joka on todellista intohimojen leikkiä ja ihmisen koko raadollisuus tulee siinä havainnollisesti esiin. Ihminen on potentiaalisesti tavattoman julma. Sodat alkavat usein viattomilta näyttävistä pyyteistä. Yksilöt katsovat oikeudekseen tavoitella asioita, joita toiset taas pitävät ominaan. Intohimot ruokkivat toisiaan ja kieltoutuvat yhä suuremmaksi vyyhdeksi ja lopulta lähes kaikki ovat siinä mukana.

Onko olemassa oikeutettua väkivaltaa? Se on kristillisesti ajatellen vakava kysymys. UT:ssa kehoitetaan kääntämään toinenkin poski, jos toiselle poskelle lyödään. Tämä tarkoittaa, että rauhantekijän on kestettävä halveksuntaa eikä hän vastaa siihen halveksunnalla. Sillä tuskin tarkoitetaan, ettei ihminen voisi puolustaa tärkeäksi katsomiaan arvoja ja suojella lähimmäisiään. Onko olemassa oikeutettua sotaa? Voiko kristillisin perustein kieltäytyä sodasta? Meneekö yhteiskunnan päätösvalta yli yksilön? Nämä kysymykset ovat erittäin vaikeita, eikä varmoja helppoja vastauksia ole. Yleisemmästä näkökulmasta sota voinee olla oikeutettu, mutta sodissa tapahtuu aina julmuuksia ja vääryyksiä. Sota on hirvittävin asia, mikä

ihmistä ja yhteiskuntaa voi kohdata maanpäällisessä elämässä.

Rauhaa ja levottomuutta esiintyy myös pienemmissä yhteisöissä, vaikkapa työelämässä ja perheissä. Niihin kehittyi ilmiöitä, jotka ovat rauhan vastaisia. Jos halut ja pyyteet olisivat paremmin kurissa, niin rauha säilyisi. Intohimojansa kontrolloimaan pystyvät ihmiset levittävät rauhaa ympäristöönsä. Yhteisöjen rauha järkkyy, jos intohimot pääsevät riehumaan.

Tämä liittyy mielenkiintoisesti vallan narsismiin. Itsetuntemus auttaa huomaamaan, että jokaisessa meissä on vallan halua. Filosofi Friedrich Nietzsche totesi kuuluisassa lauseessaan, että ihmisessä on ”tahto valtaan”. Hän oli itse syvissä psyykkisissä vaikeuksissa lähes koko elämänsä ajan. Nämä vaikeudet antoivat hänelle tilaisuuden tiedostaa itseään. Nietzsche huomasi, että tahto valtaan on tosiasia.

Nietzschen mielestä kaikessa on kysymys vallasta ja valtataistelusta. Hän ajautui kyyniseen ihmiskäsitykseen. Vaikka hän tiedosti näin oivallisesti inhimillisen tahdon valtaan, niin hän ei ymmärtänyt että ihmisessä voi olla samaan aikaan myös hyviä pyrkimyksiä. Vallan tiedostaminen muuttaa vähitellen sen muotoa, eikä se riehu enää niin primitiivisesti kuin se riehuisi ilman tiedostamista. Tärkeätä on havaita, että tiedostaminen muuttaa ylllykkeitä. Rauhan tekemisessä keskeinen idea on jokaisessa meissä olevan

vallan narsismin voittaminen. Jos me onnistumme laittamaan suitset vallan tahdolle, niin se edistää rauhaa meidän ympärillämme.

Suomessa on saatu elää pitkään rauhan aikaa ja se johtunee siitä, että on ollut ihmisiä, jotka ovat osanneet rauhoittaa tilannetta. Nämä henkilöt eivät ole provosoineet omilla intohimoillaan muita levottomuuteen tai vastaiskuihin. Globaalisti sodat ovat kuitenkin aina läsnä. Unelmat tuhatvuotisesta valtakunnasta kuvastavat puolestaan sitä, että toivo pitkäaikaisesta rauhan tilasta elää.

Ihmiset eivät pääse eroon intohimoistaan ja voivat aika huonosti työpaikoilla ja monissa muissa yhteisöissä. Yhteiselämä on vaikeaa. Jos narsistiset yllykkeet toimivat meissä esteettömästi, niin me emme ole rauhantekijöitä. Ulkonaisesti voidaan ajatella, että kansalaiset jotka ovat rauhanliikkeissä, ovat rauhantekijöitä. Näin voi olla, mutta tässä UT:n kohdassa on varmasti kysymys syvemmästä asiasta. Ovatko rauhantekijät tunnistettavissa? Emme voi varmuudella sanoa, kuka on rauhantekijä ja kuka ei.

Myös Nasaretilainen näytti aiheuttavan epäso-pua ja levottomuutta. Fariseusten näkökulmasta hän ei vaikuta pelkästään rauhantekijältä, vaan hän oli suorastaan levottomuuksien lietsoja. Heillä oli oma tulkintansa tilanteesta. Joskus hyvien asioiden edistäminen saattaa aiheuttaa eripuraa, niin kuin Jeesuksen omista sanoista on huomattavissa. Hän sanoo

itse, ettei hän ole tänne tullut rauhaa tuomaan. ”Tulta minä olen tullut heittämään maan päälle; ja kuinka minä tahtoisinkaan, että se jo olisi syttynyt.” (Luuk 12:49-53) Hän oli kiusallinen vallassa oleville henkilöille ja aiheutti heille huolta.

Edellä on puhuttu sosiaalisesta tai yhteiskunnallisesta rauhasta. Yhteiskunnallinen rauha ja mielen rauha eivät ole suinkaan erillisiä asioita, vaan liittyvät toisiinsa. Suomen kielen sana sopii myös kuvaamaan mielenrauhaa. UT:ssa on usein korostuneesti kysymys mielentiloista ja ihmisen sisäisestä elämästä. Mielenrauha on keskeinen kristillinen käsite. Jos onnistumme saavuttamaan sisäisen rauhan niin siitä seuraa parhaimmillaan, että alamme nähdä asioita kirkkaasti ja selkeästi. Siihen asti sielun silmä on ollut sumuinen. Mielessämme riehuvat erilaiset ylläkkeet tekevät mielemme tuhruiseksi ja tuskaiseksi, emmekä näe asioita kirkkaasti.

Rauhalla on tämä syvempi merkitys: yksilö on jotenkin perusteellisemmin tehnyt tilit selväksi meissä olevan pahan ytimen kanssa. Tällainen henkilö pystyy säilyttämään rauhan ja arviointikyvyn. Joskus voi tavata vanhemman kypsän ihmisen, jossa intohimot eivät ryöpsähdä liikkeelle, vaan hänessä säilyy rauha. Hän on elämän koettelemusten ja kärsimysten kautta kamppailut itsensä rauhaan ja levolliseen tilaan. Siihen perustuu hänen hyvä arviointikykynsä. Rauha leviää hänestä ympäristöön ja

se tuntuu lähellä olevista rakentavalta ja tervehdyttävältä.

Olisi hienoa, jos kaikissa työyhteisöissä olisi vähintään yksi henkilö, joka voisi olla niin luja, että hän kykenisi sivuuttamaan omat intohimonsa. Hänen sisäinen rauhansa auttaisi muitakin selkeyttämään arviointikykyään. Lujuutta on se, että kaikissa olosuhteissa säilyttää mielenrauhansa.

Selkeytyminen on seurausta niistä huomaamattomista kamppailuista, joita olemme käyneet läpi. Kaikki ei tule tietoisuuteen, emmekä ymmärrä kaikkea mitä meissä tapahtuu. Silti mielenrauhamme voi edistyä ja selkeytyminen voi tulla myös lahjana ikään kuin armosta.

Nykyään etsitään hiljaisuutta ja rauhaa ja vetäydytään esimerkiksi retriittiin. Kun levottomuus on karsittu ympäriltä, hiljaisuus voi tuntua aluksi painostavalta, koska ikävät asiat hyökkäävät sielun pohjalta raskaina esiin. Ympäristön rauha auttaa kilvoittelussa sielun pohjavirtojen kanssa. Näin parhaassa tapauksessa saavuttaa rauhan tilan itsessään.

Rauha on metodi, suorastaan tietämisen menetelmä. Se auttaa meitä näkemään asioita uudella tavalla. Maailma on monella tavalla levoton, kun informaatio tulvii ympärillämme. Mennyt yhteiskunta saattoi kaikessa yksinkertaisuudessaan olla rauhallisempi. Rauhaa oli silloin yllin kyllin, mutta nyt rauhaa täytyy lähteä etsimään ja ikään kuin valmistaa sitä

itselleen. Ihmiset kokevat entistä enemmän, että heidän täytyy hakeutua rauhaan ja he huomaavat sen rakentavan merkityksen. Rauha on meille asetettu kristillinen ihanne.

Varsinkin nuori on monella tavalla intohimoinen ja maailmaan suuntautunut. Maailma imee ja repii meitä mukaansa. Iän myötä voimistuu ajatus, että haluaisi vetäytyä täydelliseen rauhaan. Rauhan hetkiä voi tietoisesti etsiä. Nuorempana on vaikea ajatella, että joku haluaa vetäytyä maailman menon ulkopuolelle. Luterilaisessa kulttuurissa ei ole ollut maailmasta vetäytymisen ideaa, ortodoksisuuden kautta se on silti ollut Suomessa näkyvissä.

Maailmasta vetäytyminen täytyisi ottaa todellisenä vaihtoehtona huomioon. Se havainnollistaa meille, kuinka sitoutuneita me olemme. Olemme sitoutuneet muun muassa omaisuuteen, virkoihin, palkkaan ja aseisiin. Sitoutuminen on arveluttavaa, koska siihen liittyy intohimoja ja niiden ankaraa puolustamista. Asia on ristiriitainen, koska sitoutumiseen liittyy myös moraalisesti arvokkaita velvollisuuksia.

Sanoihin sisältyy soinnillista merkitystä enemmän kuin me huomaammekaan. Ne jäljittelevät sitä tilaa, jota ne ilmaisevat. Suomenkielen sana rauha (kreik. eirene) on omalla tavallaan aktiivinen sana. Siinä on "ärrää" niin kuin sanoissa raha ja pyörä. Rauha ei ole mikään kuollut vaan aktiivinen tila. Se on aktiivisesti

saavutettu ja sitä on pidettävä yllä; se on sisäistä toimeliaisuutta. Rauhasta saattaa tulla väärä mielikuva. Luullaan, että se on tasaisen hiljaisuuden ja mitään sanomattomuuden oloilla. Rauha on aktiivista, ei vain yhteiskuntapoliittisesti, vaan myös mielenrauhan näkökulmasta.

Autuaita ne, joita
vanhurskauden vuoksi vainotaan

Vanhurskaus on vanha ja kaunis sana, mutta asia voidaan ymmärtää helpommin käyttämällä sanaa oikeamielisyys. *Autuaita ne, joita vanhurskauden vuoksi vainotaan: heidän on taivasten valtakunta.* (Matt 5:10) Maalliseen elämään näyttää kuuluvan, että oikeamielinen joutuu usein vainotuksi. On vaikea ymmärtää, miksi oikeamielisiä vainotaan? Evankeliumeiden sanoma on monesti vaikeaselkoista ja arvoituksellista. Eräissä kohdin Jeesuksen hahmoa kuvataan evankeliumeissa varsin pelkistetysti ja kärjistetysti.

Kuvaus Nasaretilaisesta on hiukan erilainen eri evankeliumeissa, mutta suhteellisen yhdenmukainen jopa Paavalin kirjeet mukaan lukien. Hän ei liittynyt mihinkään yhteiskunnalliseen järjestelmään eikä hänellä ei ollut henkilökohtaisia yhteiskunnallisia tavoitteita. Silti hän tunnusti juutalaisuutensa

menemällä aina ensiksi paikkakunnalle saapuessaan synagogaan, juutalaisten kokoushuoneeseen.

Jeesuksella ei ollut kiusausta anastaa yhteiskunnallista roolia. Hän sanoo tosin, että hän on jumalan poika. Joku voisi kyynisesti ajatella, että Jeesus oli todellinen supernarsisti; eihän mikään ole sen narsistisempaa kuin väittää olevansa jumalan poika. Narsismissa on kysymys tahdosta, mutta Jeesus ei kuitenkaan halunnut toteuttaa omaa tahtoaan. Myös Paavali puhuu samasta asiasta ja hän kuvaa sillä juuri meidän jäsenissämme olevaa tahtoa, joka syrjäyttää meidän paremman tahtomme.

Jumalan käsite kuvaa kaikkea sitä täydellistä, mitä meidän on vaikeata saavuttaa. Se myös ilmaisee jotain muuta tahtoa kuin minussa olevaa tahtoa. Onko löydettävissä jokin puhtaampi ja oikeamielisempi tahto, kuin se tahto, joka tosiasiallisesti minussa ja jäsenissäni ohjaa elämäni? Tämä maallinen tahto sisältää elämään kuuluvaa "tahnaa", josta on vaikea päästä eroon.

Evankeliumeiden mukaan Jeesusta vainottiin ja ilmeisesti häntä vainottiin muun muassa hänen oikeamielisyytensä takia. Jeesus ei liittynyt järjestelmiin eikä näyttänyt kunnioittavan niitä, ja se herätti melkoista ärtymystä. Hän ei luottanut eikä samastunut sen ajan valtaapitäviin tahoihin eikä hän myöskään uskonut maallisten järjestelmien oikeamielisyyteen. Jeesuksen vainoajat olivat maallisten

valtakoneistojen jäseniä. Silloiset vallan tahot olivat hyvin ärtyneitä ja ihmettelivät, että mitä tälle henkilölle on tehtävä. Jeesus oli raivattava pois, koska hän uhkasi heidän asemaansa. Yhteiskunnalliset asemat saavutetaan järjestelmien kautta, eikä niihin liitytä ilman vallan halua ja halua saavuttaa arvostusta.

Meidän narsismimme ärsyyntyy siitä, että huomaamme oman heikkoutemme. Ehkä tällainen lainalaisuus on olemassa, että oikeamielisyyden kohtaaminen nostaa narsismin erityisesti pintaan. Me emme ole koskaan täysin turmeltuneita, vaan meissä on oikeamielisyyttä sen verran jäljellä, että voimme huomata oman harhautumisemme. Syvästi oikeamieliselle ihmiselle saattaisi käydä nykyaikana samoin kuin Jeesukselle. Yksilö, joka kulkisi vapaana, huolettomana ja korkeaa moraalialia vaativana, aiheuttaisi melkoista ärtymystä.

Jeesus ylitti järjestelmissä vallitsevan moraalin. Ihmiset taas ovat sitoutuneet järjestelmiin ja heidän identiteettinsä on näissä järjestelmissä kiinni. Yksilöiden moraalial on yleensä sama kuin niiden yhteisöjen moraalial, joihin he ovat liittyneet. Harva ylittää yhteisönsä moraalial.

UT:ia lukiessamme samastumme mieluummin päähenkilöön Jeesus Nasaretilaiseen kuin fariseuksiin, saddukeuksiin tai kirjanoppineisiin. Itsetuntemuksen vuoksi meidän pitäisi lukea UT:ia niin, että

me edustamme Nasaretilaisen vastapuolta, hänen vainoojiaan ja vihollisiaan. Millä tavalla me olemme ihmisen hahmon tai ihmisen pojan vihollisia tai missä määrin vihollisuus meissä itse kussakin esiintyy? Se olisi realistinen lukutapa, jos me ymmärrämme UT:n ihmisen tragiikan kuvauksena.

Nasaretilaista voidaan kutsua jumalan pojaksi, koska hän toteutti tahtoa, joka ei lähtenyt hänen omista jäsenistään. Hän toteutti hienostuneen, jalostuneen ja oikeamielisen ihmisen tahtoa, jopa jumalan valtakunnan tahtoa. Vallan edustajien oli ilmiselvästi vaikeata kohdata näitä pyrkimyksiä.

Jokainen meistä tahtoo jotain ja ihmisten tahdot joudutaan arkipäivässä sovittamaan toisiinsa. Miksi me alistumme toisten tahtoon, onko se todella välttämätöntä? Miksi sukulaiset alistuvat toistensa tahtoon? Miksi Jeesus sanoi, että hänen todelliset siskonsa veljensä ovat muualla kuin hänen biologiset siskonsa ja veljensä? Sisaruudet tulivat ihmeissään katsomaan, että onko Jeesus tullut hulluksi. Jeesus näytti tarkoittavan, että sisaruussuhteet eivät oikeastaan ole kovin merkittäviä hänen tehtävänsä näkökulmasta. Se tuskin tarkoitti, että suhteiden pitää olla kylmiä ja rakkaudettomia.

Sisaruussuhteet samoin kuin muut sosiaaliset suhteet eivät saisi olla oikeastaan sitovia. Vika on molemminpuolinen, jos ihmisen on pakko alistua. Yhteiskunnallisella tasolla me luonnollisesti alistumme

järjestelmien tahtoon ja se on usein täysin luonnollista ja oikein. Jos kysytään, mikä minun tahtoni on, niin monesti rehellinen vastaus on, että se on työnantajani tahto.

UT:n käsitystä voi tulkita niin, että kaikenlainen henkinen järjestelmiin sitoutuminen on kyseenalaista. On kaunista kun ihminen tekee velvollisuutensa, mutta sisäinen maallisiin järjestelmiin sitoutuminen on arveluttavaa. Luonnollisesti elämässämme toteutuu monia "vieraita" tahtoja, joita me noudatamme, vaikka ne eivät ole aina oikeamielisiä. Jos oikeamielisyys valaisisi yllättäen meidän kokemuksemme, niin se sivuuttaisi monet muut tahdot. Me joutuisimme todennäköisesti silloin melkoisiin vaikeuksiin ympäristömme kanssa. Ehkä meitä alettaisiin vainota, syrjiä, tai torjua.

Ehkä tällaista on kokenut jossain määrin jokainen. Usein työyhteisöissä edellytetään, että näin pitää toimia, näin pitää arvostaa, tämä on oikein, tässä sinä toimit väärin. Järjestelmän tahto ylittää minun tahtoni, mutta ei minunkaan tahtoni ole puhdas. Se voi liittyä narsistisesti järjestelmän tahtoon ja sisältää aina omia itsekkäitä pyrkimyksiä. On vaikea tietää, mikä tahto on moraaliselta kannalta oikea. Jos yksilö on vakuuttunut omasta moraalistaan, hän voi helposti joutua ristiriitaan niiden kanssa, jotka vartioivat järjestelmän tahtoa. Tosin usko oman moraalin erinomaisuuteen voi olla hyvin harhautunutta.

Jeesuksen tarina on havainnollinen kuva tahtojen ristiriidasta. Mistä Jeesus on oikeamielisen tahtonsa saanut, on hankala kysymys? Hänestä sanottiin, että hän oli Jumalan voideltu. Tämä on kuvakieltä, ja on vaikea kuvitella, miten asia sanottaisiin nykyajassa. Hän tuli voidelluksi virikkeellä, joka vahvisti häntä oikeamielisyudessa.

Luukkaan evankeliumissa (Luuk 4: 1-11 vrt. myös Matt 4: 1-11) on kuuluisa kiusaajakohtaus. Siinä Jeesus selvittää suhdetta ihmisessä oleviin narsistisiin yllykkeisiin.

1 Jeesus lähti Jordanilta Pyhää Henkeä täynnä. Hengen johdattamana hän kulki autiomaassa 2 neljäkymmentä päivää, ja Paholainen kiusasi häntä. Hän ei syönyt noina päivinä mitään, ja kun tämä aika oli kulunut, hänen tuli nälkä. 3 Silloin Paholainen sanoi hänelle: "Jos kerran olet Jumalan Poika, niin käske tämän kiven muuttua leiväksi." 4 Jeesus vastasi: "On kirjoitettu: 'Ei ihminen elä ainoastaan leivästä.'"

5 Paholainen vei Jeesuksen korkealle paikalle, näytti hänelle yhdessä hetkessä kaikki maailman valtakunnat 6 ja sanoi: "Kaiken tämän, koko maailman ja sen loiston minä annan sinun valtaasi, sillä se on annettu minun haltuuni ja minä voin antaa sen kenelle tahdon. 7 Jos kumarat minua, tämä kaikki on sinun." 8 Jeesus vastasi: "On kirjoitettu: 'Herraa, Jumalaasi, sinun tulee kunnioittaa ja ainoastaan häntä palvella.'"

9 Paholainen vei Jeesuksen Jerusalemiin, asetti hänet tempelimuurin harjalle ja sanoi: "Jos kerran olet Juma-

lan Poika, niin heittäydy tästä alas. 10 Onhan kirjoitettu: 'Hän antaa enkeleilleen käskyn varjella sinua. 11 He kantavat sinua käsillään, ettet loukkaa jalkaasi kiveen.'" 12 Jeesus vastasi: "On myös sanottu: 'Älä kiusaa Herraa, Jumalaasi.'"

13 Kiusattuaan näin Jeesusta kaikin tavoin Paholainen jätti hänet joksikin aikaa rauhaan.

Tästä Jeesuksen kamppailusta näkee hyvin harvoin mitään selityksiä tai tulkintoja. Sen voi kuitenkin nähdä avainkertomuksena evankeliumeissa olevan sanoman ymmärtämiseksi. Siinä kuvataan myyttisesti sitä, miten Jeesus omaksumansa virikkeen vaikutuksesta, onnistui tekemään eron tärkeisiin yllykkeisiin. Yllykkeiden kokonaisuutta kutsutaan kiusaajaksi tai paholaiseksi³³. Evankeliumin kirjoittajien ympäristössä tuona aikana oli tapana kuvata maailmaa myyttisesti ikään kuin sadunomaisesti. Paholainen oli pahan olennoituma. Tähän liittyy se vaara, että paha ulkoistetaan.

Käsitteellinen kieli ei vielä tuolloin ollut kehittynyt. Nykyaikana kuvaisimme kiusaajakohtausta mieluummin toisella tavalla ja käyttäisimme modernin tieteen käsitteellistä kieltä kuvaamaan ihmisessä olevia harhauttavia voimia. Myyttinen kuva on aina

³³ Paholainen on kreikaksi diabolos, jonka sananmukainen merkitys on mm. vetää erilleen, rikkoa.

monitahoinen ja sallii monenlaisia tulkintoja, mutta se voi silti olla ladattu valtavalla syvyydellä. Evanke-
liumin kirjoittajan kaikkia tarkoituksia ei voi tietää,
eikä myyttistä kuvaa voi lopullisesti selittää.

Toisessa kiusauskohtauksessa Jeesukselle näytet-
tiin kaikki maailman valtakunnat ja niiden loisto.
Saatana sanoi: ”Jos kumarrat minua, tämä kaikki on
sinun”. Useimmille meistä houkutus olisi täysin yli-
voimainen. Vaikka meille tultaisiin näyttämään ihan
pikkuinenkin palatsi, ja sanottaisiin, että pienestä
palvelusta saat tämän – niin jo se olisi vastustama-
tonta. Ahneuden narsismille on hyvin tyypillistä,
että mikään ei tunnu riittävän. Haluamme aina vain
enemmän. Luultavasti koko maailman loistokaan ei
riittäisi. Ahneuden kyltymättömyyden vuoksi olem-
me valmiita rikoksiin ja valheisiin. Tämä kohtaus on
hyvin selvä ahneuden narsismin kuva.

Kolmannessa kohtauksessa Jeesus pantiin temp-
pelin harjalle. Yleensä tämä on tiedostettu vallan kiu-
sukseksi. Poliittisessa kielessä sanotaan usein, että
joku henkilö on asetettu tempppelin harjalle, eli hänet
on pantu vallankäytön tilanteeseen. Tässä väitetään,
että Jeesus selvitti suhteensa myös valtaan. Hän teki
tilit selväksi sen kanssa ja voitti tämän taistelun.

Evanke liumin tekstissä on nähtävissä melkoista
ironiaa. Siinä sanotaan: ”Jos kerran olet Jumalan Poi-
ka, niin heittäydy tästä alas. Onhan kirjoitettu: ‘Hän
antaa enkeleilleen käskyn varjella sinua. He kanta-

vat sinua käsillään, ettet loukkaa jalkaasi kiveen”’. Me saatamme ajatella, että minun pyrkimykseni ovat niin oikeita, että myös jumalan enkeleiden pitäisi tukea minua. Ylimielisinä ajattelemme olevamme niin oikealla asialla, että jos minua ei tueta, niin sitten tehdään suuri vääryys.

Ensimmäinen kiusaus tapahtui 40 vuorokauden paaston jälkeen. Jeesuksella oli nälkä ja jano. Paholainen kehotti häntä muuttamaan kivet leiviksi. Tämä voidaan tulkita kuvaksi siitä, että me toivomme maailmalta kaikkea mahdollista tyydyttämään mielihalumme. On luontevaa ymmärtää tämä pyyteen yllykkeeksi. Minä haluan, että minun tarpeeni tulevat tyydytetyiksi ehdottomasti ja kaikissa oloissa. Ne tarpeet, mitä minulla on, ovat ehdottoman oikeutettuja.

Onko mitään tällaista historiallisesti tapahtunut, sitä ei voida tietää. Evankeliumeiden kirjoittajat ovat kuvanneet myyttisesti, minkälaisen välien selvityksen Nasaretilainen joutui tekemään riivaajan kanssa. Hän onnistui työntämään syrjään vallan, ahneuden ja pyyteen yllykkeet. Luukkaan evankeliumissa nimenomaan sanotaan, että kiusaaja jätti hänet ainakin joksikin aikaa.

Kohtauksessa kuvataan jotain hyvin ankaraa sisäistä kamppailua, jonka Jeesus kävi läpi. Juuri hänen kamppailunsa repivien yllykkeiden kanssa saattoi avata hänelle mahdollisuuden poikkeukselliseen

oikeamielisyyteen. Jeesuksen varsinainen toiminta alkoi näiden kiusausten jälkeen, ja ehkä hän saavutti jotain erityistä niiden kautta.

Kiusaaja on hyvä kuvanomainen ilmaus, koska sen otteesta seuraa usein kiusaa. Paholainen lupaa maailmat, hohdon ja kaiken. Nykyaikana voi puhua narsistisista yllykkeistä, joita meissä kaikissa on. Ne vääristävät aina meidän suhteitamme toisiin ihmisiin ja todellisuuteen, emmekä yleensä tunnista pahan osallisuutta elämässämme. Hyvän tahdon ja mielenmuutoksen avullakaan emme välttämättä pääse kaikista houkutuksista perille. On hyvin tuskallista, että emme onnistu karsimaan yllykkeitä lopullisesti itsestämme.

Jotkut väittävät nähneensä itse paholaisen ja joskus unissa voi nähdä tällaisia hahmoja. Puhuttelevassa murteellisessa suomen kielessä käytettiin sanaa ihti-riekko. Tätä ilmaisua käytettiin hahmosta joka mölyää ja riehuu. Lapsuudessa monet ovat kuulleet, että pidä mölyt mahassasi. Se on kansanomaista ymmärtämistä: vaienna ne intohimot, jotka sinussa on. Pidä itsesi kurissa. Unissa saattaa nähdä tällaisia mielikuvahahmoja ja sadut ovat niitä tulvillaan: pahoja äitipuolia ja pahan myyttisiä hahmoja. Niiden kohtaaminen valvetilassa voisi olla kauhistuttavaa. Ehkä silloin kohtaa itsensä.

Kulttuuriin pitäisi kuulua tietoisuus ihmiseen kätkeytyvästä pahasta. Uskonnollisuuden piirissä on

sellaista kevytmielistä uskovaisuutta, jonka mukaan elämän pitää olla hauskaa ja mukavaa. Elämässä on aina hankalia tunteita ja kärsimystä, jotka on kohdattava. Elämä on onneksi välillä hauskaa, mutta tietoisuuden intohimoista täytyisi kuitenkin kuulua normaaliin valistuneeseen ihmiskäsitykseen. Ja mitä perusteellisempi tietoisuus niin sitä parempi, koska se on keskeneräinen asia meissä.

Usko on nykyaikaiselle kriittiselle mielelle vaikea asia. Me emme voi ryhtyä noin vain uskomaan, mieluummin haluamme ymmärtää. Haluamme kulkea tunnistamisen, mutta myös tunnustamisen tietä. Monissa uskonnollisissa suuntauksissa on käytössä rippi eli syntien tunnustaminen. Ehkä sillä on oma merkityksensä, mutta asian voi nähdä laajemmin. Meidän täytyy tunnistaa itsessämme ne yllykkeet, jotka meistä nousevat. Tunnistaminen on mahdollista, mutta meidän täytyy lisäksi tunnustaa, että meissä on tällaisia yllykkeitä. Itsetuntemus jää helposti puolitiehen, jos emme tunnusta edes itsellemme, että meissä on pahaan johtavia yllykkeitä. Me yritämme pitää yllä itsestämme parempaa kuvaa kuin mitä todellisuus on.

Missä määrin meidän on tarpeellista tunnustaa raadollisuutemme ja kurjuutemme muille? Vaikeuksien keskellä on tärkeää, että niistä voi puhua jonkun toisen kanssa. Vaikeudet osittain jo häviävät, kun muotoilee ne ajatuksiksi ja toinen kuuntelee. Jos

toinen ihminen on ymmärtäväinen ja vastaanottavainen niin ongelma tuntuu jo paljon kevyemmältä. Tällaisessa tilanteessa joutuu usein tunnustamaan toimineensa väärin. Harhauttavien tekijöiden tunnistaminen omassa itsessämme ja niiden tunnustaminen on edellytys sille, että pääsemme eteenpäin oikeamielisyyden tiellä, sanottakoon sitä sitten vaikka vanhurskaudeksi. Ehkä meille sitten sanan jossain merkityksessä annettaisiin taivasten valtakunta.

Psykodynamiikka ja kilvoittelu, lännen ja idän tie

Lännen ja idän välissä

Suomi, maailman luterilaisin maa, on ankkuroitunut länsieurooppalaiseen kulttuuriperinteeseen. Uskonnollisen päälinjan lisäksi meidät on kasvatettu varsin menestyksellisesti tieteelliseen kriittisyyteen. Tämä on luterilaisen teologian piirissä aiheuttanut jopa ristipaineita, kun Raamatun tutkimuksessa ei aina ole näyttänyt jäävän tilaa perinteiselle uskolle tieteen pyrkiessä selittämään kaiken. Suomessa vallitseva reformoitu kristillisuus ja tieteellinen ilmapiiri ovat luoneet oman erityisen mentaliteettinsa, jolla on paljon yhteistä yleisen länsieurooppalaisen mielentilan kanssa.

Eron mentaliteeteissa huomaa tutustuessaan lähemmin esimerkiksi kreikkalaiseen mielenmaisemaan, jota on muokannut ortodoksisuus. Tosin mentaliteetin eroja ei ole helppo luonnehtia tarkasti.

Suomalaista hengenmaisemaa on merkittävästi avar-
tanut ja monipuolistanut ortodoksinen perinne, joka
on säilynyt hyvin ja säilyttänyt omaleimaisuutensa
huolimatta historiallisista rasitteista. Toisaalta lute-
rilainen haastava ympäristö on varmaan tehnyt mo-
nella tavalla hyvää ortodoksisuudelle. Mukaan on
tullut ajanmukaista sävyä ja älyllistä kirkkautta.

Kreikka, ja koko ortodoksinen maailma, kuuluu
meistä katsoen itäiseen kulttuuripiiriin. Se on meidän
tieteellis-kriittiselle ja epäautoritaariselle mentalitee-
tillemme hieman vieras. Perehtyminen ortodoksi-
suuteen osoittaa kuitenkin, että se kätkee sisimpään-
sä tradition, joka kurkottaa kohti sekä ihmisen sielun
että hengen syvyyksiä; tämä jää usein meidän ”länsi-
maistuneelta” mieleltämme huomaamatta. Moni on
”hengen nälässään” hypännyt itäisen kirkon yli vielä
kauemmas itään. Sisäistä janoa on tyydytetty Intian
uskonnollisissa lähteissä ja laajemminkin ”itämais-
ten” oppien parissa.

Ortodoksisen perinteen syvähenkisyys on toden-
näköisesti jäänyt huomaamatta osaksi kristinuskon
huonon maineen vuoksi. Kyseenalaisessa maineessa
kristillisyyks on erityisesti tieteellisen maailmanku-
van omaksuneiden henkilöiden parissa. Meidät on
varsin yleisesti ja tietämättämme kasvatettu myös
materialismiin. Olemme oppineet luottamaan vain
perusteltuun tietoon ja vaatineet selviä väitteitä, joita
voi koetella. Samalla olemme ehkä unohtaneet, että

ulkokohtainen tieto ei yksinomaan riitä, eivät edes kirkkojen muotoilemat dogmit, vaan merkityksellistä on se sisäinen tie, jonka yksilö on onnistunut kulkemaan. Tie päättyy tietoon, mutta se aukeaa vasta tien päässä. Tieto on elävä vasta tien kulkeneelle.

Kriittisyys ei tietenkään ole paha asia, päinvastoin; samoin tiede on hyvä asia. Länsimainen kriittinen tieteellisyys on osoittanut voimansa, emmekä missään tapauksessa luovu siitä; muutoin taannumme perusteettomien uskomusten ryteikköön. Hyvinvointimme perustuu pitkälti sekä tieteeseen että ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, joiden perustana on yksilön vapauden korostaminen kollektiivisuuden sijaan. Olemme tottuneet demokratiaan, liberalismiin ja individualismiin, oman päätöksenteon ja arvioinnin oikeutukseen. Meitä vierastuttaa itäinen autoritaarisuus ja kollektivismi, vaikka näitä ahdistavia piirteitä esiintyy yleisesti myös läntisten kirkkojen piirissä.

Tässä kohtaamme mentaliteettien eroavuuden. Emme halua, että meille kerrotaan, miten uskotaan oikein. Haluamme arvioida ja mieleemme on koulutettu arvioimaan sitä, mitä meille esitetään. Haluamme muodostaa ehkä jopa oman uskonkäsityksen – kaiken tuomion uhallakin. Pidätämme arvioinnin oikeuden itsellemme, vaikka kuuntelisimme viisaitamme ja viisaampiamme. Olemme oppineet, ettei ketään saa tuomita hänen käsitystensä vuoksi. Olem-

me liberaaleja ja rationaalisia, ja kunnioitamme vapausoikeuksia.

Kriittisen arvioijan tulee kuitenkin olla perillä siitä, mihin arviointinsa perustaa; täytyy tiedostaa arviointiperusteensa. Perusteetonta kritiikkiä ei hyväksytä; uskottavuus on tärkeää. Luonnontiede pohjaa arviointinsa näköhavaintoihin ja tekniseen havainnollisuuteen (ns. näköhavaintoperäinen empirismi tai kritiikki)³⁴. Historiatiede ja Raamatun tutkimus perustuu pitkälti merkkien, merkitysten, tarkoitusten ja ilmaisujen tulkintaan ja ymmärtämiseen eli hermeneutiikkaan.³⁵

Tässä minua kiinnostaa nimenomaan se, mihin muinaiset kilvoittelijat ja evankeliumien kirjoittajat perustivat oman käsityksensä ihmisestä. Heillä oli selvästi oma psykologiansa, joka saattoi vaihdella kilvoittelijasta ja kirjoittajasta toiseen. Usein kyseessä oli jonkinlainen yleinen "kansanpsykologia", mutta monet olivat edenneet pitkälle ihmistuntemuksessa. He olivat kehittäneet syvällisen ja vielä tänäänkin haastavan näkemyksen esimerkiksi harhan, erehdyksen ja "synnin" todellisesta lähteestä. Kyseessä oli sielunelämän kuvaus, jota voi nykyaikaisesti sanoa fenomenologiseksi psykologiaksi tai psykodynaamiseksi. Näiden tiedon alueiden totuuden perustana

³⁴ Ks. tarkemmin Turunen, Kari E. Tieto ja tiede, s. 59-79 ja 133-141.

³⁵ Ks. tarkemmin Turunen, Kari E. Tieto ja tiede, s. 87-111.

on viime kädessä oma kokemus, mutta periaatteessa myös toisten yksilöiden – esimerkiksi toisten kilvoittelijoiden – kokemus eli siis ihmisten yhteinen kokemus. Arviointiperustana on tällöin sisäinen havainto, ei pelkästään näköhavainto tai merkkien tulkinta.

Psykologia ja sen erityisalue psykodynamiikka ovat kehittyneet merkittävästi viime vuosisadalla. Tärkeää on havaita, että sisäisten ilmiöiden kuvaus ja niitä vastaava sanasto ovat tarkentuneet huomattavasti. Kristillisyyden alkuaikoina kieli oli vielä hyvin kehittymätöntä ja kuvaus epätarkkaa ja haparoivaa nykyiseen verrattuna, vaikka siitä ei puuttunutkaan syvyyttä. Voisiko meillä olla mahdollisuuksia luoda uusi kristillinen ihmiskäsitys, joka ottaisi huomioon tieteessä, erityisesti psykologiassa, tapahtuneen kehityksen? Samalla säilyttäisimme kriittisen, itsenäisen ja arvioivan mielemme, josta emme halua luopua. Olivathan kristillisen uskon käsitteellisen muodon varhaiset muotoilijat, niin sanotut kirkkoisät, oman aikansa oppineita, sen ajan sivistyksen kasvattamia, kreikkalaisen filosofian kouluttamia ajattelijoita.

Huomaamme kritiikin kestäviä totuuksia ja puhuttelevia huomautuksia Uuden testamentin teksteissä ja kilvoittelijoiden kirjoituksissa, mutta löydämme myös osuvia kuvauksia monissa psykodynaamisissa ajatusjärjestelmissä. Voitaisiinko ne yhdistää, jottei nykyaikainen, kouluja käynyt, valistunut, oppinut ja kriittinen mieli pettyisi kristilliseen ajatteluun, joka pi-

täytyy vanhahtavaan summittaiseen kieleen. Vai ha-
luammeko vain suorittaa uskon hypyn kritiikittömäs-
ti? Emmekö voisi säilyttää intellektuaalisen elämän
parhaat ihanteet ja samalla tavoittaa kuitenkin jotain
kristillisen perinteen mahdollisista totuuksista? Voisi-
vatko näin kohdata läntinen ja itäinen ajatusperinne,
kriittinen arvioiva tieteellisyys ja itäinen syvyys?

Henkilökohtainen tie

Tässä hengessä yritän kuvata lyhyesti omaa tietäni
ortodoksisuuden – tai ehkä oikeammin – kristillisen
kokemuksen ja ajattelun lähteille. Kuvailen seuraava-
vassa suhdettani psykodynamiikkaan ja kilvoitte-
luun henkilökohtaisin äänenpainoin. Henkilökoh-
taisuus kuuluu asian luonteeseen, mutta se myös
selkiyttää sitä, miksi olen päätenyt niihin näkemyk-
siin, joita esittelen tässä pääpiirteittäin. Omakohtai-
suudesta huolimatta uskon, että seuraavassa on jo-
tain yleispätevää ja periaatteessa kaikille tuttua.

Hyvin varhain, jo lukioaikana, minussa heräsi
jonkinlainen tiedostamisen vimma. Olisin halunnut
tunnistaa todelliset motiivini ollakseni aito ja totuu-
dellinen. Tiedostamisen vaatimus ja inspiraatio eli
kriittisessä ajan hengessä, tieteellistyneessä henkises-
sä ilmapiirissä; ehkä se kuului laajemminkin suoma-
laiseen mentaliteettiin. Se viritti mieltäni.

Myöhemmin päätelin, että sivistyksessämme on monia vahvoja kristillisiä juonteita, vaikka yleisen maallistumisen vuoksi ne jäävät helposti huomaamatta. Käytännöllinen moraalinen elämäntapamme ja maailmankatsomuksemme, ovat kristillisen perinteen läpäisemiä. Vuosisatoja on saarnattu esimerkiksi synnintuntoa: tämä on korostanut moraalista itse-sääätelyä, mutta toisaalta se on painostanut yksilöitä omien motiivien tiedostamiseen.

En tosin yhdistänyt omaa inspiraatiotani aluksi lainkaan kristillisyyteen. Laajasti käsittäen niin sanottu psykodynaaminen ajattelu on joltain osin kristillisen kulttuurin hedelmää, vaikka psykodynamiikan eri suuntaukset ovat ihmiskäsitykseltään kaukana kristillisyydestä.

Pyrkimykseni tutkijana olivat aluksi omasta mielestäni puhtaasti tieteellisiä. Halusin tiedostaa ja kuvata ihmisen sielunelämän perusolotilavuudet seikkaperäisesti. Ensin olin kiinnostunut ajattelusta, sitten tunteista ja tahdosta. Luin psykodynaamista kirjallisuutta, ja tämän ponnistelun seurauksena kehittelin lopulta – muun muassa – oman narsismin teoriani. Se poikkesi melkoisesti vallitsevista psykodynaamisista ajattelutavoista, vaikka olin saanut niistä paljon virikkeitä.³⁶

³⁶ Ks. esim. Turunen, Kari E. Halut, arvot ja valta ja Turunen, Kari E. Tunne-elämä.

Uuden testamentin syvyys

Hätkähtäen huomasin jossain vaiheessa, että ajattelutavassani oli vahvaa sukulaisuutta esimerkiksi Paavalin ajatteluun. Tämä oli odottamaton löydös. Olin huomannut, että tiedottomassa sielunelämässä minulla on vihollinen, jonka nujertaminen tuntui lähes mahdottomalta: narsismi tuntui ottavan aina kaikesta osansa. Myös Paavali oli oivaltanut, että jäsenissämme on toinen tahto, joka toimii vastoin parempaa tietoaamme, ja lisäksi tämä vastustava tahto tuntuu olevan voittamaton.

(Room 7: 21) Huomaan siis, että minua hallitsee tällainen laki: haluan tehdä hyvää, mutta en pääse irti pahasta. (Room 7: 22) Sisimmässäni minä iloiten hyväksyn Jumalan lain, (Room 7: 23) mutta siinä, mitä teen, näen toteutuvan toisen lain, joka sotii sisimpäni lakia vastaan. Näin olen ruumiissani vaikuttavan synnin lain vanki.

Aloin kiinnostua Uudesta testamentista, ja pian olin oivaltavinani, että narsismi ja synti (eli erehdys tai harha) olivat sama asia. Narsismin rannattomalta tuntuva syvyys oli yhtenevä synnin syvyyden kanssa. Narsismi oli minussa – ja on vieläkin – tiukassa kuin synti. Olen silti yrittänyt tunnistaa ja tiedostaa sen perusteellisesti. Sen lonkerot ovat todella moninaiset ja salakavalat, enkä ole löytänyt keinoa vapautua niistä täysin. Ehkä armo koittaa myös minulle joskus.

Näennäisten sattumusten kautta törmäsin näihin aikoihin Filokaliaan, josta oli silloin suomennettu ensimmäinen osa³⁷. Tutustuin lisäksi muutamiin muihin muinaisten kilvoittelijoiden kirjoituksiin sekä kertomuksiin heistä, sattumanvaraisesti, en systemaattisena tutkijana. Vääjäämättä huomasin, että varhaisen kristillisyyden piirissä oli harjoitettu todella syvää itsetutkiskelua ja ihmistuntemusta.

Hetken tuntui jopa siltä, että akateemiset ja modernit ihmis- ja itsetuntemuksen suunnat olivat vasta alkutaipaleella. Mutta olisi väärin ajatella, että ne olisivat pinnallisia, sillä niiden saavutukset ja virikkeet ovat todella merkittäviä. Kaikesta ja kaikilta voi oppia. Koko laajuudessaan psykodynaamiset kuvausjärjestelmät ja työtavat ovat aukaisseet aivan oman kulttuurivaiheen ihmiskunnan historiassa. Niissä on usein heikohko moraalisen arvioinnin ulottuvuus verrattuna uskonnollisiin, ja ei-kristillisiin itsetutkiskelun perinteisiin.

Joka tapauksessa eri aatevirtaukset ja ponnistelut niiden piirissä saattavat periaatteessa päätyä samaan lopputulokseen, joskus ja lopulta; samaa inhimillistä todellisuuttahan ne tutkivat. Ihmisen tieto on vain niin epätäydellistä, ja lisäksi meillä on suuri kiusaus kiinnittyä vain omaan näkemykseen ja oppiimme ja lakata oppimasta ja kehittymästä.

³⁷ Filokalia I, Kokoelma pyhien kilvoittelijaisien kirjoituksia.

Olen joskus mainostanut, että UT on yhtä syvälinen kuin lukija, joten siitä voi ammentaa lähes loputtomasti. Syvällisyys riippuu lukijasta. En puuttässä eksegeettisiin kysymyksiin vaan ajattelen UT:ä tässä lähinnä mieltämme virittävänä ja prosessoivana kirjallisuutena. Sellaisena sillä on oma totuutensa tieteellis-kriittisten kysymysten ohella. Sama koskee myös monien kirkkoisien kirjoituksia.

Jeesuksen psykologia

Karkeasti ottaen evankeliumien teksti jakautuu Jeesuksen opetukseen ja Jeesuksen elämään liittyviin kertomuksiin. Kiinnitän huomioni tässä vain opetukseen, enkä ota kantaa tieteelliseen kysymykseen siitä, onko Jeesus todella opettanut näin ja ovatko evankeliumien lauseet Jeesuksen aitoja sanoja vai eivätkö ole. Pidän tosin tällaisia kysymyksiä arvokaina, koska ne todistavat totuuden kaipaudesta ja osoittavat kriittistä mieltä.

Totuuteen ja kriittiseen arviointiinhan kristillisyysskin meitä syvimmiltään kasvattaa. UT:lla on joka tapauksessa oma totuutensa huolimatta – ja mahdollisesti erillään – historiallisesta totuudesta. Se ilmentää muun muassa kirjoittajien ja alkuseurakuntien käsityksiä Jeesuksen opetuksesta. Kirjoitusten laatijoiden näkemykset ovat joka tapauksessa sy-

vällisiä, monesti syvällisempiä kuin lukijan mieli ja psyykkinen valmius, mikä juuri tekee UT:n teksteistä haastavaa luettavaa. Sitä, mistä muinaiset kirjoittajat saaneet tietonsa ja inspiraationsa, voi vain aavistella.

Karkeasti luokitellen opetusten sisällöt ja niissä esiintyvät käsitteet voidaan jakaa psykologisiin ja uskonnollisiin. Tämä jako saattaa olla keinotekoinen ja vääristävä, mutta vastaa tämän ajan ajatustottumuksia. Ehkä syvimmiltään, todellisuudessa itsessään, tällaista jakoa ei ole olemassa, mutta käytän sitä alustavana tarkastelun lähtökohtana.

Väitän, että tietty osa – sanotaan ”toinen puoli” – evankeliumien opetuksesta on psykologiaa tai psykodynaamikkaa, kunhan tämä ihmistuntemus käsitetään riittävän laajasti ja avarasti. Minulle itselleni narsismin moniulotteisuuden ja syvyyden oivaltaminen oli avain monien UT:n kohtien ymmärtämiseen. Kyse on tiedostamisesta.

Yksi ulottuvuus UT:ssa on siis tiedollinen tai nykyaikaisemmin sanottuna ”tiedostuksellinen”, jopa siis psykologis-tieteellinen. Kenellekään tämä psykologinen ulottuvuus ei aukea hetkessä vaan vähitellen, prosessuaalisesti. Tämä kuuluu psykodynaamisen tiedon luonteeseen ja koskee siten myös evankeliumien tekstejä. Aluksi meillä ei ole korvia kuulla, koska olemme – muun muassa – narsismin vankeja, eli kuuroja ja sokeita. Sitä mukaa kuin saastainen maljamme puhdistuu – ehkä osin UT:n tekstejä luke-

malla – oivallamme, että puhe on koko ajan meistä, minun sielustani ja sen tiedostumattomista ja sokaisevista yllykkeistä.

UT:ssa on siis olemassa psykologis-tiedollinen taso, jonka ymmärtäminen vaatii meiltä henkilökohtaisia prosesseja, tuskia, kipuja, ponnistusta, oivaltamista, avoimuutta, uusiutumista, ennakkoluulottomuutta ja yllätyksen sietoa sekä tietoisuutta jatkuvasta erehdyksestä ja sokeudesta. Se on taso, joka vaatii meiltä lähes mahdottomia asioita. Mutta se on saavutettavissa tavallaan erillään uskonnollisista puheista, käsitteistä ja tiedoista – vai onko sittenkään?

Ehkä tarvitaan vähintään jokin omien yllykkeiden moraalisen arvioinnin taso, jotta emme tyytyisi ainoastaan kyynisesti – ja älykkäästi tiedostaen – toteamaan, että olemme narsisteja. Olemme kristillistä sanastoa käyttäksemme syntisiä hyvin perinpohjaisessa merkityksessä. Jos moraalinen arviointi ja vastuunotto jäävät tekemättä, jotain oleellista jää puolittiehen. Toisaalta pelkkä uskovaisuus ja uskonnollisten käsitteiden helmaan tuudittautuminen voi olla kehityksen jarru. Tunnistamis- ja tiedostamistyötä tarvitaan.

Sellainen kristillisyys, joka sivuuttaa tai unohtaa ihmisen moraalisen heikkouden ja tämän asian vakavuuden ja syvyyden, on mielestäni vääristynyttä. Ihmiskuva on tällöin kapea. Kyseenalaiset yllykkeet pitävät meitä otteessaan ja vaikuttavat tekoihimme

erityisesti silloin, kun emme tiedosta niitä. Täydellinen tiedostaminen on tosin vaikeaa, ellei mahdollista. Mutta täydelliseen ihmiskuvaan kuuluu tieto ja ymmärrys siitä, että tiedottomat seikat ovat aina ohjaamassa elämäämme. Tämä kuuluu mielestäni kristilliseen sivistykseen.

Harhautumiseen ja virheensä toteamiseen on syytä periaatteessa varautua, vaikka emme heti ja helposti pystyisikään kaikkea itsessämme tunnistamaan. Erehdys on elämässä aina läsnä. Myös Jeesus toteaa, että hän ei ole yksinomaan hyvä.

”Jeesus vastasi hänelle: ‘Miksi sanot minua hyväksi? Ainoastaan Jumala on hyvä, ei kukaan muu’” (Luuk 18: 19).

Jeesus oli tietoinen inhimillisestä moraalisesta heikkoudestaan. Ehkä hän kuitenkin onnistui selvittämään suhteensa kiusaajaan perusteellisemmin kuin me. Näinhän niin sanotussa kiusaajakohtauksessa annetaan ymmärtää. Se on evankeliumien avaintarinoita. Se osoittaa, että myös Nasaretilaisen täytyi ensin torjua kiusaaja ja puhdistaa sielunsa ennen varsinaisen, meille jossain määrin tunnetun toimintansa alkua. Ehkä Jeesuksen voitto on koitunut ja koituu meidän hyväksemme – näin ainakin kirkot vakuuttavat ja haluavat uskoa.

Me nimittäin kaipaamme apua kamppailussamme itsessämme olevaa vastustajaa vastaan, jos huomaamme, että emme selviydy yksin. Ilmeisesti on

tehtävä jotain myös henkilökohtaisesti eli yritettävä puhdistaa saastaista maljaa. Täytyy osata "katua" todellista luontoaan ja muuttaa näin mielensä.

Narsistiset yllykkeet, niiden loputtomat lonkerot, voi periaatteessa tiedostaa, vaikka se käytännössä on vaikeaa. Monet meistä maallisiin valtajärjestelmiin sitoutuneista tuskin haluavat edes kuulla niistä mitään. Pahan osuutta omassa elämässämme emme halua nähdä. Uskomme olevamme puhtaita, ja pääasiassa olemme yhteiskuntakelpoisia. Yleensä olemme mielestämme hyviä. Pahoja ovat tavallisesti vain toiset. Olemme eristäneet todelliset tavoitteemme pois näkyvistä.

Ehkä on jotain armoa siinä, että todellinen luontomme, "syntimme", on näin "peitetty". Joskus se tulee esiin, eikä meistä ole taivasten valtakunnan kansalaisiksi, jos emme ole puhdistaneet riittävästi saastaista maljaamme eli kätkeytyvää narsistista yllykeluontoamme. Kirkkaus ja valo, "valistus", ei tavoita meitä, jos meissä on liian paljon tiedotonta pimeyttä.

Jos on maistanut kirkkautta, pimeys tuntuu entistä synkemältä. Kirkkauden toivo on herännyt, mutta sitä annetaan meille vain pisara kerrallaan. Pimeys pakottaa meitä etsimään, tunnistamaan, tiedostamaan ja prosessoimaan. Jos ei ole maistanut valoa, omissa narsistisissa tavoitteissa tuntuu olevan kylliksi. Ne kuitenkin saattavat osoittautua jossain elämän

koettelemuksessa lumevaloksi, jonka lumosta on kiipeästi luovuttava. Kilvoittelijat ovat kuvanneet koettelemuksia tällä tiellä, pimeyden ja valon vaihteluita. Uskonnollisten käsitteiden haaste

Edellä olen jo ollut siirtymässä psykologiselta tiedolliselta tasolta uskonnollisemman ”tiedon” ja käsitteiden piiriin. Kuten sanoin, paljon UT:n sanomasta voi käsittää riittävän syvän ja avaran psykologisen tiedon, itsetuntemuksen ja ihmistuntemuksen avulla. Täytyy vain onnistua kohtaamaan todellinen ja piilotteleva ylykeluontonsa. Kyse on tunnistamisesta ja tiedostamisesta, sisäisistä prosesseista, jotka ovat psyykkisesti todellisia ja tiedettäviä, ihmisolemukseen kuuluvia.

Mutta mikä todellisuus on uskonnollisemmalla puheella, esimerkiksi sellaisilla käsitteillä kuten Jumala, Isä, Jumalanpoika, Ihmisen Poika, Pyhä henki, armo, syntien anteeksiantamus, uudelleensyntyminen, ylösnousemus, iankaikkinen elämä, Kristus, taivasten valtakunta, valo, kirkkaus, enkeli ja tuonela? Psykologiset seikat – ja tätä haluan korostaa – voi kohdata ja tiedostaa, mutta voiko kohdata tai tavoittaa tällaisten uskonnollisten käsitteiden tarkoittamat kohteet?

Mainitut uskonnolliset käsitteet tuntuvat lupaavan paljon mutta miksi niiden kohteet ovat niin vaikeasti tavoitettavia. Voiko niihin uskoa, kun ei ole saavuttanut niihin mitään tai riittävää yhteyttä? Onko UT

vain tavallisemman psykologisen käsitteistön ja uskonnollisen käsitteistön sekavaa puuroa, vai viittaa-atko uskonnolliset käsitteet johonkin todelliseen ja kohdattavaan, johonkin avaruuteen tai maailmaan, johon vain esimerkiksi juuri kilvoitellen saamme suhteen?

Uskonnollisemmat käsitteet ovat ankara haaste empiristiselle, kokemusperäistä kriittisyyttä vaativalle mielelle. Kokemusperäisyydellä ymmärrän tässä laajasti myös sisäistä kokemusta, sekä psyykkisen että mahdollisen henkisen todellisuuden kohtaamista, en vain ulkoiisiin havaintoihin pohjautuvaa kokemusperäisyyttä.

Henkilökohtaisesti minun on vaikea vain heittäytyä uskomaan käsitteitä ja käsityksiä, joille minulla ei ole kokemuksellista vastinetta. Haluaisin siis kokemusselvyyttä asioihin, vaikka se on mahdollista vasta kilvoittelun eli saastaisen maljan riittävän puhdistumisen jälkeen, tai – ja lopulta vasta – armosta. Kristus ei ole minulle aidosti olemassa, jos en jollain tavoin kohtaa Häntä. Esimerkiksi Paavali kertoo kohdanneensa Hänet Damaskoksen tiellä.

Omana kokemukseni uskallan sanoa, että kun jotain todella syvää joskus aukeaa, se tuntuu kokemuksellisesti armolta eikä suinkaan ansaitulta, vaikka kuinka olisi kuvitellut tehneensä itse töitä. Tämä lienee asian luonteen mukaista: ylpeilylle ei ole mitään sijaa itse kokemuksen hetkellä.

Todella valaisevat kokemukset ovat täysin odottamattomia, eivät vain ajoitukseltaan vaan myös ja nimenomaan sisällöltään. Sitä, mitä kokee tai oivaltaa, ei kykene mitenkään ennakoimaan. Kohtaaminen, kokemus tai oivaltus ovat yllätyksiä. Siksi lohduttavat kokemukset tuntuvat lahjalta, koska niitä ei osaa vaatia itselleen. Oikeastaan niitä ei voi suoraan tavoitella; ne vain tulevat, jos ovat tullakseen.

Psykologinen taso ja moraalisen henkinen tai hengellinen taso menevät limittäin UT:ssa ja myös kilvoittelijoiden teksteissä. Alun perin ne eivät siis erotu toisistaan vaan kuuluvat samaan kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen. Vasta tieteellistyneessä nykyajassa olemme taipuvaisia erottamaan nämä kaksi tasoa. Tosin psykologinen taso unohtuu monelta uskovaishenkilöltä, ja hän kiiruhtaa uskonnollisten käsitteiden pariin eikä ehkä muista, että ensisijaista on kilvoittelu ja sen syvemmät hedelmät tulevat vasta jälkeempään. Psykodynaamisen itsetuntemuksen harrastaja taas saattaa sulkea mielensä ”korkeammilta” käsitteiltä ja kokemuksilta.

Tuomitseminen

Otetaan yksi esimerkki, että puhe ei olisi aivan abstraktia. Meille sanotaan: ”Älkää tuomitko, ettei teitä tuomittaisi”.

Niin kuin te tuomitsette, niin tullaan teidät tuomitsemaan, ja niin kuin te mittaatte, niin tullaan teille mittaamaan. Kuinka näet roskan veljesi silmässä, mutta et huomaa, että omassa silmässäsi on hirsi? (Matt 7: 2.)

Sen tähden et voi mitenkään puolustautua, ihmis-parka, sinä joka tuomitset muita, kuka sitten oletkin. Tuomitessasi toisen julistat tuomion myös itsellesi, koska sinä, toisen tuomitsija, teet itse samoja tekoja. (Room 2: 1.)

Mitä voisimme ajatella kätkeytyvän näihin toteamuksiin edellisen perusteella? Yhdistyykö niissä esimerkiksi eri tasoja?

Miksi yleensä tuomitsemme? Lähes aina toiseen henkilöön kohdistamani tuomio tai arvostelu nousee puhtaasti omista yllykkeistäni. Tuomitsevan ajatuksen, puheen tai teon taustalla on yleensä vallanhalu, oikeassa olemisen tai paremmuuden tunto, ahneus, kateus tai viha. Sitä vain ei ole aina helppo nähdä, koska näitä sielunliikkeitä ei ole helppo tunnistaa tai tunnustaa. Ne vaikuttavat usein tiedostumattomina. Olemme sokeita ja kuuroja niiden suhteen.

Tunnistettunakin yllyke pitää mieltämme tiukasti pihdeissään, vangittuna. Emme millään raaski luopua esimerkiksi vihasta tai paremmin tietämisestä. Luopuminen jostain alitajuisesta yllykkeestä tuntuu uhkaavan koko elämänsuunnitelmaani, narsistisesti latautuneita tavoitteita. Emme jaksakaan olla ”hengessä

köyhiä”. Emme jaksakaan olla ei mitään. Myös ortodoksi saattaa ajatella, että hänellä on jotain enemmän kuin muilla, jokin rikkaus, oikea oppi.

Tiedostaminen käynnistää silti prosessin, joka vapauttaa (vapahtaa) meitä jossain määrin yllykkeiden ylivallasta. Mutta ensin se täytyy edes tunnistaa, ettei se jäisi tiedottomaksi, alitajuiseksi tai piilotajuiseksi vaikuttajaksi. Yllykkeet ovat nimenomaan osa tiedotonta sielunelämää. Helpommin näemme yllykkeiden toiminnan toisissa eli ”rikan heidän silmässään” kuin omassa itsessämme.

Kristilliseen tietoisuuteen, sivistykseen ja valistukseen, kuuluu tieto alitajuisten yllykkeiden olemassaolosta ja pyrkimys varautua niihin eli ”valvoa”. Parempi olla tuomitsematta, hillitä itseään. Mutta syvemmin tämä tarkoittaa sitä, että tuomion takana oleva yllyke täytyisi saada vaikenemaan, jotta tuomion henki ei ylipäätään heräisi meissä. Niin kauan kuin se herää meissä, emme ole selvittäneet yllykkeistä luontoamme – ja valo ei pääse sisään.

Meille suositellaan, että ottaisimme ensin hirren omasta silmästä, jotta osaisimme ottaa rikan pois toisen silmästä. Ehkä osaamme hirren tunnistettuaamme ottaa rikan nimenomaan tuomitsematta ja hellävaroin, ymmärryksellä, lähimmäisenrakkaudella.

Jos osaamme havahtua ja järkyttyä riittävästi omista yllykkeistämme, emme tuomitse niin helposti, koska ymmärrämme, että tuo toinen ihminen

on vain samalla tavoin sokea kuin olen itsekin ollut – ja olen todennäköisesti edelleen. Tuomitessamme meissä on toiminnassa sama yllyke, esimerkiksi ahneudesta johtuva kateus – emmehän muuten ehkä ärtyisikään. Niinpä olemme samanlaisia kuin tuo toinen ja meidät tuomitaan samalla tuomiolla kuin tuo toinenkin.

Mutta miten vakavasti pitäisi todella suhtautua sanaan ”tuomio”? Kohtaako meitä tuomio? Onko niin, että niin kauan kuin yllykkeet saavat meissä toimia, meidän päällämme on tavallaan Jumalan viha? Emme ymmärrä pelätä häntä eli yllykkeittemme seurauksia, Jumalan tuomiota ja kostoja, rangaistusta.

Synnin käsite

On syytä tarkastella hetki UT:ssa esiintyvää synnin (erehdys, harhautus, kreikaksi hamartia, harhalaukaus) käsitettä. Sillä on mielestäni vähintään kolme merkitystä.

Kutsun ensimmäistä niistä tekosynniksi (tai ”syn-titeoksi” tai ”erehdysteoksi”). Jokin teko arvioidaan sellaisenaan vääräksi. Esimerkiksi ”tuomion hengen” saadessa meidät valtaansa saatamme sanoa jotain ilkeätä lähimmäisellemme tai panetella häntä selän takana. Ääritapauksessa olemme väkivaltaisia. Teemme siis paha.

Mutta, kuten edellä kävi ilmi, ”synnillinen” teko johtuu jostain yllykkeestä. Niinpä synniksi kutsutaan myös niitä, usein alitajuisiksi jääviä yllykkeitä, jotka aiheuttavat tuomittavan teon. Tätä voisi kutsua yllykesynniksi tai olemussynniksi. Se asuu meissä tiukasti, vaikka onnistuisimme hillitsemään tekojamme tai katumaan niitä. Yllykkeiden voittaminen, lohikäärmeen kukistaminen, on vaikeaa.

Yllykkeet kuuluvat meidän saastaiseen maljaamme, emmekä vähällä pääse niistä eroon. Ne ovat meidän ”toinen”, ehkäpä ”todellinen” luontomme. Asian voi nähdä myös toisin päin: todellinen luontomme on yllykkeistä vapaa, kirkastunut mieli, sielu tai henki. Jumalanäidin hahmo on hieno kristillinen symboli, koska se uhkuu käsittämätöntä puhtautta. Ehkäpä hän ei ole pelkkä symboli vaan elävää henkistä todellisuutta.

Yliykseluonto on tavalliaan ”perisynti”, koska synnymme siihen, tai tarkemmin sen lainomaiseen, vääjäämättömään heräämiseen kasvumme aikana. Perimme yllykkeisen luontomme (”syntiluontomme”, ”erehdysluontomme”) muun ihmisolemuksemme mukana; se on geeneissä. Lapsen viattomuus on toki sopiva vertauskuva puhtaudesta, koska narsismi ei ole kovin vahvasti vielä herännyt pikkulapsessa. Iän myötä sen ote laajenee, ja keski-ikäinen on jo monenlaisten intohimojen viemä ja repimä. Lasten kaltaisten on taivasten valtakunta, mutta hyvin harvoin

taivasten valtakuntaa annetaan keski-ikäiselle, jos ei ole onnistunut puhdistamaan riittävästi maljaansa, ja silloinkin se tuntuu lähestyvän meitä lahjana ja ansiotta, siis armosta.

Kristillisesti ajatellen varsinainen tehtävämme on tämän yllykeluonnon kukistaminen, saastaisen maljan, syntiolemuksemme puhdistaminen. Pyrkimystä voisi kuvata eheyttämiseksi tai alemman ja ylemmän luonnon sovittamiseksi. Kun oppii tuntemaan yllykeluontoansa, huomaa – jos ei ole henkisesti sokeutunut – sen valtavan, vaanivan ja luikertelevan otteen sielustaan ja mielestään. Kamppailu tuntuu toivottomalta. Voimmeko luottaa (uskoa) siihen, että meille annetaan apua? Onko olemassa sovittava tai vapauttava olemus, Sovittaja ja Vapahtaja?

Kolmatta synnin käsitettä kutsun velkasynniksi. Näyttää siltä, että evankeliumien kirjoittajat ajattelivat, että synnin teoista, ehkä jopa harhautuvista ajatuksista, syntyy velkaa, joka täytyy sovittaa. Synti, moraalinen erehdys, yllykkeinen teko, vetää tuomion päälleen. Tämä ei ole vieras ajatus muissakaan uskonnoissa. Niissä ajatellaan, että hyvästä seuraa hyvää, pahasta paha. Hyvä on luultavasti hyvää oloa ja paha sairautta ja ahdistusta.

Olen kutsunut tätä näkemystä – tai oletusta – kosmiseksi moraaliseksi maailmanjärjestykseksi. Tätä lakia – jos sellaisen voi ajatella olemassa olevaksi – edustaa juutalaisuudessa ja kristillisyydessä Jumalan

kaikki näkevä ja kaikki tietävä olemus. Itäisemmissä opeissa puhutaan karman laista.

Juutalaiset yrittivät välttää Jumalan vihaa lakia noudattamalla, kristityille luvataan armoa ja totuutta. Jos ja kun tuollainen kosminen laki on olemassa, meidän heikot älylliset voimavaramme eivät kuitenkaan riitä näkemään sen kaikkia ulottuvuuksia. Mieleemme on sumentunut, ei vähiten oman narsisimimme vuoksi, ja saatamme kapinoida elämää ja sen lakia vastaan. Haluaisimme laatia itse mieleiset lait tai säännöt (perinnäissäädökset), jotta ne nostaisivat meidän omaa kunniamme ihmisten silmissä.

Jumalan tuomiota tekojemme suhteen meidän on siis ilmeisesti pelättävä. Näin siitä huolimatta, että emme tunne itseämme, omia yllykkeitämme, emmekä sitä, mikä palaute teoistamme seuraa. Juuri yllykeluonnossamme olemme vieraantuneet Hyvästä. Näin voidaan ainakin ajatella. Miten me onnistumme katkaisemaan velkojen ja tuomioiden ketjun? Tarvitsemme siihen välttämättä Pelastajaa, Sovittajaa, Eheyttäjää, Tervehdyttäjää, Lunastajaa ja Vapauttajaa (Vapahtajaa), kun omat voimat eivät riitä? Yllykeluontomme ote paremmasta minästämmme on rajaton. Syntini ovat kuin meren hiekka.

Alemman luonnon harhautus

Oivallus erehdyttävästä luonnosta, sen vähittäinen tunnistaminen ja tiedostaminen, on tie valoon ja vapauteen – näin uskon. Emme ole tällöin vain psykologiamme vankeja vaan henkisillä toiminnoilla on osuutensa alemman luonnon sopeutuessa ylemmän alaisuuteen – ei vain kurilla ja kontrollilla vaan muuntamalla sen energiat positiivisiksi, eheyttämällä. Tämä näyttää mahdolliselta. Tehtävä on vaikea, mutta ehkä meihin suhtaudutaan kärsivällisesti ja luultavasti apua on luvassa. Meissä piilossa mutta mahdollisuutena oleva Ihmisenpoika täytyy vapauttaa ja korottaa ahdingostaan.

Meidän toisiin kohdistamamme tuomio on käytännössä aina erehdys, vaikka – ja koska – emme tunnista niitä harhauttavia voimia, jotka ovat langettamamme tuomion taustalla. Siksi olisi opittava olemaan tuomitsematta, mutta tämä onnistuu aidosti vain, kun tunnistamme ja tiedostamme tuomitsemisen taustayllykkeet.

Ilmeisesti meidän täytyisi oppia ja kasvaa luottamaan siihen, että se tuomio, jonka kohtalona kohtaamme elämässämme, on oikea, Jumalan oikeamielisyyden tulos ja ilmentymä. Meissä itsessämme oikeamielisyys on heiveröistä, jos meitä ei armosta tehdä oikeamieliseksi (oikeamielistytetä, vanhurskauteta).

Jos huomaamme ja oivallamme, että lähimmäisemme on yllykkeittensä vanki ja että hän kerää velkaa eli velkaantuu erehdystensä takia, ymmärrämme antaa hänelle anteeksi omasta puolestamme. Emme sido häntä ainakaan omalta taholtamme. Ehkä – lopulta – annamme anteeksi aivan aidosti, alitajuisia yllykkeitämme myöten; tämä näyttäisi olevan hengen laki. Silloin toinen näyttäytyy yhtä arvokkaana kuin minä itse. Tällöin osa yllykkeisestä luonnostamme on nujertunut tai sovitettu, ja voimme toivoa saavamme anteeksi runsaat erehdyksemme ja erehdysluontomme. Vangittu vapautuu, usein tosin vain vähitellen, ei yleensä kertaheitolla.

Uudelleentulkinta

Evankeliumien tekstit, samoin kuin esimerkiksi Filokaliaan sisältyvät kilvoittelijaisien kirjoitukset, ovat syvällisiä, ja joskus saamme otteen tuosta syvällisyydestä. Moni on kokenut, että uusi lukukerta avaa syvemmän näkökulman ja elämyksen, kirkkaamman oivalluksen. Mainituissa teksteissä heijastuvat luonnollisesti kirjoittajan tausta, kielelliset valmiudet, oppineisuus ja yleensä kulttuurihistoriallinen ajankohdta. Kieli saattaa olla epäjohdonmukaista ja epätarkkaa. Niinpä on luonnollista, että syntyy kiistaa siitä, mitä on haluttu sanoa.

Eksegeeteillä riittää työtä. Mutta toisaalta ei ole kyse kuitenkaan vain eksegeesistä, vaikka se onkin tekstien arvioinnin ja tulkinnan välttämätön perusta. Kyse on myös kyvystä liikkua siinä sielunmaisemassa ja niissä kokemuksissa, tavallaan siis niiden ideoiden synnyssä (alussa), missä alkuperäiset kirjoittajat ovat liikkuneet. Periaatteessa pitäisi pystyä samoihin kohtaamisiin ja oivalluksiin kuin kirjoittajat. He ovat tosin ilmaisseet kokemuksensa omien mieltymystensä mukaan, monesti haparoivalla ja horjuvalla kielellä; kaikki on tässä merkityksessä myös inhimillisesti vajavaista.

Mitä sitten nykyajalla on tarjottavaa? Olemme oppineet tieteellisiksi, ja tieteellisyys sisältää paljon myönteisiä ihanteita. Yksi tällainen on käsitteellinen selkeys ja johdonmukaisuus. Niinpä psykodynamiikkaa kehitellään parhaimmassa tapauksessa tämän kriittisen ihanteen mukaan.

Mielestäni nykyaikainen psykodynamiikka johdattaa samaan näkemykseen (teoriaan) ihmisestä kuin se, mikä esiintyy UT:ssa tai monilla kilvoittelijaisilla. Näin on ainakin periaatteessa. Molemmat tosin voidaan alistaa kriittisen tutkimuksen alaiseksi, nimenomaan psykologisen osuvuuden ja totuuden näkökulmasta. Mutta toisilleen vieraita maailmoja ne eivät ole, vaan ne tutkivat samaa sielullista todellisuutta.

Jos kilvoittelijoiden ja UT:n tekstien etu on syvälisyys, modernimman ajattelun ansio on käsitteelli-

nen selkeys ja johdonmukaisuus eli tieteellisyys, eikä psykodynaamikastakaan välttämättä puutu syvällisyyttä. Tosin psykodynaamista ajattelua on rannattoman monenlaista, joten sen kaiken tunteminen on käytännössä mahdotonta. Käsitän tässä psykodynaamiikan omalla tavallani, ja väitän sen olevan varsin kitkattomasti yhdistettävissä UT:n ja kilvoittelijoiden ihmiskäsitykseen. Minulle avautui – näin olen kokenut – huomattava osa Paavalin kirjeistä, evankeliumien kirjoituksista ja kilvoittelijoiden kokemuksista tätä taustaa vasten.

Niinpä lopuksi esitän pääteesini. Kristillinen ihmiskäsitys, sellaisena kuin se esiintyy UT:ssa ja monilla kilvoittelijaisilla, on esitettävissä nykyaikaisella, tieteellisesti johdonmukaisella ja perustellulla, kritiikin kestäväällä käsitteistöllä. Tämä koskee erityisesti kristillisen ihmiskäsityksen psykologiaa, ehkä myös lopulta sen uskonnollisempaa osaa. Periaatteessa on luotavissa kristillinen psykologia nykyaikaista käsitteistöä käyttämällä. Tätä kautta kristillisyyden ydinsisältöjen arvo näkyy uudella tavoin modernille kriittiselle mielelle.

Moderni psykodynaamikka, sellaisena kuin sen itse käsitän, on eräänlaista kilvoittelua, koska siinä on kyse muun muassa omien yllykkeidensä tiedostamisesta. Se on saastaisen maljan puhdistamista. Tätä kautta näyttäisi avautuvan myös hengen todellisuus, taivasten valtakunnan kosketus. Nykyaikainen kil-

voittelu ei ehkä perustukaan esimerkiksi pelkkään uskoon tai kuuliaisuuteen, vaikka ne saattavat olla tärkeä vaihe kehityksessä. Myös tieteellisesti perusteltu käsitteistö voi olla merkittävä tekijä oman sisimpänsä tunnistamisessa ja tiedostamisessa. Aikana jolloin tieteellinen kehitys menee nopeasti eteenpäin, kristillinen ihmiskäsitys tarvitsee uudistumista ja uusia käsitteitä.

Mielestäni on luonnollista, että nykyaikainen itsetutkiskelija ja ihmistuntija päätyy periaatteessa samaan lopputulokseen UT:n kirjoittajien kanssa; eiväthän eri osapuolet elä eri maailmassa inhimilliseen kokemukseen nähden. Käytännössä tosin riittää tietysti jatkuvasti tutkittavaa niin UT:n ihmiskäsityksessä kuin myös omassa inhimillisessä kokemuksessamme. UT:n uskonnollinen käsitteistö muodostaa psykologian lisäksi oman ongelmansa. Toivokaamme todella, että ”kolkuttavalle avataan” ja ”etsivä löytää”, kuten on luvattu.

Lähteet

- Filokalia I. 1981 Kokoelma pyhien kilvoittelijaisien kirjoituksia.*
Pieksämäki: Valamon ystävät ry.
- Meister Eckhart. 1986. *Einheit im Sein und Wirken.*
Herausgegeben, eingeleitet und zum Teil übersetzt von
Dietmar Mieth. München: R.Piper GmbH & Co. KG.
- Turunen, Kari E. 1985. *Ihmisenpojan kiusaukset.*
Ryhmätyö-lehti 14, 1, 14-18.
- Turunen, Kari E. 1985. *Paavalin kristillinen eksistentialismi.*
Ryhmätyö-lehti 14, 3, 11-15.
- Turunen Kari. F. 1987. *Ihmissielun olemus.* Helsinki: Arator Oy.
- Turunen Kari. E. 1988. *Ihmisen kasvatus.* Jyväskylä: Atena
Kustannus Oy.
- Turunen Kari. E. 1989. *Mieli ja sielu.* Helsinki: Arator Oy.
- Turunen Kari. E. 1990. *Ihmisen ymmärtäminen.* Jyväskylä:
Atena Kustannus Oy.
- Turunen Kari E. 1990. *Unohdettu filosofinen virtaus: kärsivän
tietoisuuden tie.* Teoksessa Paakkola Esko ja Turunen
Kari E. (toim.) *Teko ja kulttuuri Reijo Wilenius 60 vuotta.*
Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 99-114.
- Turunen Kari. E. 1995. *Tieto ja tiede.* Jyväskylä: Atena
Kustannus Oy.
- Turunen Kari. E. 1997. *Halut, arvot ja valta.* Jyväskylä:
Atena Kustannus Oy.

Turunen Kari. E. 1999. *Opetustyön perusteet*. Jyväskylä:
Atena Kustannus Oy.

Turunen Kari. E. 2004. *Tunne-elämä*. Jyväskylä: Atena
Kustannus Oy.

Veenkivi, Liisa. 1998. (toim.) *Vuorisaarna filosofin silmin*. Kari
E. Turunen ja Liisa Veenkivi keskustelevat Uuden
testamentin ihmiskäsityksestä ja etiikasta.
Ylen Ykkönen/Opetus.

Kirjoittajan muita teoksia:

Turunen Kari. E. 1978. *Ihminen ja tiede*. Jyväskylä: Atena
Kustannus Oy.

Turunen Kari. E. 1991. *Ihmisen hahmo*. Uudistettu laitos.
(Jyväskylän yliopiston Filosofian laitoksen
julkaisuja 48/1991) Helsinki: Arator Oy.

Turunen Kari. E. 1993. *Arvojen todellisuus, johdatus
arvokasvatukseen*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Turunen Kari. E. 1996. *Elämänkaari ja kriisit*. Jyväskylä: Atena
Kustannus Oy.

Turunen Kari. E. 1998. *Minusta näyttää - johdatus
reflektiiviseen filosofiaan*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Turunen Kari. E. 2005. *Ikävaiheiden kriisit*. Jyväskylä:
Atena Kustannus Oy.